๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

ขุทฺทกนิกาเย

เถรคาถาปาฬิ

นิทานคาถา

สีหานํว นทนฺตานํ, ทาฐีนํ คิริคพฺภเร;
สุณาถ ภาวิตตฺตานํ, คาถา อตฺถูปนายิกา [อตฺตูปนายิกา (สี. ก.)]๚

ยถานามา ยถาโคตฺตา, ยถาธมฺมวิหาริโน;
ยถาธิมุตฺตา สปฺปญฺญา, วิหรึสุ อตนฺทิตา๚

ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสิตฺวา, ผุสิตฺวา อจฺจุตํ ปทํ;
กตนฺตํ ปจฺจเวกฺขนฺตา, อิมมตฺถมภาสิสุํ๚

๑. เอกกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺค

๑. สุภูติเตฺถรคาถา

๑. “ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา, วสฺส เทว ยถาสุขํ;
จิตฺตํ เม สุสมาหิตํ วิมุตฺตํ, อาตาปี วิหรามิ วสฺส เทวา”ติ๚

อิตฺถํ สุทํ [อิตฺถํ สุมํ (ก. อฏฺฐ.)] อายสฺมา สุภูติเตฺถโร คาถํ อภาสิตฺถาติ๚

๒. มหาโกฏฺฐิกเตฺถรคาถา

๒. “อุปสโนฺต อุปรโต, มนฺตภาณี อนุทฺธโต;
ธุนาติ ปาปเก ธเมฺม, ทุมปตฺตํว มาลุโต”ติ๚

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก [มหาโกฏฺฐิโต (สี. สฺยา.)] เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติ๚

๓. กงฺขาเรวตเตฺถรคาถา

๓. “ปญฺญํ อิมํ ปสฺส ตถาคตานํ, อคฺคิ ยถา ปชฺชลิโต นิสีเถ;
อาโลกทา จกฺขุททา ภวนฺติ, เย อาคตานํ วินยนฺติ กงฺข”นฺติ๚

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา กงฺขาเรวโต เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติ๚

๔. ปุณฺณเตฺถรคาถา

๔. “สมฺภิเรว สมาเสถ, ปณฺฑิเตหตฺถทสฺสิภิ;
อตฺถํ มหนฺตํ คมฺภีรํ, ทุทฺทสํ นิปุณํ อณุํ;
ธีรา สมธิคจฺฉนฺติ, อปฺปมตฺตา วิจกฺขณา”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปุโณฺณ มนฺตาณิปุโตฺต [มนฺตานิปุโตฺต (สฺยา. ก.)] เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๕. ทพฺพเตฺถรคาถา

๕. “โย ทุทฺทมิโย ทเมน ทโนฺต, ทโพฺพ สนฺตุสิโต วิติณฺณกโงฺข;
วิชิตาวี อเปตเภรโว หิ, ทโพฺพ โส ปรินิพฺพุโต ฐิตโตฺต”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ทโพฺพ เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๖. สีตวนิยเตฺถรคาถา

๖. “โย สีตวนํ อุปคา ภิกฺขุ, เอโก สนฺตุสิโต สมาหิตโตฺต;
วิชิตาวี อเปตโลมหํโส, รกฺขํ กายคตาสตึ ธิติมา”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา สีตวนิโย เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๗. ภลฺลิยเตฺถรคาถา

๗. “โยปานุที มจฺจุราชสฺส เสนํ, นฬเสตุํว สุทุพฺพลํ มโหโฆ;
วิชิตาวี อเปตเภรโว หิ, ทโนฺต โส ปรินิพฺพุโต ฐิตโตฺต”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ภลฺลิโย เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๘. วีรเตฺถรคาถา

๘. “โย ทุทฺทมิโย ทเมน ทโนฺต, วีโร สนฺตุสิโต วิติณฺณกโงฺข;
วิชิตาวี อเปตโลมหํโส, วีโร โส ปรินิพฺพุโต ฐิตโตฺต”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วีโร เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๙. ปิลินฺทวจฺฉเตฺถรคาถา

๙. “สฺวาคตํ น ทุราคตํ [นาปคตํ (สี. สฺยา.)], นยิทํ ทุมนฺติตํ มม;
สํวิภเตฺตสุ ธเมฺมสุ, ยํ เสฎฺฐํ ตทุปาคมิ”นฺติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปิลินฺทวโจฺฉ [ปิลินฺทิวโจฺฉ (สี.)] เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

๑๐. ปุณฺณมาสเตฺถรคาถา

๑๐. “วิหริ อเปกฺขํ อิธ วา หุรํ วา, โย เวทคู สมิโต ยตโตฺต;
สเพฺพสุ ธเมฺมสุ อนูปลิโตฺต, โลกสฺส ชญฺญา อุทยพฺพยญฺจา”ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปุณฺณมาโส เถโร คาถํ อภาสิตฺถาติฯ

วโคฺค ปฐโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุภูติ โกฏฺฐิโก เถโร, กงฺขาเรวตสมฺมโต;
มนฺตาณิปุตฺโต ทโพฺพ จ, สีตวนิโย จ ภลฺลิโย;
วีโร ปิลินฺทวโจฺฉ จ, ปุณฺณมาโส ตโมนุโทติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. จูฬวจฺฉเตฺถรคาถา

๑๑. “ปาโมชฺชพหุโล ภิกฺขุ, ธเมฺม พุทฺธปฺปเวทิเต;
อธิคเจฺฉ ปทํ สนฺตํ, สงฺขารูปสมํ สุข”นฺติฯ

… จูฬวโจฺฉ [จูลควโจฺฉ (สี.)] เถโร…ฯ

๒. มหาวจฺฉเตฺถรคาถา

๑๒. “ปญฺญาพลี สีลวตูปปโนฺน, สมาหิโต ฌานรโต สตีมา;
ยทตฺถิยํ โภชนํ ภุญฺชมาโน, กเงฺขถ กาลํ อิธ วีตราโค”ติฯ

… มหาวโจฺฉ [มหาควโจฺฉ (สี.)] เถโร…ฯ

๓. วนวจฺฉเตฺถรคาถา

๑๓. “นีลพฺภวณฺณา รุจิรา, สีตวารี สุจินฺธรา;
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนา, เต เสลา รมยนฺติ ม”นฺติฯ

… วนวโจฺฉ เถโร…ฯ

๔. สิวกสามเณรคาถา

๑๔. “อุปชฺฌาโย มํ อวจ, อิโต คจฺฉาม สีวก;
คาเม เม วสติ กาโย, อรญฺญํ เม คโต มโน;
เสมานโกปิ คจฺฉามิ, นตฺถิ สโงฺค วิชานต”นฺติฯ

… สิวโก สามเณโร…ฯ

๕. กุณฺฑธานเตฺถรคาถา

๑๕. “ปญฺจ ฉิเนฺท ปญฺจ ชเห, ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย;
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ, โอฆติโณฺณติ วุจฺจตี”ติฯ

… กุณฺฑธาโน เถโร…ฯ

๖. เพลฏฺฐสีสเตฺถรคาถา

๑๖. “ยถาปิ ภโทฺท อาชโญฺญ, นงฺคลาวตฺตนี สิขี;
คจฺฉติ อปฺปกสิเรน, เอวํ รตฺตินฺทิวา มม;
คจฺฉนฺติ อปฺปกสิเรน, สุเข ลเทฺธ นิรามิเส”ติฯ

… เพลฏฺฐสีโส เถโร…ฯ

๗. ทาสกเตฺถรคาถา

๑๗. “มิทฺธี ยทา โหติ มหคฺฆโส จ, นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี;
มหาวราโหว นิวาปปุโฏฺฐ, ปุนปฺปุนํ คพฺภมุเปติ มโนฺท”ติฯ

… ทาสโก เถโร…ฯ

๘. สิงฺคาลปิตุเตฺถรคาถา

๑๘. “อหุ พุทฺธสฺส ทายาโท, ภิกฺขุ เภสกฬาวเน;
เกวลํ อฏฺฐิสญฺญาย, อผรี ปถวิํ [ปฐวิํ (สี. สฺยา.)] อิมํ;
มเญฺญหํ กามราคํ โส, ขิปฺปเมว ปหิสฺสตี”ติ [ปหียภิ (สพฺพตฺถ ปาฬิยํ)]ฯ

… สิงฺคาลปิตา [สีคาลปิตา (สี.)] เถโร…ฯ

๙. กุลเตฺถรคาถา

๑๙. [ธ. ป. ๘๐, ๑๔๕ ธมฺมปเทปิ] “อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา, อุสุการา นมยนฺติ [ทมยนฺติ (ก.)] เตชนํ;
ทารุํ นมยนฺติ ตจฺฉกา, อตฺตานํ ทมยนฺติ สุพฺพตา”ติฯ

… กุโล [กุณฺฑโล (สี.), กุโฬ (สฺยา. ก.)] เถโร…ฯ

๑๐. อชิตเตฺถรคาถา

๒๐. “มรเณ เม ภยํ นตฺถิ, นิกนฺติ นตฺถิ ชีวิเต;
สเนฺทหํ นิกฺขิปิสฺสามิ, **สมฺปชาโน** ปฏิสฺสโต”ติ [ปติสฺสโตติ (สี. สฺยา.)];;

… อชิโต เถโร …ฯ

วโคฺค ทุติโย นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จูฬวโจฺฉ มหาวโจฺฉ, วนวโจฺฉ จ สีวโก;
กุณฺฑธาโน จ เพลฏฺฐิ, ทาสโก จ ตโตปริ;
สิงฺคาลปิติโก เถโร, กุโล จ อชิโต ทสาติฯ

๓. ตติยวโคฺค

๑. นิโคฺรธเตฺถรคาถา

๒๑. “นาหํ ภยสฺส ภายามิ, สตฺถา โน อมตสฺส โกวิโท;
ยตฺถ ภยํ นาวติฏฺฐติ, เตน มคฺเคน วชนฺติ ภิกฺขโว”ติฯ

… นิโคฺรโธ เถโร…ฯ

๒. จิตฺตกเตฺถรคาถา

๒๒. “นีลา สุคีวา สิขิโน, โมรา การมฺภิยํ [การํวิยํ (สี.), การวิยํ (สฺยา.)] อภินทนฺติ;
เต สีตวาตกีฬิตา [สีตวาตกทฺทิตกลิตา (สี.), สีตวาตกลิตา (สฺยา.)], สุตฺตํ ฌายํ [ฌานํ (สฺยา.), ฌายึ (?)] นิโพเธนฺตี”ติฯ

… จิตฺตโก เถโร…ฯ

๓. โคสาลเตฺถรคาถา

๒๓. “อหํ โข เวฬุคุมฺพสฺมึ, ภุตฺวาน มธุปายสํ;
ปทกฺขิณํ สมฺมสโนฺต, **ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ;**
สานุํ ปฏิคมิสฺสามิ, วิเวกมนุพฺรูหย”นฺติฯ

… โคสาโล เถโร…ฯ

๔. สุคนฺธเตฺถรคาถา

๒๔. “อนุวสฺสิโก ปพฺพชิโต, **ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;**
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

… สุคโนฺธ เถโร…ฯ

๕. นนฺทิยเตฺถรคาถา

๒๕. “โอภาสชาตํ ผลคํ, จิตฺตํ ยสฺส อภิณฺหโส;
ตาทิสํ ภิกฺขุมาสชฺช, กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสี”ติฯ

… นนฺทิโย เถโร…ฯ

๖. อภยเตฺถรคาถา

๒๖. “สุตฺวา สุภาสิตํ วาจํ, พุทฺธสฺสาทิจฺจพนฺธุโน;
ปจฺจพฺยธึ หิ นิปุณํ, วาลคฺคํ อุสุนา ยถา”ติฯ

… อภโย เถโร…ฯ

๗. โลมสกงฺคิยเตฺถรคาถา

๒๗. “ทพฺพํ กุสํ โปฏกิลํ, อุสีรํ มุญฺชปพฺพชํ;
อุรสา ปนุทิสฺสามิ, วิเวกมนุพฺรูหย”นฺติฯ

… โลมสกงฺคิโย เถโร…ฯ

๘. ชมฺพุคามิกปุตฺตเตฺถรคาถา

๒๘. “กจฺจิ โน วตฺถปสุโต, กจฺจิ โน ภูสนารโต;
กจฺจิ สีลมยํ คนฺธํ, กึ ตฺวํ วายสิ [กจฺจิ สีลมยํ คนฺธํ, ตฺวํ วาสิ (สฺยา.)] เนตรา ปชา”ติฯ

… ชมฺพุคามิกปุโตฺต เถโร…ฯ

๙. หาริตเตฺถรคาถา

๒๙. “สมุนฺนมยมตฺตานํ, อุสุกาโรว เตชนํ;
จิตฺตํ อุชุํ กริตฺวาน, อวิชฺชํ ภินฺท หาริตา”ติฯ

… หาริโต เถโร…ฯ

๑๐. อุตฺติยเตฺถรคาถา

๓๐. “อาพาเธ เม สมุปฺปเนฺน, สติ เม อุทปชฺชถ;
อาพาโธ เม สมุปฺปโนฺน, กาโล เม นปฺปมชฺชิตุ”นฺติฯ

… อุตฺติโย เถโร…ฯ

วโคฺค ตติโย นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นิโคฺรโธ จิตฺตโก เถโร, โคสาลเถโร สุคโนฺธ;
นนฺทิโย อภโย เถโร, เถโร โลมสกงฺคิโย;
ชมฺพุคามิกปุโตฺต จ, หาริโต อุตฺติโย อิสีติฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

๑. คหฺวรตีริยเตฺถรคาถา

๓๑. “ผุโฏฺฐ ฑํเสหิ มกเสหิ, อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน;
นาโค สํคามสีเสว, **สโต ตตฺราธิวาสเย”**ติฯ

… คหฺวรตีริโย เถโร…ฯ

๒. สุปฺปิยเตฺถรคาถา

๓๒. “อชรํ ชีรมาเนน, ตปฺปมาเนน นิพฺพุตึ;

นิมิยํ [นิมฺมิสฺสํ (สี.), นิรามิสํ (สฺยา.), นิมิเนยฺยํ (?)] ปรมํ สนฺติํ, โยคเกฺขมํ อนุตฺตร’’นฺติฯ

... สุปฺปิโย เถโร...ฯ

๓. โสปากเตฺถรคาถา

๓๓. ‘‘ยถาปิ เอกปุตฺตสฺมิํ, ปิยสฺมิํ กุสลี สิยา;
เอวํ สเพฺพสุ ปาเณสุ, สพฺพตฺถ กุสโล สิยา’’ติฯ

... โสปาโก เถโร...ฯ

๔. โปสิยเตฺถรคาถา

๓๔. ‘‘อนาสนฺนวรา เอตา, นิจฺจเมว วิชานตา;
คามา อรญฺญมาคมฺม, ตโต เคหํ อุปาวิสิ [อุปาวิสิํ (สี.)];
ตโต อุฎฺฐาย ปกฺกามิ, อนามเนฺตตฺวา [อนามนฺติย (สี.)] โปสิโย’’ติฯ

... โปสิโย เถโร...ฯ

๕. สามญฺญกานิเตฺถรคาถา

๓๕. ‘‘สุขํ สุขตฺถ ลภเต ตทาจรํ, กิตฺติญฺจ ปโปฺปติ ยสสฺส วฑฺฒติ;
โย อริยมฎฺฐงฺคิกมญฺชสํ อุชุํ, ภาเวติ มคฺคํ อมตสฺส ปตฺติยา’’ติฯ

... สามญฺญกานิเตฺถโร...ฯ

๖. กุมาปุตฺตเตฺถรคาถา

๓๖. ‘‘สาธุ สุตํ สาธุ จริตกํ, สาธุ สทา อนิเกตวิหาโร;
อตฺถปุจฺฉนํ ปทกฺขิณกมฺมํ, เอตํ สามญฺญมกิญฺจนสฺสา’’ติฯ

... กุมาปุโตฺต เถโร...ฯ

๗. กุมาปุตฺตสหายกเตฺถรคาถา

๓๗. ‘‘นานาชนปทํ ยนฺติ, วิจรนฺตา อสญฺญตา;
สมาธิญฺจ วิราเธนฺติ, กิํสุ รฎฺฐจริยา กริสฺสติ;
ตสฺมา วิเนยฺย สารมฺภํ, ฌาเยยฺย อปุรกฺขโต’’ติฯ

... กุมาปุตฺตเตฺถรสฺส สหายโก เถโร...ฯ

๘. ควมฺปติเตฺถรคาถา

๓๘. ‘‘โย อิทฺธิยา สรภุํ อกาฎฺฐเปสิ, โส ควมฺปติ อสิโต อเนโช;
ตํ สพฺพสงฺคาติคตํ มหามุนิํ, เทวา นมสฺสนฺติ ภวสฺส ปารคุ’’นฺติฯ

… ควมฺปติเตฺถโร…ฯ

๙. ติสฺสเตฺถรคาถา

๓๙. [สํ. นิ. ๑.๒๑, ๙๗]“สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ, ฑยฺหมาโนว [ฑยฺหมาเนว (สพฺพตฺถ)] มตฺถเก;
กามราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติฯ

… ติโสฺส เถโร…ฯ

๑๐. วฑฺฒมานเตฺถรคาถา

๔๐. “สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ, ฑยฺหมาโนว มตฺถเก;
ภวราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติฯ

… วฑฺฒมาโน เถโร…ฯ

วโคฺค จตุโตฺถ นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

คหฺวรตีริโย สุปฺปิโย, โสปาโก เจว โปสิโย;
สามญฺญกานิ กุมาปุโตฺต, กุมาปุตฺตสหายโก;
ควมฺปติ ติสฺสเตฺถโร, วฑฺฒมาโน มหายโสติฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

๑. สิริวฑฺฒเตฺถรคาถา

๔๑. “วิวรมนุปตนฺติ วิชฺชุตา, เวภารสฺส จ ปณฺฑวสฺส จ;
นควิวรคโต จ ฌายติ, ปุโตฺต อปฺปฏิมสฺส ตาทิโน”ติฯ

… สิริวโฑฺฒ เถโร…ฯ

๒. ขทิรวนิยเตฺถรคาถา

๔๒. “จาเล อุปจาเล สีสูปจาเล ( ) [(จาลา อุปจาลา, สีสูปจาลา) (ก.)] ปติสฺสตา [ปฏิสฺสติกา (สฺยา. ก.)] นุ โข วิหรถ;
อาคโต โว วาลํ วิย เวธี”ติฯ

… ขทิรวนิโย เถโร…ฯ

๓. สุมงฺคลเตฺถรคาถา

๔๓. “สุมุตฺติโก สุมุตฺติโก สาหุ, สุมุตฺติโกมฺหิ ตีหิ ขุชฺชเกหิ;
อสิตาสุ มยา นงฺคลาสุ, มยา ขุทฺทกุทฺทาลาสุ มยาฯ

ยทิปิ อิธเมว อิธเมว, อถ วาปิ อลเมว อลเมว;
ฌาย สุมงฺคล ฌาย สุมงฺคล, อปฺปมตฺโต วิหร สุมงฺคลา’’ติฯ

... สุมงฺคโล เถโร...ฯ

๔. สานุเตฺถรคาถา

๔๔. [สํ. นิ. ๑.๒๓๙] ‘‘มตํ วา อมฺม โรทนฺติ, โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
ชีวนฺตํ มํ อมฺม ปสฺสนฺตี, กสฺมา มํ อมฺม โรทสี’’ติฯ

... สานุเตฺถโร...ฯ

๕. รมณียวิหาริเตฺถรคาถา

๔๕. ‘‘ยถาปิ ภโทฺร อาชญฺโญ, ขลิตฺวา ปติติฏฺฐติ;
เอวํ ทสฺสนสมฺปนฺนํ, สมฺมาสมฺพุทฺธสาวก’’นฺติฯ

... รมณียวิหาริเตฺถโร...ฯ

๖. สมิทฺธิเตฺถรคาถา

๔๖. ‘‘สทฺธายาหํ ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
สติ ปญฺญา จ เม วุฑฺฒา, จิตฺตญฺจ สุสมาหิตํ;
กามํ กรสฺสุ รูปานิ, เนว มํ พฺยาธยิสฺสสี’’ติ [พาธยิสฺสสีติ (สี.), พฺยาถยิสฺสสีติ (?)]ฯ

... สมิทฺธิเตฺถโร...ฯ

๗. อุชฺชยเตฺถรคาถา

๔๗. ‘‘นโม เต พุทฺธ วีรตฺถุ, วิปฺปมุโตฺตสิ สพฺพธิ;
ตุยฺหาปทาเน วิหรํ, วิหรามิ อนาสโว’’ติฯ

... อุชฺชโย เถโร...ฯ

๘. สญฺชยเตฺถรคาถา

๔๘. ‘‘ยโต อหํ ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
นาภิชานามิ สงฺกปฺปํ, อนริยํ โทสสํหิต’’นฺติฯ

... สญฺชโย เถโร...ฯ

๙. รามเณยฺยกเตฺถรคาถา

๔๙. ‘‘จิหจิหาภินทิเต [วิหวิหาภินทิเต (สี. สฺยา.)], สิปฺปิกาภิรุเตหิ จ;
น เม ตํ ผนฺทติ จิตฺตํ, เอกตฺตนิรตํ หิ เม’’ติฯ

... รามเณยฺยโก เถโร...ฯ

๑๐. วิมลเตฺถรคาถา

๕๐. ‘‘ธรณี จ สิญฺจติ วาติ, มาลุโต วิชฺชุตา จรติ นเภ;
อุปสมนฺติ วิตกฺกา, จิตฺตํ สุสมาหิตํ มมา’’ติฯ

… วิมโล เถโร…ฯ

วโคฺค ปญฺจโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สิรีวโฑฺฒ เรวโต เถโร, สุมงฺคโล สานุสวฺหโย ;
รมณียวิหารี จ, สมิทฺธิอุชฺชยสญฺชยา;
รามเณโยฺย จ โส เถโร, วิมโล จ รณญฺชโหติฯ

๖. ฉฏฺฐวโคฺค

๑. โคธิกเตฺถรคาถา

๕๑. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
จิตฺตํ สุสมาหิตญฺจ มยฺหํ, อถ เจ ปตฺถยสิ ปวสฺส เทวา’’ติฯ

… โคธิโก เถโร…ฯ

๒. สุพาหุเตฺถรคาถา

๕๒. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
จิตฺตํ สุสมาหิตญฺจ กาเย, อถ เจ ปตฺถยสิ ปวสฺส เทวา’’ติฯ

… สุพาหุเตฺถโร…ฯ

๓. วลฺลิยเตฺถรคาถา

๕๓. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
ตสฺสํ วิหรามิ อปฺปมโตฺต, อถ เจ ปตฺถยสิ ปวสฺส เทวา’’ติฯ

… วลฺลิโย เถโร…ฯ

๔. อุตฺติยเตฺถรคาถา

๕๔. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
ตสฺสํ วิหรามิ อทุติโย, อถ เจ ปตฺถยสิ ปวสฺส เทวา’’ติฯ

… อุตฺติโย เถโร…ฯ

๕. อญฺชนวนิยเตฺถรคาถา

๕๕. “อาสนฺทึ กุฏิกํ กตฺวา, โอคยฺห อญฺชนํ วนํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

... อญฺชนวนิโย เถโร...ฯ

๖. กุฏิวิหาริเตฺถรคาถา

๕๖. “โก กุฏิกายํ ภิกฺขุ กุฏิกายํ, วีตราโค สุสมาหิตจิโตฺต;
เอวํ ชานาหิ อาวุโส, อโมฆา เต กุฏิกา กตา”ติฯ

... กุฏิวิหาริเตฺถโร...ฯ

๗. ทุติยกุฏิวิหาริเตฺถรคาถา

๕๗.“อยมาหุ ปุราณิยา กุฏิ, อญฺญํ ปตฺถยเส นวํ กุฏึ;
อาสํ กุฏิยา วิราชย, ทุกฺขา ภิกฺขุ ปุน นวา กุฏี”ติฯ

... ทุติยกุฏิวิหาริเตฺถโร...ฯ

๘. รมณียกุฏิกเตฺถรคาถา

๕๘. “รมณียา เม กุฏิกา, สทฺธาเทยฺยา มโนรมา;
น เม อโตฺถ กุมารีหิ, เยสํ อโตฺถ ตหึ คจฺฉถ นาริโย”ติฯ

... รมณียกุฏิโก เถโร...ฯ

๙. โกสลวิหาริเตฺถรคาถา

๕๙. “สทฺธายาหํ ปพฺพชิโต, อรเญฺญ เม กุฏิกา กตา;
อปฺปมโตฺต จ อาตาปี, สมฺปชาโน ปติสฺสโต”ติ [ปฏิสฺสโตติ (ก.)]ฯ

... โกสลวิหาริเตฺถโร...ฯ

๑๐. สีวลิเตฺถรคาถา

๖๐. “เต เม อิชฺฌึสุ สงฺกปฺปา, ยทโตฺถ ปาวิสึ กุฏึ;
วิชฺชาวิมุตฺตึ ปเจฺจสํ, มานานุสยมุชฺชห”นฺติฯ

... สีวลิเตฺถโร...ฯ

วโคฺค ฉโฏฺฐ นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โคธิโก จ สุพาหุ จ, วลฺลิโย อุตฺติโย อิสิ;
อญฺชนวนิโย เถโร, ทุเว กุฏิวิหาริโน;
รมณียกุฏิโก จ, โกสลวฺหยสีวลีติฯ

๗. สตฺตมวคฺค

๑. วปฺปเตฺถรคาถา

๖๑. ‘‘ปสฺสติ ปโสฺส ปสฺสนฺตํ, อปสฺสนฺตญฺจ ปสฺสติ;
อปสฺสโนฺต อปสฺสนฺตํ, ปสฺสนฺตญฺจ น ปสฺสตี’’ติฯ

… วโปฺป เถโร…ฯ

๒. วชฺชิปุตฺตเตฺถรคาถา

๖๒. ‘‘เอกกา มยํ อรเญฺญ วิหราม, อปวิทฺธํว วนสฺมิํ ทารุกํ;
ตสฺส เม พหุกา ปิหยนฺติ, เนรยิกา วิย สคฺคคามิน’’นฺติฯ

… วชฺชิปุโตฺต เถโร…ฯ

๓. ปกฺขเตฺถรคาถา

๖๓. ‘‘จุตา ปตนฺติ ปติตา, คิทฺธา จ ปุนราคตา;
กตํ กิจฺจํ รตํ รมฺมํ, สุเขนนฺวาคตํ สุข’’นฺติฯ

… ปโกฺข เถโร…ฯ

๔. วิมลโกณฺฑญฺญเตฺถรคาถา

๖๔. ‘‘ทุมวฺหยาย อุปฺปโนฺน, ชาโต ปณฺฑรเกตุนา;
เกตุหา เกตุนาเยว, มหาเกตุํ ปธํสยี’’ติฯ

… วิมลโกณฺฑโญฺญ เถโร…ฯ

๕. อุเกฺขปกตวจฺฉเตฺถรคาถา

๖๕. ‘‘อุเกฺขปกตวจฺฉสฺส, สงฺกลิตํ พหูหิ วเสฺสหิ;
ตํ ภาสติ คหฏฺฐานํ, สุนิสิโนฺน อุฬารปาโมโชฺช’’ติฯ

… อุเกฺขปกตวโจฺฉ เถโร…ฯ

๖. เมฆิยเตฺถรคาถา

๖๖. ‘‘อนุสาสิ มหาวีโร, สพฺพธมฺมาน ปารคู;
ตสฺสาหํ ธมฺมํ สุตฺวาน, วิหาสิํ สนฺติเก สโต;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… เมฆิโย เถโร…ฯ

๗. เอกธมฺมสวนียเตฺถรคาถา

๖๗. “กิเลสา ฌาปิตา มยฺหํ, ภวา สพฺเพ สมูหตา;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติฯ

… เอกธมฺมสวนีโย เถโร…ฯ

๘. เอกุทานิยเตฺถรคาถา

๖๘. [อุทา. ๓๗; ปาจิ. ๑๕๓] “อธิเจตโส อปฺปมชฺชโต, มุนิโน โมนปเถสุ สิกฺขโต;
โสกา น ภวนฺติ ตาทิโน, อุปสนฺตสฺส สทา สตีมโต”ติฯ

… เอกุทานิโย เถโร…ฯ

๙. ฉนฺนเตฺถรคาถา

๖๙. “สุตฺวาน ธมฺมํ มหโต มหารสํ, สพฺพญฺญุตญฺญาณวเรน เทสิตํ;
มคฺคํ ปปชฺชิํ [ปปชฺชํ (ก.)] อมตสฺส ปตฺติยา, โส โยคเกฺขมสฺส ปถสฺส โกวิโท”ติฯ

… ฉโนฺน เถโร…ฯ

๑๐. ปุณฺณเตฺถรคาถา

๗๐. “สีลเมว อิธ อคฺคํ, ปญฺญวา ปน อุตฺตโม;
มนุเสฺสสุ จ เทเวสุ, สีลปญฺญาณโต ชย”นฺติฯ

… ปุโณฺณ เถโร…ฯ

วโคฺค สตฺตโม นิฎฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วโปฺป จ วชฺชิปุโตฺต จ, ปโกฺข วิมลโกณฺฑโญฺญ;
อุเกฺขปกตวโจฺฉ จ, เมฆิโย เอกธมฺมิโก;
เอกุทานิยฉนฺนา จ, ปุณฺณเตฺถโร มหพฺพโลติฯ

๘. อฎฺฐมวโคฺค

๑. วจฺฉปาลเตฺถรคาถา

๗๑. “สุสุขุมนิปุณตฺถทสฺสินา, มติกุสเลน นิวาตวุตฺตินา;
สํเสวิตวุทฺธสีลินา [สํเสวิตพุทฺธสีลินา (ก.)], นิพฺพานํ น หิ เตน ทุลฺลภ”นฺติฯ

… วจฺฉปาโล เถโร…ฯ

๒. อาตุมเตฺถรคาถา

๗๒. “ยถา กฬีโร สุสุ วฑฺฒิตโคฺค, ทุนฺนิกฺขโม โหติ ปสาขชาโต;
เอวํ อหํ ภริยายานิตาย, อนุมญฺญ มํ ปพฺพชิโตมฺหิ ทานี”ติฯ

… อาตุโม เถโร…ฯ

๓. มาณวเตฺถรคาถา

๗๓. ‘‘ชิณฺณญฺจ ทิสฺวา ทุขิตญฺจ พฺยาธิตํ, มตญฺจ ทิสฺวา คตมายุสงฺขยํ;
ตโต อหํ นิกฺขมิตูน ปพฺพชึ, ปหาย กามานิ มโนรมานี’’ติฯ

… มาณโว เถโร…ฯ

๔. สุยามนเตฺถรคาถา

๗๔. ‘‘กามจฺฉโนฺท จ พฺยาปาโท, ถินมิทฺธญฺจ [ถีนมิทฺธญฺจ (สี. สฺยา.)] ภิกฺขุโน;
อุทฺธจฺจํ วิจิกิจฺฉา จ, สพฺพโสว น วิชฺชตี’’ติฯ

… สุยามโน เถโร…ฯ

๕. สุสารทเตฺถรคาถา

๗๕. ‘‘สาธุ สุวิหิตาน ทสฺสนํ, กงฺขา ฉิชฺชติ พุทฺธิ วฑฺฒติ;
พาลมฺปิ กโรนฺติ ปณฺฑิตํ, ตสฺมา สาธุ สตํ สมาคโม’’ติฯ

… สุสารโท เถโร…ฯ

๖. ปิยญฺชหเตฺถรคาถา

๗๖. ‘‘อุปฺปตเนฺตสุ นิปเต, นิปตเนฺตสุ อุปฺปเต;
วเส อวสมาเนสุ, รมมาเนสุ โน รเม’’ติฯ

… ปิยญฺชโห เถโร…ฯ

๗. หตฺถาโรหปุตฺตเตฺถรคาถา

๗๗. ‘‘อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ, เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสุขํ;
ตทชฺชหํ นิคฺคเหสฺสามิ โยนิโส, หตฺถิปฺปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคโห’’ติฯ

… หตฺถาโรหปุโตฺต เถโร…ฯ

๘. เมณฺฑสิรเตฺถรคาถา

๗๘. ‘‘อเนกชาติสํสารํ , สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ;
ตสฺส เม ทุกฺขชาตสฺส, ทุกฺขกฺขโนฺธ อปรโทฺธ’’ติฯ

… เมณฺฑสิโร เถโร…ฯ

๙. รกฺขิตเตฺถรคาถา

๗๙. ‘‘สโพฺพ ราโค ปหีโน เม, สโพฺพ โทโส สมูหโต;

สโพฺพ เม วิคโต โมโห, สีติภูโตสฺมิ นิพฺพุโต’’ติฯ

… รกฺขิโต เถโร…ฯ

๑๐. อุคฺคเตฺถรคาถา

๘๐. ‘‘ยํ มยา ปกตํ กมฺมํ, อปฺปํ วา ยทิ วา พหุํ;
สพฺพเมตํ ปริกฺขีณํ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… อุโคฺค เถโร…ฯ

วโคฺค อฎฺฐโม นิฎฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วจฺฉปาโล จ โย เถโร, อาตุโม มาณโว อิสิ;
สุยามโน สุสารโท, เถโร โย จ ปิยญฺชโห;
อาโรหปุโตฺต เมณฺฑสิโร, รกฺขิโต อุคฺคสวฺหโยติฯ

๙. นวมวโคฺค

๑. สมิติคุตฺตเตฺถรคาถา

๘๑. ‘‘ยํ มยา ปกตํ ปาปํ, ปุเพฺพ อญฺญาสุ ชาติสุ;
อิเธว ตํ เวทนียํ, วตฺถุ อญฺญํ น วิชฺชตี’’ติฯ

… สมิติคุโตฺต เถโร…ฯ

๒. กสฺสปเตฺถรคาถา

๘๒. ‘‘เยน เยน สุภิกฺขานิ, สิวานิ อภยานิ จ;
เตน ปุตฺตก คจฺฉสฺสุ, มา โสกาปหโต ภวา’’ติฯ

… กสฺสโป เถโร…ฯ

๓. สีหเตฺถรคาถา

๘๓. ‘‘สีหปฺปมโตฺต วิหร, รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต;
ภาเวหิ กุสลํ ธมฺมํ, ชห สีฆํ สมุสฺสย’’นฺติฯ

… สีโห เถโร…ฯ

๔. นีตเตฺถรคาถา

๘๔. ‘‘สพฺพรตฺตึ สุปิตฺวาน, ทิวา สงฺคณิเก รโต;
กุทาสฺสุ นาม ทุเมฺมโธ, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี’’ติฯ

… นีโต เถโร…ฯ

๕. สุนาคเตฺถรคาถา

๘๕. ‘‘จิตฺตนิมิตฺตสฺส โกวิโท, ปวิเวกรสํ วิชานิย;
ฌายํ นิปโก ปติสฺสโต, อธิคเจฺฉยฺย สุขํ นิรามิส’’นฺติฯ

… สุนาโค เถโร…ฯ

๖. นาคิตเตฺถรคาถา

๘๖. ‘‘อิโต พหิทฺธา ปุถุ อญฺญวาทินํ, มโคฺค น นิพฺพานคโม ยถา อยํ;
อิติสฺสุ สงฺฆํ ภควานุสาสติ, สตฺถา สยํ ปาณิตเลว ทสฺสย’’นฺติฯ

… นาคิโต เถโร…ฯ

๗. ปวิฏฺฐเตฺถรคาถา

๘๗. ‘‘ขนฺธา ทิฏฺฐา ยถาภูตํ, ภวา สเพฺพ ปทาลิตา;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… ปวิโฏฺฐ เถโร…ฯ

๘. อชฺชุนเตฺถรคาถา

๘๘. ‘‘อสกฺขิํ วต อตฺตานํ, อุทฺธาตุํ อุทกา ถลํ;
วุยฺหมาโน มโหเฆว, สจฺจานิ ปฏิวิชฺฌห’’นฺติฯ

… อชฺชุโน เถโร…ฯ

๙. (ปฐม)-เทวสภเตฺถรคาถา

๘๙. ‘‘อุตฺติณฺณา ปงฺกปลิปา, ปาตาลา ปริวชฺชิตา;
มุโตฺต โอฆา จ คนฺถา จ, สเพฺพ มานา วิสํหตา’’ติฯ

… เทวสโภ เถโร…ฯ

๑๐. สามิทตฺตเตฺถรคาถา

๙๐. ‘‘ปญฺจกฺขนฺธา ปริญฺญาตา, ติฏฺฐนฺติ ฉินฺนมูลกา;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… สามิทโตฺต เถโร…ฯ

วโคฺค นวโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เถโร สมิติคุโตฺต จ, กสฺสโป สีหสวฺหโย;
นีโต สุนาโค นาคิโต, ปวิโฏฺฐ อชฺชุโน อิสิ;
เทวสโภ จ โย เถโร, สามิทโตฺต มหพฺพโลติฯ

๑๐. ทสมวโคฺค

๑. ปริปุณฺณกเตฺถรคาถา

๙๑. ‘‘น ตถา มตํ สตรสํ, สุธนฺนํ ยํ มยชฺช ปริภุตฺตํ;
อปริมิตทสฺสินา โคตเมน, พุเทฺธน เทสิโต ธโมฺม’’ติฯ

… ปริปุณฺณโก เถโร…ฯ

๒. วิชยเตฺถรคาถา

๙๒. ‘‘ยสฺสาสวา ปริกฺขีณา, อาหาเร จ อนิสฺสิโต;
สุญฺญตา อนิมิโตฺต จ, วิโมโกฺข ยสฺส โคจโร;
อากาเสว สกุนฺตานํ, ปทํ ตสฺส ทุรนฺนย’’นฺติฯ

… วิชโย เถโร…ฯ

๓. เอรกเตฺถรคาถา

๙๓. ‘‘ทุกฺขา กามา เอรก, น สุขา กามา เอรก;
โย กาเม กามยติ, ทุกฺขํ โส กามยติ เอรก;
โย กาเม น กามยติ, ทุกฺขํ โส น กามยติ เอรกา’’ติฯ

… เอรโก เถโร…ฯ

๔. เมตฺตชิเตฺถรคาถา

๙๔. ‘‘นโม หิ ตสฺส ภควโต, สกฺยปุตฺตสฺส สิรีมโต;
เตนายํ อคฺคปฺปเตฺตน, อคฺคธโมฺม [อโคฺค ธโมฺม (สี.)] สุเทสิโต’’ติฯ

… เมตฺตชิ เถโร…ฯ

๕. จกฺขุปาลเตฺถรคาถา

๙๕. ‘‘อโนฺธหํ หตเนโตฺตสฺมิ, กนฺตารทฺธานปกฺขโนฺท [ปกฺขโนฺน (สี.), ปกฺกโนฺต (สฺยา. สี. อฎฺฐ.)];
สยมาโนปิ คจฺฉิสฺสํ, น สหาเยน ปาเปนา’’ติฯ

… จกฺขุปาโล เถโร…ฯ

๖. ขณฺฑสุมนเตฺถรคาถา

๙๖. “เอกปุปฺผํ จชิตฺวาน, อสีติ [อสีตึ (สี.)] วสฺสโกฏิโย;
สเคฺคสุ ปริจาเรตฺวา, เสสเกนมฺหิ นิพฺพุโต”ติฯ

… ขณฺฑสุมโน เถโร…ฯ

๗. ติสฺสเตฺถรคาถา

๙๗. “หิตฺวา สตปลํ กํสํ, โสวณฺณํ สตราชิกํ;
อคฺคหิํ มตฺติกาปตฺตํ, อิทํ ทุติยาภิเสจน”นฺติฯ

… ติโสฺส เถโร…ฯ

๘. อภยเตฺถรคาถา

๙๘. “รูปํ ทิสฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิกโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌส ติฏฺฐติ;
ตสฺส วฑฺฒนฺติ อาสวา, ภวมูโลปคามิโน”ติ [ภวมูลา ภวคามิโนติ (สี. ก.)]ฯ

… อภโย เถโร…ฯ

๙. อุตฺติยเตฺถรคาถา

๙๙. “สทฺทํ สุตฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิกโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌส ติฏฺฐติ;
ตสฺส วฑฺฒนฺติ อาสวา, สํสารํ อุปคามิโน”ติฯ

… อุตฺติโย เถโร…ฯ

๑๐. (ทุติย)-เทวสภเตฺถรคาถา

๑๐๐. “สมฺมปฺปธานสมฺปโนฺน, สติปฏฺฐานโคจโร;
วิมุตฺติกุสุมสญฺฉโนฺน, ปรินิพฺพิสฺสตฺยนาสโว”ติฯ

… เทวสโภ เถโร…ฯ

วโคฺค ทสโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปริปุณฺณโก จ วิชโย, เอรโก เมตฺตชี มุนิ;
จกฺขุปาโล ขณฺฑสุมโน, ติโสฺส จ อภโย ตถา;
อุตฺติโย จ มหาปโญฺญ, เถโร เทวสโภปิ จาติฯ

๑๑. เอกาทสมวโคฺค

๑. เพลฏฺฐานิกเตฺถรคาถา

๑๐๑.“หิตฺวา คิหิตฺตํ อนโวสิตโตฺต, มุขนงฺคลี โอทริโก กุสีโต;
มหาวราโหว นิวาปปุฏฺโฐ, ปุนปฺปุนํ คพฺภมุเปติ มโนฺท”ติฯ

… เพลฏฺฐานิโก เถโร…ฯ

๒. เสตุจฺฉเตฺถรคาถา

๑๐๒.“มาเนน วญฺจิตาเส, สงฺขาเรสุ สํกิลิสฺสมานาเส;
ลาภาลาเภน มถิตา, สมาธึ นาธิคจฺฉนฺตี”ติฯ

… เสตุโจฺฉ เถโร…ฯ

๓. พนฺธุรเตฺถรคาถา

๑๐๓.“นาหํ เอเตน อตฺถิโก, สุขิโต ธมฺมรเสน ตปฺปิโต;
ปิตฺวา [ปีตฺวาน (สี. สฺยา.)] รสคฺคมุตฺตมํ, น จ กาหามิ วิเสน สนฺถว”นฺติฯ

… พนฺธุโร [พนฺธโน (ก.)] เถโร…ฯ

๔. ขิตกเตฺถรคาถา

๑๐๔.“ลหุโก วต เม กาโย, ผุโฏฺฐ จ ปีติสุเขน วิปุเลน;
ตูลมิว เอริตํ มาลุเตน, ปิลวตีว เม กาโย”ติฯ

… ขิตโก เถโร…ฯ

๕. มลิตวมฺภเตฺถรคาถา

๑๐๕.“อุกฺกณฺฐิโตปิ น วเส, รมมาโนปิ ปกฺกเม;
น เตฺววานตฺถสํหิตํ, วเส วาสํ วิจกฺขโณ”ติฯ

… มลิตวโมฺภ เถโร…ฯ

๖. สุเหมนฺตเตฺถรคาถา

๑๐๖.“สตลิงฺคสฺส อตฺถสฺส, สตลกฺขณธาริโน;
เอกงฺคทสฺสี ทุเมฺมโธ, สตทสฺสี จ ปณฺฑิโต”ติฯ

… สุเหมโนฺต เถโร…ฯ

๗. ธมฺมสวเตฺถรคาถา

๑๐๗.“ปพฺพชึ ตุลยิตฺวาน, อคารสฺมานคาริยํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

… ธมฺมสโว เถโร…ฯ

๘. ธมฺมสวปิตุเตฺถรคาถา

๑๐๘. “ส วีสวสฺสสติโก, ปพฺพชึ อนคาริยํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

... ธมฺมสวปิตุ เถโร...ฯ

๙. สงฺฆรกฺขิตเตฺถรคาถา

๑๐๙. “น นูนายํ ปรมหิตานุกมฺปิโน, รโหคโต อนุวิคเณติ สาสนํ;
ตถาหยํ วิหรติ ปากตินฺทฺริโย, มิคี ยถา ตรุณชาติกา วเน”ติฯ

... สงฺฆรกฺขิโต เถโร...ฯ

๑๐. อุสภเตฺถรคาถา

๑๑๐. “นคา นคเคฺคสุ สุสํวิรูฬฺหา, อุทคฺคเมฆេน นเวน สิตฺตา;
วิเวกกามสฺส อรญฺญสญฺญิโน, ชเนติ ภิโยฺย อุสภสฺส กลฺยต”นฺติฯ

... อุสโภ เถโร...ฯ

วโคฺค เอกาทสโม นิฎฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เพลฎฺฐานิโก เสตุโจฺฉ, พนฺธุโร ขิตโก อิสิ;
มลิตวโมฺภ สุเหมโนฺต, ธมฺมสโว ธมฺมสวปิตา;
สงฺฆรกฺขิตเตฺถโร จ, อุสโภ จ มหามุนีติฯ

๑๒. ทฺวาทสมวโคฺค

๑. เชนฺตเตฺถรคาถา

๑๑๑. “ทุปฺปพฺพชฺชํ เว ทุรธิวาสา เคหา, ธโมฺม คมฺภีโร ทุรธิคมา โภคา;
กิจฺฉา วุตฺติ โน อิตรีตเรเนว, ยุตฺตํ จิเนฺตตุํ สตตมนิจฺจต”นฺติฯ

... เชโนฺต เถโร...ฯ

๒. วจฺฉโคตฺตเตฺถรคาถา

๑๑๒. “เตวิโชฺชหํ มหาฌายี, เจโตสมถโกวิโท;
สทโตฺถ เม อนุปฺปโตฺต, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

... วจฺฉโคโตฺต เถโร...ฯ

๓. วนวจฺฉเตฺถรคาถา

๑๑๓.“อโจฺฉทิกา ปุถุสิลา, โคนงฺคุลมิคายุตา;
อมฺพุเสวาลสญฺฉนฺนา, เต เสลา รมยนฺติ ม”นฺติฯ

… วนวโจฺฉ เถโร…ฯ

๔. อธิมุตฺตเตฺถรคาถา

๑๑๔.“กายทุฎฺฐุลฺลครุโน, หิยฺยมานมฺหิ [หียมานมฺหิ (สี.)] ชีวิเต;
สรีรสุขคิทฺธสฺส, กุโต สมณสาธุตา”ติฯ

… อธิมุโตฺต เถโร…ฯ

๕. มหานามเตฺถรคาถา

๑๑๕.“เอสาวหิยฺยเส ปพฺพเตน, พหุกุฎชสลฺลกิเกน [สลฺลกิเตน (สี.), สลฺลริเกน (สฺยา.)];
เนสาทเกน คิรินา, ยสสฺสินา ปริจฺฉเทนา”ติฯ
… มหานาโม เถโร…ฯ

๖. ปาราปริยเตฺถรคาถา

๑๑๖.“ฉผสฺสายตเน หิตฺวา, คุตฺตทฺวาโร สุสํวุโต;
อฆมูลํ วมิตฺวาน, ปโตฺต เม อาสวกฺขโย”ติฯ

… ปาราปริโย [ปาราสริโย (สี.), ปารํปริโย (ก.)] เถโร …ฯ

๗. ยสเตฺถรคาถา

๑๑๗.“สุวิลิโตฺต สุวสโน, สพฺพาภรณภูสิโต;
ติโสฺส วิชฺชา อชฺฌคมึ, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

… ยโส เถโร…ฯ

๘. กิมิลเตฺถรคาถา

๑๑๘.“อภิสโตฺตว นิปตติ, วโย รูปํ อญฺญมิว ตเถว สนฺตํ;
ตเสฺสว สโต อวิปฺปวสโต, อญฺญเสฺสว สรามิ อตฺตาน”นฺติฯ
… กิมิโล [กิมฺพิโล (สี. สฺยา.)] เถโร…ฯ

๙. วชฺชิปุตฺตเตฺถรคาถา

๑๑๙.“รุกฺขมูลคหนํ ปสกฺกิย, นิพฺพานํ หทยสฺมึ โอปิย;
ฌาย โคตม มา จ ปมาโท, กึ เต พิฬิพิฬิกา กริสฺสตี”ติฯ
… วชฺชิปุโตฺต เถโร…ฯ

๑๐. อิสิทตฺตเตฺถรคาถา

๑๒๐.“ปญฺจกฺขนฺธา ปริญฺญาตา, ติฏฺฐนฺติ ฉินฺนมูลกา;
ทุกฺขกฺขโย อนุปฺปตฺโต,ปตฺโต เม อาสวกฺขโย”ติฯ

… อิสิทตฺโต เถโร…ฯ

วคฺโค ทฺวาทสโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เชนฺโต จ วจฺฉโคตฺโต จ, วจฺโฉ จ วนสวฺหโย;
อธิมุตฺโต มหานาโม, ปาราปริโย ยโสปิ จ;
กิมิโล วชฺชิปุตฺโต จ, อิสิทตฺโต มหายโสติฯ

เอกกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

วีสุตฺตรสตํ เถรา, กตกิจฺจา อนาสวา;
เอกเกว นิปาตมฺหิ, สุสงฺคีตา มเหสิภีติฯ

๒. ทุกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. อุตฺตรเตฺถรคาถา

๑๒๑. ‘‘นตฺถิ โกจิ ภโว นิจฺโจ, สงฺขารา วาปิ สสฺสตา;
อุปฺปชฺชนฺติ จ เต ขนฺธา, จวนฺติ อปราปรํฯ

๑๒๒. ‘‘เอตมาทีนํ ญตฺวา, ภเวนมฺหิ อนตฺถิโก;
นิสฺสโฏ สพฺพกาเมหิ, ปโตฺต เม อาสวกฺขโย’’ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา อุตฺตโร เถโร คาถาโย อภาสิตฺถาติฯ

๒. ปิโณฺฑลภารทฺวาชเตฺถรคาถา

๑๒๓. ‘‘นยิทํ อนเยน ชีวิตํ, นาหาโร หทยสฺส สนฺติโก;
อาหารฎฺฐิติโก สมุสฺสโย, อิติ ทิสฺวาน จรามิ เอสนํฯ

๑๒๔. ‘‘ปโงฺกติ หิ นํ ปเวทยุํ, ยายํ วนฺทนปูชนา กุเลสุ;
สุขุมํ สลฺลํ ทุรุพฺพหํ, สกฺกาโร กาปุริเสน ทุชฺชโห’’ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา ปิโณฺฑลภารทฺวาโช เถโร คาถาโย อภาสิตฺถาติฯ

๓. วลฺลิยเตฺถรคาถา

๑๒๕. ‘‘มกฺกโฎ ปญฺจทฺวารายํ, กุฎิกายํ ปสกฺกิย;
ทฺวาเรน อนุปริเยติ, ฆฎฺฎยโนฺต มุหุํ มุหุํฯ

๑๒๖. ‘‘ติฎฺฐ มกฺกฎ มา ธาวิ, น หิ เต ตํ ยถา ปุเร;
นิคฺคหีโตสิ ปญฺญาย, เนว ทูรํ คมิสฺสตี’’ติฯ

… วลฺลิโย เถโร…ฯ

๔. คงฺคาตีริยเตฺถรคาถา

๑๒๗. ‘‘ติณฺณํ เม ตาลปตฺตานํ, คงฺคาตีเร กุฎี กตา;
ฉวสิโตฺตว เม ปโตฺต, ปํสุกูลญฺจ จีวรํฯ

๑๒๘. ‘‘ทฺวินฺนํ อนฺตรวสฺสานํ, เอกา วาจา เม ภาสิตา;
ตติเย อนฺตรวสฺสมฺหิ, ตโมขโนฺธ [ตโมกฺขโนฺธ (สี. สฺยา.)] ปทาลิโต’’ติฯ

… คงฺคาตีริโย เถโร…ฯ

๕. อชินเตฺถรคาถา

๑๒๙.“อปิ เจ โหติ เตวิโช, มจฺจุหายี อนาสโว;
อปฺปญฺญาโตติ นํ พาลา, อวชานนฺติ อชานตาฯ

๑๓๐.“โย จ โข อนฺนปานสฺส, ลาภี โหตีธ ปุคฺคโล;
ปาปธมฺโมปิ เจ โหติ, โส เนสํ โหติ สกฺกโต”ติฯ

… อชิโน เถโร…ฯ

๖. เมฬชินเตฺถรคาถา

๑๓๑.“ยทาหํ ธมฺมมโสฺสสิํ, ภาสมานสฺส สตฺถุโน;
น กงฺขมภิชานามิ, สพฺพญฺญูอปราชิเตฯ

๑๓๒.“สตฺถวาเห มหาวีเร, สารถีนํ วรุตฺตเม;
มเคฺค ปฏิปทายํ วา, กงฺขา มยฺหํ น วิชฺชตี”ติฯ

… เมฬชิโน เถโร…ฯ

๗. ราธเตฺถรคาถา

๑๓๓.[ธ. ป. ๑๓ ธมฺมปเท] “ยถา อคารํ ทุจฺฉนฺนํ, วุฏฺฐี สมติวิชฺฌติ;
เอวํ อภาวิตํ จิตฺตํ, ราโค สมติวิชฺฌติฯ

๑๓๔.[ธ. ป. ๑๔ ธมฺมปเท] “ยถา อคารํ สุจฺฉนฺนํ, วุฏฺฐี น สมติวิชฺฌติ;
เอวํ สุภาวิตํ จิตฺตํ, ราโค น สมติวิชฺฌตี”ติฯ

… ราโธ เถโร…ฯ

๘. สุราธเตฺถรคาถา

๑๓๕.“ขีณา หิ มยฺหํ ชาติ, วุสิตํ ชินสาสนํ;
ปหีโน ชาลสงฺขาโต, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๑๓๖.“ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, สพฺพสํโยชนกฺขโย”ติฯ

… สุราโธ เถโร…ฯ

๙. โคตมเตฺถรคาถา

๑๓๗.“สุขํ สุปนฺติ มุนโย, เย อิตฺถีสุ น พชฺฌเร;
สทา เว รกฺขิตพฺพาสุ, ยาสุ สจฺจํ สุทุลฺลภํฯ

๑๓๘.“วธํ จริมฺห เต กาม, อนณา ทานิ เต มยํ;
คจฺฉาม ทานิ นิพฺพานํ, ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจตี”ติฯ

… โคตโม เถโร…ฯ

๑๐. วสภเตฺถรคาถา

๑๓๙.“ปุเพฺพ หนติ อตฺตานํ, ปจฺฉา หนติ โส ปเร;
สุหตํ หนฺติ อตฺตานํ, วีตํเสเนว ปกฺขิมาฯ

๑๔๐.“น พฺราหฺมโณ พหิวโณฺณ, อโนฺต วโณฺณ หิ พฺราหฺมโณ;
ยสฺมึ ปาปานิ กมฺมานิ, ส เว กโณฺห สุชมฺปตี”ติฯ

... วสโภ เถโร...ฯ

วโคฺค ปฐโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุตฺตโร เจว ปิโณฺฑโล, วลฺลิโย ตีริโย อิสิ;
อชิโน จ เมฬชิโน, ราโธ สุราโธ โคตโม;
วสเภน อิเม โหนฺติ, ทส เถรา มหิทฺธิกาติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. มหาจุนฺทเตฺถรคาถา

๑๔๑.“สุสฺสูสา สุตวทฺธนี, สุตํ ปญฺญาย วทฺธนํ;
ปญฺญาย อตฺถํ ชานาติ, ญาโต อโตฺถ สุขาวโหฯ

๑๔๒.“เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ, จเรยฺย สํโยชนวิปฺปโมกฺขํ;
สเจ รตึ นาธิคเจฺฉยฺย ตตฺถ, สเงฺฆ วเส รกฺขิตโตฺต สติมา”ติฯ

... มหาจุโนฺท เถโร...ฯ

๒. โชติทาสเตฺถรคาถา

๑๔๓.“เย โข เต เวฐมิเสฺสน [เวฆมิเสฺสน (สี. สฺยา.), เว คมิเสฺสน, เวขมิเสฺสน (ก.)],
นานเตฺตน จ กมฺมุนา;
มนุเสฺส อุปรุนฺธนฺติ, ผรุสูปกฺกมา ชนา;
เตปิ ตเตฺถว กีรนฺติ, น หิ กมฺมํ ปนสฺสติฯ

๑๔๔.“ยํ กโรติ นโร กมฺมํ, กลฺยาณํ ยทิ ปาปกํ;
ตสฺส ตเสฺสว ทายาโท, ยํ ยํ กมฺมํ ปกุพฺพตี”ติฯ

... โชติทาโส เถโร...ฯ

๓. เหรญฺญกานิเตฺถรคาถา

๑๔๕.“อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา, ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ;
อายุ ขียติ มจฺจานํ, กุนฺนทีนํว โอทกํฯ

๑๔๖.“อถ ปาปานิ กมฺมานิ, กรํ พาโล น พุชฺฌติ;
ปจฺฉาสฺส กฏุกํ โหติ, วิปาโก หิสฺส ปาปโก”ติฯ

… เหรญฺญกานิเตฺถโร…ฯ

๔. โสมมิตฺตเตฺถรคาถา

๑๔๗.“ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห, ยถา สีเท มหณฺณเว;
เอวํ กุสีตมาคมฺม, สาธุชีวีปิ สีทติ;
ตสฺมา ตํ ปริวเชฺชยฺย, กุสีตํ หีนวีริยํฯ

๑๔๘.“ปวิวิเตฺตหิ อริเยหิ, ปหิตเตฺตหิ ฌายิภิ;
นิจฺจํ อารทฺธวีริเยหิ, ปณฺฑิเตหิ สหาวเส”ติฯ

… โสมมิโตฺต เถโร…ฯ

๕. สพฺพมิตฺตเตฺถรคาถา

๑๔๙.“ชโน ชนมฺหิ สมฺพโทฺธ [สมฺพโทฺธ (สฺยา. ก.)], ชนเมวสฺสิโต ชโน;
ชโน ชเนน เหฐียติ, เหเฐติ จ [โพธิยติ, พาเธติ จ (ก.)] ชโน ชนํฯ

๑๕๐.“โก หิ ตสฺส ชเนนโตฺถ, ชเนน ชนิเตน วา;
ชนํ โอหาย คจฺฉํ ตํ, เหฐยิตฺวา [พาธยิตฺวา (ก.)] พหุํ ชน”นฺติฯ

… สพฺพมิโตฺต เถโร…ฯ

๖. มหากาฬเตฺถรคาถา

๑๕๑.“กาฬี อิตฺถี พฺรหตี ธงฺกรูปา, สตฺถิญฺจ เภตฺวา อปรญฺจ สตฺถึ;
พาหญฺจ เภตฺวา อปรญฺจ พาหํ, สีสญฺจ เภตฺวา ทธิถาลกํว;
เอสา นิสินฺนา อภิสนฺทหิตฺวาฯ

๑๕๒.“โย เว อวิทฺวา อุปธึ กโรติ, ปุนปฺปุนํ ทุกฺขมุเปติ มโนฺท;
ตสฺมา ปชานํ อุปธึ น กยิรา, มาหํ ปุน ภินฺนสิโร สยิสฺส”นฺติ [ปสฺสิสฺสนฺติ (ก.)]ฯ

… มหากาโฬ เถโร…ฯ

๗. ติสฺสเตฺถรคาถา

๑๕๓.“พหู สปเตฺต ลภติ, มุโณฺฑ สงฺฆาฏิปารุโต;
ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส, วตฺถสฺส สยนสฺส จฯ

๑๕๔.“เอตมาทีนวํ ญตฺวา, สกฺกาเรสุ มหพฺภยํ;
อปฺปลาโภ อนวสฺสุโต, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติฯ

… ติโสฺส เถโร…ฯ

๘. กิมิลเตฺถรคาถา

๑๕๕. “ปาจีนวํสทายมฺหิ , สกฺยปุตฺตา สหายกา;
ปหายานปฺปเก โภเค, อุญฺฉาปตฺตาคเต รตาฯ

๑๕๖. “อารทฺธวีริยา ปหิตตฺตา, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา;
รมนฺติ ธมฺมรติยา, หิตฺวาน โลกิยํ รติ”นฺติฯ

… กิมิโล [กิมฺพิโล (สี. สฺยา. ปี.)] เถโร…ฯ

๙. นนฺทเตฺถรคาถา

๑๕๗. “อโยนิโส มนสิการา, มณฺฑนํ อนุยุญฺชิสํ;
อุทฺธโต จปโล จาสึ, กามราเคน อฏฺฏิโตฯ

๑๕๘. “อุปายกุสเลนาหํ, พุเทฺธนาทิจฺจพนฺธุนา;
โยนิโส ปฏิปชฺชิตฺวา, ภเว จิตฺตํ อุทพฺพหิ”นฺติฯ

… นโนฺท เถโร…ฯ

๑๐. สิริมเตฺถรคาถา

๑๕๙. “ปเร จ นํ ปสํสนฺติ, อตฺตา เจ อสมาหิโต;
โมฆํ ปเร ปสํสนฺติ, อตฺตา หิ อสมาหิโตฯ

๑๖๐. “ปเร จ นํ ครหนฺติ, อตฺตา เจ สุสมาหิโต;
โมฆํ ปเร ครหนฺติ, อตฺตา หิ สุสมาหิโต”ติฯ

… สิริมา เถโร…ฯ

วโคฺค ทุติโย นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จุโนฺท จ โชติทาโส จ, เถโร เหรญฺญกานิ จ;
โสมมิโตฺต สพฺพมิโตฺต, กาโล ติโสฺส จ กิมิโล [กิมฺพิโล (สี. สฺยา. ปี.), ฉนฺทลกฺขณานุโลมํ];
นโนฺท จ สิริมา เจว, ทส เถรา มหิทฺธิกาติฯ

๓. ตติยวโคฺค

๑. อุตฺตรเตฺถรคาถา

๑๖๑. “ขนฺธา มยา ปริญฺญาตา, ตณฺหา เม สุสมูหตา;
ภาวิตา มม โพชฺฌงฺคา, ปโตฺต เม อาสวกฺขโยฯ

๑๖๒. “โสหํ ขเนฺธ ปริญฺญาย, อพฺพหิตฺวาน [อพฺพุหิตฺวาน (ก.)] ชาลินึ;

ภาวยิตฺวาน โพชฺฌงฺเค, นิพฺพายิสฺสํ อนาสโว’’ติฯ

… อุตฺตโร เถโร…ฯ

๒. ภทฺทชิเตฺถรคาถา

๑๖๓.‘‘ปนาโท นาม โส ราชา, ยสฺส ยูโป สุวณฺณโย;
ติริยํ โสฬสุพฺเพโธ [โสฬสปพฺพโธ (สี. อฏฺฐ.), โสฬสพฺพาโณ (?)], อุพฺภมาหุ [อุทฺธมาหุ (สี.), อุจฺจมาหุ (สฺยา.)] สหสฺสธาฯ

๑๖๔.‘‘สหสฺสกโณฺฑ สตเคณฺฑุ, ธชาลุ หริตามโย;
อนจฺจุํ ตตฺถ คนฺธพฺพา, ฉสหสฺสานิ สตฺตธา’’ติฯ

… ภทฺทชิเตฺถโร…ฯ

๓. โสภิตเตฺถรคาถา

๑๖๕.‘‘**สติมา ปญฺญวา** ภิกฺขุ, อารทฺธพลวีริโย;
ปญฺจ กปฺปสตานาหํ, เอกรตฺติํ อนุสฺสริํฯ

๑๖๖.‘‘จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน, สตฺต อฏฺฐ จ ภาวยํ;
ปญฺจ กปฺปสตานาหํ, เอกรตฺติํ อนุสฺสริ’’นฺติฯ

… โสภิโต เถโร…ฯ

๔. วลฺลิยเตฺถรคาถา

๑๖๗.‘‘ยํ กิจฺจํ ทฬฺหวีริเยน, ยํ กิจฺจํ โพทฺธุมิจฺฉตา;
กริสฺสํ นาวรชฺฌิสฺสํ [นาวรุชฺฌิสฺสํ (ก. สี. ก.)], ปสฺส วีริยํ ปรกฺกมฯ

๑๖๘.‘‘ตฺวญฺจ เม มคฺคมกฺขาหิ, อญฺชสํ อมโตคธํ;
อหํ โมเนน โมนิสฺสํ, คงฺคาโสโตว สาคร’’นฺติฯ

… วลฺลิโย เถโร…ฯ

๕. วีตโสกเตฺถรคาถา

๑๖๙.‘‘เกเส เม โอลิขิสฺสนฺติ, กปฺปโก อุปสงฺกมิ;
ตโต อาทาสมาทาย, สรีรํ ปจฺจเวกฺขิสํฯ

๑๗๐.‘‘ตุโจฺฉ กาโย อทิสฺสิตฺถ, อนฺธกาโร ตโม พฺยคา;
สเพฺพ โจฬา สมุจฺฉินฺนา, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… วีตโสโก เถโร…ฯ

๖. ปุณฺณมาสเตฺถรคาถา

๑๗๑.“ปญฺจ นีวรเณ หิตฺวา, โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยา;
ธมฺมาทาสํ คเหตฺวาน, ญาณทสฺสนมตฺตโนฯ

๑๗๒.“ปจฺจเวกฺขึ อิมํ กายํ, สพฺพํ สนฺตรพาหิรํ;
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ, ตุจฺโฉ กาโย อทิสฺสถา”ติฯ

… ปุณฺณมาโส เถโร…ฯ

๗. นนฺทกเตฺถรคาถา

๑๗๓.“ยถาปิ ภโทฺท อาชโญฺญ, ขลิตฺวา ปติติฏฺฐติ;
ภิโยฺย ลทฺธาน สํเวคํ, อทีโน วหเต ธุรํฯ

๑๗๔.เอวํ ทสฺสนสมฺปนฺนํ, สมฺมาสมฺพุทฺธสาวกํ;
อาชานียํ มํ ธาเรถ, ปุตฺตํ พุทฺธสฺส โอรส”นฺติฯ

… นนฺทโก เถโร…ฯ

๘. ภรตเตฺถรคาถา

๑๗๕.เอหิ นนฺทก คจฺฉาม, อุปชฺฌายสฺส สนฺติกํ;
สีหนาทํ นทิสฺสาม, พุทฺธเสฏฺฐสฺส สมฺมุขาฯ

๑๗๖.“ยาย โน อนุกมฺปาย, อเมฺห ปพฺพาชยี มุนิ;
โส โน อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, สพฺพสํโยชนกฺขโย”ติฯ

… ภรโต เถโร…ฯ

๙. ภารทฺวาชเตฺถรคาถา

๑๗๗.นทนฺติ เอวํ สปฺปญฺญา, สีหาว คิริคพฺภเร;
วีรา วิชิตสงฺคามา, เชตฺวา มารํ สวาหนิํ [สวาหนํ (พหูสุ)]ฯ

๑๗๘.สตฺถา จ ปริจิโณฺณ เม, ธโมฺม สโงฺฆ จ ปูชิโต;
อหญฺจ วิโตฺต สุมโน, ปุตฺตํ ทิสฺวา อนาสว”นฺติฯ

… ภารทฺวาโช เถโร…ฯ

๑๐. กณฺหทินฺนเตฺถรคาถา

๑๗๙.อุปาสิตา สปฺปุริสา, สุตา ธมฺมา อภิณฺหโส;
สุตฺวาน ปฏิปชฺชิสฺสํ, อญฺชสํ อมโตคธํฯ

๑๘๐.“ภวราคหตสฺส เม สโต, ภวราโค ปุน เม น วิชฺชติ;
น จาหุ น จ เม ภวิสฺสติ, น จ เม เอตรหิ วิชฺชตี”ติฯ

… กณฺหทิโนฺน เถโร…ฯ

วโคฺค ตติโย นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุตฺตโร ภทฺทชิเตฺถโร, โสภิโต วลฺลิโย อิสิ;
วีตโสโก จ โย เถโร, ปุณฺณมาโส จ นนฺทโก;
ภรโต ภารทฺวาโช จ, กณฺหทิโนฺน มหามุนีติฯ

๔. จตุตฺถวโคฺค

๑. มิคสิรเตฺถรคาถา

๑๘๑.‘‘ยโต อหํ ปพฺพชิโต, สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน;
วิมุจฺจมาโน อุคฺคจฺฉิํ, กามธาตุํ อุปจฺจคํฯ

๑๘๒.‘‘พฺรหฺมุโน เปกฺขมานสฺส, ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม;
อกุปฺปา เม วิมุตฺตีติ, สพฺพสํโยชนกฺขยา’’ติฯ

… มิคสิโร เถโร…ฯ

๒. สิวกเตฺถรคาถา

๑๘๓.‘‘อนิจฺจานิ คหกานิ, ตตฺถ ตตฺถ ปุนปฺปุนํ;
คหการํ [คหการกํ (สี. ปี.)] คเวสโนฺต, ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํฯ

๑๘๔.‘คหการก ทิโฏฺฐสิ, ปุน เคหํ น กาหสิ;
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา, ถูณิกา [ถูณิรา (ปี. ก.), ธุณิรา (สฺยา.)] จ วิทาลิตา [ปทาลิตา (สี. สฺยา.)];
วิมริยาทิกตํ จิตฺตํ, อิเธว วิธมิสฺสตี’’ติฯ

… สิวโก [สีวโก (สี.)] เถโร…ฯ

๓. อุปวาณเตฺถรคาถา

๑๘๕.‘อรหํ สุคโต โลเก, วาเตหาพาธิโต [… พาธิโต (ก.)] มุนิ;
สเจ อุโณฺหทกํ อตฺถิ, มุนิโน เทหิ พฺราหฺมณฯ

๑๘๖.‘‘ปูชิโต ปูชเนยฺยานํ [ปูชนียานํ (สี.)], สกฺกเรยฺยาน สกฺกโต;
อปจิโตปเจยฺยานํ [อปจนียานํ (สี.), อปจิเนยฺยานํ (สฺยา.)], ตสฺส อิจฺฉามิ หาตเว’’ติฯ

… อุปวาโณ เถโร…ฯ

๔. อิสิทินฺนเตฺถรคาถา

๑๘๗.‘ทิฏฺฐา มยา ธมฺมธรา อุปาสกา, กามา อนิจฺจา อิติ ภาสมานา;

สารตฺตรตฺตา มณิกุณฺฑเลสุ, ปุเตฺตสุ ทาเรสุ จ เต อเปกฺขาฯ

๑๘๘.‘‘อทฺธา น ชานนฺติ ยโตธ ธมฺมํ, กามา อนิจฺจา อิติ จาปิ อาหุ;
ราคญฺจ เตสํ น พลตฺถิ เฉตฺตุํ, ตสฺมา สิตา ปุตฺตทารํ ธนญฺจา’’ติฯ

... อิสิทิโนฺน เถโร...ฯ

๕. สมฺพุลกจฺจานเตฺถรคาถา

๑๘๙.‘‘เทโว จ วสฺสติ เทโว จ คฬคฬายติ,
เอกโก จาหํ เภรเว พิเล วิหรามิ;
ตสฺส มยฺหํ เอกกสฺส เภรเว พิเล วิหรโต,
นตฺถิ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วาฯ

๑๙๐.‘‘ธมฺมตา มมสา ยสฺส เม, เอกกสฺส เภรเว พิเล;
วิหรโต นตฺถิ ภยํ วา, ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา’’ติฯ

... สมฺพุลกจฺจาโน [สมฺพหุลกจฺจาโน (ก.)] เถโร...ฯ

๖. นิตกเตฺถรคาถา

๑๙๑.[อุทา. ๓๔ อุทาเนปิ] ‘‘กสฺส เสลูปมํ จิตฺตํ, ฐิตํ นานุปกมฺปติ;
วิรตฺตํ รชนีเยสุ, กุปฺปนีเย น กุปฺปติ;
ยเสฺสวํ ภาวิตํ จิตฺตํ, กุโต ตํ ทุกฺขเมสฺสติฯ

๑๙๒.‘‘มม เสลูปมํ จิตฺตํ, ฐิตํ นานุปกมฺปติ;
วิรตฺตํ รชนีเยสุ, กุปฺปนีเย น กุปฺปติ;
มเมวํ ภาวิตํ จิตฺตํ, กุโต มํ ทุกฺขเมสฺสตี’’ติฯ

... นิตโก [ขิตโก (สี. สฺยา.)] เถโร...ฯ

๗. โสณโปฏิริยเตฺถรคาถา

๑๙๓.‘‘น ตาว สุปิตุํ โหติ, รตฺติ นกฺขตฺตมาลินี;
ปฏิชคฺคิตุเมเวสา, รตฺติ โหติ วิชานตาฯ

๑๙๔.‘‘หตฺถิกฺขนฺธาวปติตํ , กุญฺชโร เจ อนุกฺกเม;
สงฺคาเม เม มตํ เสโยฺย, ยเญฺจ ชีเว ปราชิโต’’ติฯ

... โสโณ โปฏิริโย [เสลิสฺสริโย (สี.), โปฏฺฐิริยปุโตฺต (สฺยา.)] เถโร ...ฯ

๘. นิสภเตฺถรคาถา

๑๙๕.‘ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา, ปิยรูเป มโนรเม;
สทฺธาย ฆรา นิกฺขมฺม, ทุกฺขสฺสนฺตกโร ภเวฯ

๑๙๖.‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;

กาลญฺจ ปฏิกงฺขามิ, สมฺปชาโน ปติสฺสโต’’ติฯ

… นิสโภ เถโร…ฯ

๙. อุสภเตฺถรคาถา

๑๙๗. ‘‘อมฺพปลฺลวสงฺกาสํ, อํเส กตฺวาน จีวรํ;
นิสิโนฺน หตฺถิคีวายํ, คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ

๑๙๘. ‘‘หตฺถิกฺขนฺธโต โอรุยฺห, สํเวคํ อลภึ ตทา;
โสหํ ทิโตฺต ตทา สโนฺต, ปโตฺต เม อาสวกฺขโย’’ติฯ

… อุสโภ เถโร…ฯ

๑๐. กปฺปฏกุรเตฺถรคาถา

๑๙๙. ‘‘อยมิติ กปฺปโฏ กปฺปฏกุโร, อจฺฉาย อติภริตาย [อติภริยาย (สี. ก.), อจฺจํ ภราย (สฺยา.)];
อมตฆฏิกายํ ธมฺมกฏมโตฺต [ธมฺมกฏปโตฺต (สฺยา. ก. อฎฺฐ.), ธมฺมกฏมโคฺค (สี. อฎฺฐ.)], กตปทํ ฌานานิ โอเจตุํฯ

๒๐๐. ‘‘มา โข ตฺวํ กปฺปฏ ปจาเลสิ, มา ตฺวํ อุปกณฺณมฺหิ ตาเฬสฺสํ;
น หิ [น วา (ก.)] ตฺวํ กปฺปฏ มตฺตมญฺญาสิ, สงฺฆมชฺฌมฺหิ ปจลายมาโนติฯ

… กปฺปฏกุโร เถโร…ฯ

วโคฺค จตุโตฺถ นิฎฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

มิคสิโร สิวโก จ, อุปวาโน จ ปณฺฑิโต;
อิสิทิโนฺน จ กจฺจาโน, นิตโก จ มหาวสี;
โปฏฺฐิริยปุโตฺต นิสโภ, อุสโภ กปฺปฏกุโรติฯ

๕. ปญฺจมวโคฺค

๑. กุมารกสฺสปเตฺถรคาถา

๒๐๑. ‘‘อโห พุทฺธา อโห ธมฺมา, อโห โน สตฺถุ สมฺปทา;
ยตฺถ เอตาทิสํ ธมฺมํ, สาวโก สจฺฉิกาหิ’’ติฯ

๒๐๒. ‘‘อสงฺเขยฺเยสุ กเปฺปสุ, สกฺกายาธิคตา อหู;
เตสมยํ ปจฺฉิมโก, จริโมยํ สมุสฺสโย;
ชาติมรณสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… กุมารกสฺสโป เถโร…ฯ

๒. ธมฺมปาลเตฺถรคาถา

๒๐๓.“โย หเว ทหโร ภิกฺขุ, ยุญฺชติ พุทฺธสาสเน;
ชาคโร ส หิ สุเตฺตสุ [ปติสุเตฺตสุ (สี. ก.)], อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

๒๐๔.“ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุเญฺชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน”นฺติฯ

… ธมฺมปาโล เถโร…ฯ

๓. พฺรหฺมาลิเตฺถรคาถา

๒๐๕.“กสฺสินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ, อสฺสา ยถา สารถินา สุทนฺตา;
ปหีนมานสฺส อนาสวสฺส, เทวาปิ กสฺส [ตสฺส (พหูสุ)] ปิหยนฺติ ตาทิโน”ติฯ

๒๐๖[ธ. ป. ๙๔ ธมฺมปเทปิ] “มยฺหินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ, อสฺสา ยถา สารถินา สุทนฺ
ตา;
ปหีนมานสฺส อนาสวสฺส, เทวาปิ มยฺหํ ปิหยนฺติ ตาทิโน”ติฯ

… พฺรหฺมาลิ เถโร…ฯ

๔. โมฆราชเตฺถรคาถา

๒๐๗.“ฉวิปาปก จิตฺตภทฺทก, โมฆราช สตตํ สมาหิโต;
เหมนฺติกสีตกาลรตฺติโย [เหมนฺติกกาลรตฺติโย (ก.)], ภิกฺขุ ตฺวํสิ กถํ กริสฺสสิ”ฯ

๒๐๘.“สมฺปนฺนสสฺสา มคธา, เกวลา อิติ เม สุตํ;
ปลาลจฺฉนฺนโก เสยฺยํ, ยถเญฺญ สุขชีวิโน”ติฯ

… โมฆราชา เถโร…ฯ

๕. วิสาขปญฺจาลปุตฺตเตฺถรคาถา

๒๐๙.“น อุกฺขิเป โน จ ปริกฺขิเป ปเร, โอกฺขิเป ปารคตํ น เอรเย;
น จตฺตวณฺณํ ปริสาสุ พฺยาหเร, อนุทฺธโต สมฺมิตภาณิ สุพฺพโตฯ

๒๑๐.“สุสุขุมนิปุณตฺถทสฺสินา, มติกุสเลน นิวาตวุตฺตินา;
สํเสวิตวุทฺธสีลินา, นิพฺพานํ น หิ เตน ทุลฺลภ”นฺติฯ

… วิสาโข ปญฺจาลปุโตฺต เถโร …ฯ

๖. จูฬกเตฺถรคาถา

๒๑๑.“นทนฺติ โมรา สุสิขา สุเปขุณา, สุนีลคีวา สุมุขา สุคชฺชิโน;
สุสทฺทลา จาปิ มหามหี อยํ, สุพฺยาปิตมฺพุ สุวลาหกํ นภํฯ

๒๑๒.“สุกลฺลรูโป สุมนสฺส ฌายตํ [ฌายิตํ (สฺยา. ก.)], สุนิกฺกโม สาธุ สุพุทฺธสาสเน;

สุสุกฺกสุกฺกํ นิปุณํ สุทุทฺทสํ, ผุสาหิ ตํ อุตฺตมมจฺจุตํ ปท’’นฺติฯ

… จูฬโก [จูลโก (สี. อฏฺฐ.)] เถโร…ฯ

๗. อนูปมเตฺถรคาถา

๒๑๓.‘‘นนฺทมานาคตํ จิตฺตํ, สูลมาโรปมานกํ;
เตน เตเนว วชสิ, เยน สูลํ กลิงฺครํฯ

๒๑๔.‘‘ตาหํ จิตฺตกลึ พฺรูมิ, ตํ พฺรูมิ จิตฺตทุพฺภกํ;
สตฺถา เต ทุลฺลโภ ลโทฺธ, มานเตฺถ มํ นิโยชยี’’ติฯ

… อนูปโม เถโร…ฯ

๘. วชฺชิตเตฺถรคาถา

๒๑๕.‘‘สํสรํ ทีฆมทฺธานํ, คตีสุ ปริวตฺติสํ;
อปสฺสํ อริยสจฺจานิ, อนฺธภูโต [อนฺธีภูโต (ก.)] ปุถุชฺชโนฯ

๒๑๖.‘‘ตสฺส เม อปฺปมตฺตสฺส, สํสารา วินฬีกตา;
สพฺพา คตี สมุจฺฉินฺนา, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… วชฺชิโต เถโร…ฯ

๙. สนฺธิตเตฺถรคาถา

๒๑๗.‘‘อสฺสเตฺถ หริโตภาเส, สํวิรูฬฺหมฺหิ ปาทเป;
เอกํ พุทฺธคตํ สญฺญํ, อลภิตฺถํ [อลภึ หํ (ก.)] ปติสฺสโตฯ

๒๑๘.‘‘เอกตึเส อิโต กเปฺป, ยํ สญฺญมลภึ ตทา;
ตสฺสา สญฺญาย วาหสา, ปตฺโต เม อาสวกฺขโย’’ติฯ

… สนฺธิโต เถโร…ฯ

วโคฺค ปญฺจโม นิฏฺฐิโตฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กุมารกสฺสโป เถโร, ธมฺมปาโล จ พฺรหฺมาลิ;
โมฆราชา วิสาโข จ, จูฬโก จ อนูปโม;
วชฺชิโต สนฺธิโต เถโร, กิเลสรชวาหโนติฯ

ทุกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

คาถาทุกนิปาตมฺหิ, นวุติ เจว อฏฺฐ จ;

๓. ติกนิปาโต

๑. องฺคณิกภารทฺวาชเตฺถรคาถา

๒๑๙. ‘‘อโยนิ สุทฺธิมเนฺวสํ, อคฺคึ ปริจรึ วเน;
สุทฺธิมคฺคํ อชานนฺโต, อกาสึ อมรํ ตปํ [อกาสึ อปรํ ตปํ (สฺยา.), อกาสึ อมตํ ตปํ (ก.)]ฯ

๒๒๐. ‘‘ตํ สุเขน สุขํ ลทฺธํ, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๒๒๑. ‘‘พฺรหฺมพนฺธุ ปุเร อาสึ, อิทานิ โขมฺหิ พฺราหฺมโณ;
เตวิโชฺช นฺหาตโก [นหาตโก (สี. อฏฺฐ.)] จมฺหิ, โสตฺติโย จมฺหิ เวทคู’’ติฯ

… องฺคณิกภารทฺวาโช เถโร…ฯ

๒. ปจฺจยเตฺถรคาถา

๒๒๒. ‘‘ปญฺจาหาหํ ปพฺพชิโต, เสโข อปฺปตฺตมานโส,
วิหารํ เม ปวิฏฺฐสฺส, เจตโส ปณิธี อหุฯ

๒๒๓. ‘‘นาสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ, วิหารโต น นิกฺขเม;
นปิ ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ, ตณฺหาสเลฺล อนูหเตฯ

๒๒๔. ‘‘ตสฺส เมวํ วิหรโต, ปสฺส วีริยปรกฺกมํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… ปจฺจโย เถโร…ฯ

๓. พากุลเตฺถรคาถา

๒๒๕. ‘‘โย ปุเพฺพ กรณียานิ, ปจฺฉา โส กาตุมิจฺฉติ;
สุขา โส ธํสเต ฐานา, ปจฺฉา จ มนุตปฺปติฯ

๒๒๖. ‘‘ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท, ยํ น กยิรา น ตํ วเท;
อกโรนฺตํ ภาสมานํ, ปริชานนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๒๒๗. ‘‘สุสุขํ วต นิพฺพานํ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ;
อโสกํ วิรชํ เขมํ, ยตฺถ ทุกฺขํ นิรุชฺฌตี’’ติฯ

… พากุโล [พากฺกุโล (สี.)] เถโร…ฯ

๔. ธนิยเตฺถรคาถา

๒๒๘. ‘‘สุขํ เจ ชีวิตุํ อิเจฺฉ, สามญฺญสฺมึ อเปกฺขวา;
สงฺฆิกํ นาติมเญฺญยฺย, จีวรํ ปานโภชนํฯ

๒๒๙. สุขํ เจ ชีวิตุํ อิจฺฉ, สามญฺญสฺมึ อเปกฺขวา;
อหิ มูสิกโสพฺภํว, เสเวถ สยนาสนํฯ

๒๓๐. ‘‘สุขํ เจ ชีวิตุํ อิจฺฉ, สามญฺญสฺมึ อเปกฺขวา;
อิตรีตเรน ตุสฺเสยฺย, เอกธมฺมญฺจ ภาวเย’’ติฯ

... ธนิโย เถโร...ฯ

๕. มาตงฺคปุตฺตเตฺถรคาถา

๒๓๑. ‘‘อติสีตํ อติอุณฺหํ, อติสายมิทํ อหุ;
อิติ วิสฺสฏฺฐกมฺมนฺเต, ขณา อเจฺจนฺติ มาณเวฯ

๒๓๒. ‘‘โย จ สีตญฺจ อุณฺหญฺจ, ติณา ภิโยฺย น มญฺญติ;
กรํ ปุริสกิจฺจานิ, โส สุขา น วิหายติฯ

๒๓๓. ‘‘ทพฺพํ กุสํ โปฏกิลํ, อุสีรํ มุญฺชปพฺพชํ;
อุรสา ปนุทิสฺสามิ, วิเวกมนุพฺรูหย’’นฺติฯ

... มาตงฺคปุโตฺต เถโร...ฯ

๖. ขุชฺชโสภิตเตฺถรคาถา

๒๓๔. ‘‘เย จิตฺตกถี พหุสฺสุตา, สมณา ปาฏลิปุตฺตวาสิโน;
เตสญฺญตโรยมายุวา, ทฺวาเร ติฏฺฐติ ขุชฺชโสภิโตฯ

๒๓๕. ‘‘เย จิตฺตกถี พหุสฺสุตา, สมณา ปาฏลิปุตฺตวาสิโน;
เตสญฺญตโรยมายุวา, ทฺวาเร ติฏฺฐติ มาลุเตริโตฯ

๒๓๖. ‘‘สุยุเทฺธน สุยิฏฺฐุน, สงฺคามวิชเยน จ;
พฺรหฺมจริยานุจิเณฺณน, เอวายํ สุขเมธตี’’ติฯ

... ขุชฺชโสภิโต เถโร...ฯ

๗. วารณเตฺถรคาถา

๒๓๗. ‘‘โยธ โกจิ มนุเสฺสสุ, ปรปาณานิ หึสติ;
อสฺมา โลกา ปรมฺหา จ, อุภยา ธํสเต นโรฯ

๒๓๘. ‘‘โย จ เมเตฺตน จิเตฺตน, สพฺพปาณานุกมฺปติ;
พหุญฺหิ โส ปสวติ, ปุญฺญํ ตาทิสโก นโรฯ

๒๓๙. ‘‘สุภาสิตสฺส สิเกฺขถ, สมณูปาสนสฺส จ;
เอกาสนสฺส จ รโห, จิตฺตวูปสมสฺส จา’’ติฯ

... วารโณ เถโร...ฯ

๘. วสฺสิกเตฺถรคาถา

๒๔๐.“เอโกปิ สโทฺธ เมธาวี, อสฺสทฺธานีธ ญาตินํ;
ธมฺมโฏฺฐ สีลสมฺปโนฺน, โหติ อตฺถาย พนฺธุนํฯ

๒๔๑.“นิคฺคยฺห อนุกมฺปาย, โจทิตา ญาตโย มยา;
ญาติพนฺธวเปเมน, การํ กตฺวาน ภิกฺขุสุฯ

๒๔๒.“เต อพฺภตีตา กาลงฺกตา, ปตฺตา เต ติทิวํ สุขํ;
ภาตโร มยฺหํ มาตา จ, โมทนฺติ กามกามิโน”ติฯ

… วสฺสิโก [ปสฺสิโก (สี. สฺยา. ปี.)] เถโร…ฯ

๙. ยโสชเตฺถรคาถา

๒๔๓.“กาลปพฺพงฺคสงฺกาโส, กิโส ธมนิสนฺถโต;
มตฺตญฺญู อนฺนปานมฺหิ, อทีนมนโส นโร”ฯ

๒๔๔.“ผุโฏฺฐ ฑํเสหิ มกเสหิ, อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน;
นาโค สงฺคามสีเสว, สโต ตตฺราธิวาสเยฯ

๒๔๕.“ยถา พฺรหฺมา ตถา เอโก, ยถา เทโว ตถา ทุเว;
ยถา คาโม ตถา ตโย, โกลาหลํ ตตุตฺตริ”นฺติฯ

… ยโสโช เถโร…ฯ

๑๐. สาฏิมตฺติยเตฺถรคาถา

๒๔๖.“อหุ ตุยฺหํ ปุเร สทฺธา, สา เต อชฺช น วิชฺชติ;
ยํ ตุยฺหํ ตุยฺหเมเวตํ, นตฺถิ ทุจฺจริตํ มมฯ

๒๔๗.“อนิจฺจา หิ จลา สทฺธา, เอวํ ทิฏฺฐา หิ สา มยา;
รชฺชนฺติปิ วิรชฺชนฺติ, ตตฺถ กึ ชิยฺยเต มุนิฯ

๒๔๘.“ปจฺจติ มุนิโน ภตฺตํ, โถกํ โถกํ กุเล กุเล;
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, อตฺถิ ชงฺฆพลํ [ชงฺฆาพลํ (สี.)] มมา”ติฯ

… สาฏิมตฺติโย เถโร…ฯ

๑๑. อุปาลิเตฺถรคาถา

๒๔๙.“สทฺธาย อภินิกฺขมฺม, นวปพฺพชิโต นโว;
มิเตฺต ภเชยฺย กลฺยาเณ, สุทฺธาชีเว อตนฺทิเตฯ

๒๕๐.“สทฺธาย อภินิกฺขมฺม, นวปพฺพชิโต นโว;
สงฺฆสฺมึ วิหรํ ภิกฺขุ, สิเกฺขถ วินยํ พุโธฯ

๒๕๑. “สทฺธาย อภินิกฺขมฺม, นวปพฺพชิโต นโว;
กปฺปากเปฺปสุ กุสโล, จเรยฺย อปฺปรกฺขโต”ติฯ

… อุปาลิเตฺถโร…ฯ

๑๒. อุตฺตรปาลเตฺถรคาถา

๒๕๒. “ปณฺฑิตํ วต มํ สนฺตํ, อลมตฺถวิจินฺตกํ;
ปญฺจ กามคุณา โลเก, สโมฺมหา ปาตยิํสุ มํฯ

๒๕๓. “ปกฺขนฺโท มารวิสเย, ทฬฺหสลฺลสมปฺปิโต;
อสกฺขิํ มจฺจุราชสฺส, อหํ ปาสา ปมุจฺจิตุํฯ

๒๕๔. “สเพฺพ กามา ปหีนา เม, ภวา สเพฺพ ปทาลิตา [วิทาลิตา (สี. ปี. อฏฺฐ.)];
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติฯ

… อุตฺตรปาโล เถโร…ฯ

๑๓. อภิภูตเตฺถรคาถา

๒๕๕. “สุณาถ ญาตโย สเพฺพ, ยาวเนฺตตฺถ สมาคตา;
ธมฺมํ โว เทสยิสฺสามิ, ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํฯ

๒๕๖. [สํ. นิ. ๑.๑๘๕] “อารมฺภถ [อารภถ (สี. สฺยา.), อารพฺภถ (ก.)] นิกฺกมถ, ยุญฺชถ พุทฺธสาสเน;
ธุนาถ มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

๒๕๗. “โย อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย, **อปฺปมโตฺต** วิหสฺสติ [วิเหสฺสติ (สฺยา. ปี.)];
ปหาย ชาติสํสารํ, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี”ติฯ

… อภิภูโต เถโร…ฯ

๑๔. โคตมเตฺถรคาถา

๒๕๘. “สํสรํ หิ นิรยํ อคจฺฉิสฺสํ, เปตโลกมคมํ ปุนปฺปุนํ;
ทุกฺขมมฺหิปิ ติรจฺฉานโยนิยํ, เนกธา หิ วุสิตํ จิรํ มยาฯ

๒๕๙. “มานุโสปิ จ ภโวภิราธิโต, สคฺคกายมคมํ สกิํ สกิํ;
รูปธาตุสุ อรูปธาตุสุ, เนวสญฺญิสุ อสญฺญิสุฎฺฐิตํฯ

๒๖๐. “สมฺภวา สุวิทิตา อสารกา, สงฺขตา ปจลิตา สเทริตา;
ตํ วิทิตฺวา มหมตฺตสมฺภวํ, สนฺติเมว สติมา สมชฺฌค”นฺติฯ

… โคตโม เถโร…ฯ

๑๕. หาริตเตฺถรคาถา

๒๖๑. ‘‘โย ปุเพฺพ กรณียานิ, ปจฺฉา โส กาตุมิจฺฉติ;
สุขา โส ธํสเต ฐานา, ปจฺฉา จ มนุตปฺปติฯ

๒๖๒. ‘‘ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท, ยํ น กยิรา น ตํ วเท;
อกโรนฺตํ ภาสมานํ, ปริชานนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๒๖๓. ‘‘สุสุขํ วต นิพฺพานํ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ;
อโสกํ วิรชํ เขมํ, ยตฺถ ทุกฺขํ นิรุชฺฌตี’’ติฯ

… หาริโต เถโร…ฯ

๑๖. วิมลเตฺถรคาถา

๒๖๔. ‘‘ปาปมิตฺเต วิวชฺเชตฺวา, ภเชยฺยุตฺตมปุคฺคลํ;
โอวาเท จสฺส ติฏฺเฐยฺย, ปตฺเถนฺโต อจลํ สุขํฯ

๒๖๕. ‘‘ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห, ยถา สีเท มหณฺณเว;
เอวํ กุสีตมาคมฺม, สาธุชีวีปิ สีทติ;
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย, กุสีตํ หีนวีริยํฯ

๒๖๖. ‘‘ปวิวิตฺเตหิ อริเยหิ, ปหิตตฺเตหิ ฌายิภิ;
นิจฺจํ อารทฺธวีริเยหิ, ปณฺฑิเตหิ สหาวเส’’ติฯ

… วิมโล เถโร…ฯ

ติกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

องฺคณิโก ภารทฺวาโช, ปจฺจโย พากุโล อิสิ;
ธนิโย มาตงฺคปุตฺโต, โสภิโต วารโณ อิสิฯ

วสฺสิโก จ ยโสโช จ, สาฎิมตฺติยุปาลิ จ;
อุตฺตรปาโล อภิภูโต, โคตโม หาริโตปิ จฯ

เถโร ติกนิปาตมฺหิ, นิพฺพาเน วิมโล กโต;
อฏฺฐตาลีส คาถาโย, เถรา โสฬส กิตฺติตาติฯ

๔. จตุกนิปาโต

๑. นาคสมาลเตฺถรคาถา

๒๖๗. ‘‘อลงฺกตา สุวสนา, มาลินี จนฺทนุสฺสทา;
มชฺเฌ มหาปเถ นารี, ตุริเย นจฺจติ นฏฺฏกีฯ

๒๖๘. ‘‘ปิณฺฑิกาย ปวิโฏฺฐหํ, คจฺฉโนฺต นํ อุทิกฺขิสํ;
อลงฺกตํ สุวสนํ, มจฺจุปาสํว โอฑฺฑิตํฯ

๒๖๙. ‘‘ตโต เม มนสีกาโร, โยนิโส อุทปชฺชถ;
อาทีนโว ปาตุรหุ, นิพฺพิทา สมติฏฺฐถ [สมฺปติฏฺฐถ (ก.)]ฯ

๒๗๐. ‘‘ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… นาคสมาโล เถโร…ฯ

๒. ภคุเตฺถรคาถา

๒๗๑. ‘‘อหํ มิเทฺธน ปกโต, วิหารา อุปนิกฺขมึ;
จงฺกมํ อภิรุหโนฺต, ตเตฺถว ปปตึ ฉมาฯ

๒๗๒. ‘‘คตฺตานิ ปริมชฺชิตฺวา, ปุนปารุยฺห จงฺกมํ;
จงฺกเม จงฺกมึ โสหํ, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิโตฯ

๒๗๓. ‘‘ตโต เม มนสีกาโร, โยนิโส อุทปชฺชถ;
อาทีนโว ปาตุรหุ, นิพฺพิทา สมติฏฺฐถฯ

๒๗๔. ‘‘ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… ภคุเตฺถโร…ฯ

๓. สภิยเตฺถรคาถา

๒๗๕. [ธ. ป. ๖ ธมฺมปเทปิ] ‘‘ปเร จ น วิชานนฺติ, มยเมตฺถ ยมามเส;
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ, ตโต สมฺมนฺติ เมธคาฯ

๒๗๖. ‘‘ยทา จ อวิชานนฺตา, อิริยนฺตฺยมรา วิย;
วิชานนฺติ จ เย ธมฺมํ, อาตุเรสุ อนาตุราฯ

๒๗๗. ‘‘ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ, สํกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ;
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ, น ตํ โหติ มหปฺผลํฯ

๒๗๘. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว นูปลพฺภติ;

อารกา โหติ สทฺธมฺมา, นภํ ปฐวิยา ยถา’’ติฯ

... สภิโย เถโร...ฯ

๔. นนฺทกเตฺถรคาถา

๒๗๙. ‘‘ธิรตฺถุ ปูเร ทุคฺคนฺเธ, มารปกฺเข อวสฺสุเต;
นวโสตานิ เต กาเย, ยานิ สนฺทนฺติ สพฺพทาฯ

๒๘๐. ‘‘มา ปุราณํ อมญฺญิโตฺถ, มาสาเทสิ ตถาคเต;
สเคฺคปิ เต น รชฺชนฺติ, กิมงฺคํ ปน [กิมงฺค ปน (สี.)] มานุเสฯ

๒๘๑. ‘‘เย จ โข พาลา ทุเมฺมธา, ทุมฺมนฺตี โมหปารุตา;
ตาทิสา ตตฺถ รชฺชนฺติ, มารขิตฺตมฺหิ พนฺธเนฯ

๒๘๒. ‘‘เยสํ ราโค จ โทโส จ, อวิชฺชา จ วิราชิตา;
ตาที ตตฺถ น รชฺชนฺติ, ฉินฺนสุตฺตา อพนฺธนา’’ติฯ

... นนฺทโก เถโร...ฯ

๕. ชมฺพุกเตฺถรคาถา

๒๘๓. ‘‘ปญฺจปญฺญาสวสฺสานิ, รโชชลฺลมธารยึ;
ภุญฺชโนฺต มาสิกํ ภตฺตํ, เกสมสฺสุํ อโลจยึฯ

๒๘๔. ‘‘เอกปาเทน อฎฺฐาสึ, อาสนํ ปริวชฺชยึ;
สุกฺขคูถานิ จ ขาทึ, อุเทฺทสญฺจ น สาทิยึฯ

๒๘๕. ‘‘เอตาทิสํ กริตฺวาน, พหุํ ทุคฺคติคามินํ;
วุยฺหมาโน มโหเฆน, พุทฺธํ สรณมาคมํฯ

๒๘๖. ‘‘สรณคมนํ ปสฺส, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

... ชมฺพุโก เถโร...ฯ

๖. เสนกเตฺถรคาถา

๒๘๗. ‘‘สฺวาคตํ วต เม อาสิ, คยายํ คยผคฺคุยา;
ยํ อทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ, เทเสนฺตํ ธมฺมมุตฺตมํฯ

๒๘๘. ‘‘มหปฺปภํ คณาจริยํ, อคฺคปตฺตํ วินายกํ;
สเทวกสฺส โลกสฺส, ชินํ อตุลทสฺสนํฯ

๒๘๙. ‘‘มหานาคํ มหาวีรํ, มหาชุติมนาสวํ;
สพฺพาสวปริกฺขีณํ, สตฺถารมกุโตภยํฯ

๒๙๐.“จิรสํกิลิฏฺฐํ วต มํ, ทิฏฺฐิสนฺทานพนฺธิตํ [สนฺธิตํ (สี. สฺยา.), สนฺทิตํ (ปี. สี. อฏฺฐ.)];
วิโมจยิ โส ภควา, สพฺพคเนฺถหิ เสนก”นฺติฯ

… เสนโก เถโร…ฯ

๗. สมฺภูตเตฺถรคาถา

๒๙๑.“โย ทนฺธกาเล ตรติ, ตรณีเย จ ทนฺธเย;
อโยนิ [อโยนิโส (สฺยา.)] สํวิธาเนน, พาโล ทุกฺขํ นิคจฺฉติฯ

๒๙๒.“ตสฺสตฺถา ปริหายนฺติ, กาฬปเกฺขว จนฺทิมา;
อายสกฺยญฺจ [อายสสฺยญฺจ (สี.)] ปโปฺปติ, มิเตฺตหิ จ วิรุชฺฌติฯ

๒๙๓.“โย ทนฺธกาเล ทเนฺธติ, ตรณีเย จ ตารเย;
โยนิโส สํวิธาเนน, สุขํ ปโปฺปติ ปณฺฑิโตฯ

๒๙๔.“ตสฺสตฺถา ปริปูเรนฺติ, สุกฺกปเกฺขว จนฺทิมา;
ยโส กิตฺติญฺจ ปโปฺปติ, มิเตฺตหิ น วิรุชฺฌตี”ติฯ

… สมฺภูโต เถโร…ฯ

๘. ราหุลเตฺถรคาถา

๒๙๕.“อุภเยเนว สมฺปโนฺน, ราหุลภโทฺทติ มํ วิทู;
ยญฺจมฺหิ ปุโตฺต พุทฺธสฺส, ยญฺจ ธเมฺมสุ จกฺขุมาฯ

๒๙๖.“ยญฺจ เม อาสวา ขีณา, ยญฺจ นตฺถิ ปุนพฺภโว;
อรหา ทกฺขิเณโยฺยมฺหิ, เตวิโชฺช อมตทฺทโสฯ

๒๙๗.“กามนฺธา ชาลปจฺฉนฺนา, ตณฺหาฉาทนฉาทิตา;
ปมตฺตพนฺธุนา พทฺธา, มจฺฉาว กุมินามุเขฯ

๒๙๘.“ตํ กามํ อหมุชฺฌิตฺวา, เฉตฺวา มารสฺส พนฺธนํ;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, สีติภูโตสฺมิ นิพฺพุโต”ติฯ

… ราหุโล เถโร…ฯ

๙. จนฺทนเตฺถรคาถา

๒๙๙.“ชาตรูเปน สญฺฉนฺนา [ปจฺฉนฺนา (สี.)], ทาสีคณปุรกฺขตา;
องฺเกน ปุตฺตมาทาย, ภริยา มํ อุปาคมิฯ

๓๐๐.“ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺติํ, สกปุตฺตสฺส มาตรํ;
อลงฺกตํ สุวสนํ, มจฺจุปาสํว โอฑฺฑิตํฯ

๓๐๑.“ตโต เม มนสีกาโร, โยนิโส อุทปชฺชถ;
อาทีนโว ปาตุรหุ, นิพฺพิทา สมติฏฺฐถฯ

๓๐๒.“ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม, **ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;**
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

... จนฺทโน เถโร...ฯ

๑๐. ธมฺมิกเตฺถรคาถา

๓๐๓[ชา. ๑.๑๐.๑๐๒ ชาตเกปิ] “ธโมฺม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริํ, ธโมฺม สุจิโณฺณ สุขมาวหติ;
เอสานิสํโส ธเมฺม สุจิเณฺณ, น ทุคฺคติํ คจฺฉติ ธมฺมจารีฯ

๓๐๔[ชา. ๑.๑๕.๓๘๕] “นหิ ธโมฺม อธโมฺม จ, อุโภ สมวิปากิโน;
อธโมฺม นิรยํ เนติ, ธโมฺม ปาเปติ สุคฺคติํฯ

๓๐๕.“ตสฺมา หิ ธเมฺมสุ กเรยฺย ฉนฺทํ, อิติ โมทมาโน สุคเตน ตาทินา;
ธเมฺม ฐิตา สุคตวรสฺส สาวกา, นียนฺติ ธีรา สรณวรคฺคคามิโนฯ

๓๐๖.“วิโปฺผฏิโต คณฺฑมูโล, ตณฺหาชาโล สมูหโต;
โส ขีณสํสาโร น จตฺถิ กิญฺจนํ,
จโนฺท ยถา โทสินา ปุณฺณมาสิย”นฺติฯ

... ธมฺมิโก เถโร...ฯ

๑๑. สปฺปกเตฺถรคาถา

๓๐๗.“ยทา พลากา สุจิปณฺฑรจฺฉทา, กาฬสฺส เมฆสฺส ภเยน ตชฺชิตา;
ปเลหิติ อาลยมาลเยสินี, ตทา นที อชกรณี รเมติ มํฯ

๓๐๘.“ยทา พลากา สุวิสุทฺธปณฺฑรา, กาฬสฺส เมฆสฺส ภเยน ตชฺชิตา;
ปริเยสติ เลณมเลณทสฺสินี, ตทา นที อชกรณี รเมติ มํฯ

๓๐๙.“กํ นุ ตตฺถ น รเมนฺติ, ชมฺพุโย อุภโต ตหิํ;
โสเภนฺติ อาปคากูลํ, มม เลณสฺส [มหาเลณสฺส (สฺยา. ก.)] ปจฺฉโตฯ

๓๑๐.“ตา มตมทสงฺฆสุปฺปหีนา,
เภกา มนฺทวตี ปนาทยนฺติ;
‘นาชฺช คิรินทีหิ วิปฺปวาสสมโย,
เขมา อชกรณี สิวา สุรมฺมา’”ติฯ

... สปฺปโก เถโร...ฯ

๑๒. มุทิตเตฺถรคาถา

๓๑๑.“ปพฺพชิํ ชีวิกโตฺถหํ, ลทฺธาน อุปสมฺปทํ;
ตโต สทฺธํ ปฏิลภิํ, ทฬฺหวีริโย ปรกฺกมิํฯ

๓๑๒. ‘‘กามํ ภิชฺชตุยํ กาโย, มํสเปสี วิสียรุํ [วิสิยนฺตุ (ก.)];
อุโภ ชณฺณุกสนฺธีหิ, ชงฺฆาโย ปปตนฺตุ เมฯ

๓๑๓. ‘‘นาสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ, วิหารา จ น นิกฺขเม;
นปิ ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ, ตณฺหาสเลฺล อนูหเตฯ

๓๑๔. ‘‘ตสฺส เมวํ วิหรโต, ปสฺส วีริยปรกฺกมํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

... มุทิโต เถโร...ฯ

จตุกฺกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

นาคสมาโล ภคุ จ, สภิโย นนฺทโกปิ จ;
ชมฺพุโก เสนโก เถโร, สมฺภูโต ราหุโลปิ จฯ

ภวติ จนฺทโน เถโร, ทเสเต [อิทานิ นเวว เถรา ทิสฺสนฺติ] พุทฺธสาวกา;
ธมฺมิโก สปฺปโก เถโร, มุทิโต จาปิ เต ตโย;
คาถาโย เทฺว จ ปญฺญาส, เถรา สเพฺพปิ เตรสาติ [อิทานิ ทฺวาทเสว เถรา ทิสฺสนฺติ]ฯ

๕. ปญฺจกนิปาโต

๑. ราชทตฺตตฺเถรคาถา

๓๑๕. ‘‘ภิกฺขุ สิวถิกํ [สีวถิกํ (สี. สฺยา. ปี.)] คนฺตฺวา, อทฺทส อิตฺถิมุชฺฌิตํ;
อปวิทฺธํ สุสานสฺมึ, ขชฺชนฺตึ กิมิหี ผุฏํ฿

๓๑๖. ‘‘ยญฺหิ เอเก ชิคุจฺฉนฺติ, มตํ ทิสฺวาน ปาปกํ;
กามราโค ปาตุรหุ, อโนฺธว สวตี [วสตี (สี.)] อหุํฯ

๓๑๗. ‘‘โอรํ โอทนปากมฺหา, ตมฺหา ฐานา อปกฺกมึ;
สติมา สมฺปชาโนหํ, เอกมนฺตํ อุปาวิสึฯ

๓๑๘. ‘‘ตโต เม มนสีกาโร, โยนิโส อุทปชฺชถ;
อาทีนโว ปาตุรหุ, นิพฺพิทา สมติฏฺฐถฯ

๓๑๙. ‘‘ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… ราชทโตฺต เถโร…ฯ

๒. สุภูตตฺเถรคาถา

๓๒๐. ‘‘อโยเค ยุญฺชมตฺตานํ, ปุริโส กิจฺจมิจฺฉโก [กิจฺจมิจฺฉโต (สี.), กิจฺจมิจฺฉยํ (กตฺถจิ)];
จรํ เจ นาธิคเจฺฉยฺย, ‘ตํ เม ทุพฺภคลกฺขณํ’ฯ

๓๒๑. ‘‘อพฺพูฬฺหํ อฆคตํ วิชิตํ, เอกเญฺจ โอสฺสเชยฺย กลีว สิยา;
สพฺพานิปิ เจ โอสฺสเชยฺย อโนฺธว สิยา, สมวิสมสฺส อทสฺสนโตฯ

๓๒๒. ‘‘ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท, ยํ น กยิรา น ตํ วเท;
อกโรนฺตํ ภาสมานํ, ปริชานนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๓๒๓. [ธ. ป. ๕๑ ธมฺมปเทปิ] ‘‘ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ, วณฺณวนฺตํ อคนฺธกํ;
เอวํ สุภาสิตา วาจา, อผลา โหติ อกุพฺพโตฯ

๓๒๔. [ธ. ป. ๕๒] ‘‘ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ, วณฺณวนฺตํ สุคนฺธกํ [สคนฺธกํ (สี. สฺยา. ปี.)];
เอวํ สุภาสิตา วาจา, สผลา โหติ กุพฺพโต’’ติ [สกุพฺพโต (สี. ปี.), สุกุพฺพโต (สฺยา.)]ฯ

… สุภูโต เถโร…ฯ

๓. คิริมานนฺทตฺเถรคาถา

๓๒๕. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
ตสฺสํ วิหรามิ วูปสโนฺต, อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทวฯ

๓๒๖. ‘‘วสฺสติ เทโว ยถา สุคีตํ, ฉนฺนา เม กุฏิกา สุขา นิวาตา;
ตสฺสํ วิหรามิ สนฺตจิโตฺต, อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทวฯ

๓๒๗. ‘‘วสฺสติ เทโว…เป.… ตสฺสํ วิหรามิ วีตราโค…เป.…ฯ
๓๒๘. ‘‘วสฺสติ เทโว…เป.… ตสฺสํ วิหรามิ วีตโทโส…เป.…ฯ
๓๒๙. ‘‘วสฺสติ เทโว…เป.… ตสฺสํ วิหรามิ วีตโมโห;
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทวา’’ติฯ

… คิริมานนฺโท เถโร…ฯ

๔. สุมนเตฺถรคาถา

๓๓๐. ‘‘ยํ ปตฺถยาโน ธมฺมสุ, อุปชฺฌาโย อนุคฺคหิ;
อมตํ อภิกงฺขนฺตํ, กตํ กตฺตพฺพกํ มยาฯ

๓๓๑. ‘‘อนุปฺปโตฺต สจฺฉิกโต, สยํ ธโมฺม อนีติโห;
วิสุทฺธิญาโณ นิกฺกโงฺข, พฺยากโรมิ ตวนฺติเกฯ

๓๓๒. ‘‘ปุเพฺพนิวาสํ ชานามิ, ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ;
สทโตฺถ เม อนุปฺปโตฺต, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๓๓๓. ‘‘อปฺปมตฺตสฺส เม สิกฺขา, สุสฺสุตา ตว สาสเน;
สเพฺพ เม อาสวา ขีณา, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโวฯ

๓๓๔. ‘‘อนุสาสิ มํ อริยวตา, อนุกมฺปิ อนุคฺคหิ;
อโมโฆ ตุยฺหโมวาโท, อเนฺตวาสิมฺหิ สิกฺขิโต’’ติฯ

… สุมโน เถโร…ฯ

๕. วฑฺฒเตฺถรคาถา

๓๓๕. ‘‘สาธู หิ กิร เม มาตา, ปโตทํ อุปทํสยิ;
ยสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, อนุสิโฏฺฐ ชเนตฺติยา;
อารทฺธวีริโย ปหิตโตฺต, ปโตฺต สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

๓๓๖. ‘‘อรหา ทกฺขิเณโยฺยมฺหิ, เตวิโชฺช อมตทฺทโส;
เชตฺวา นมุจิโน เสนํ, วิหรามิ อนาสโวฯ

๓๓๗. ‘‘อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ, เย เม วิชฺชิํสุ อาสวา;
สเพฺพ อเสสา อุจฺฉินฺนา, น จ อุปฺปชฺชเร ปุนฯ

๓๓๘. ‘‘วิสารทา โข ภคินี, เอตมตฺถํ อภาสยิ;
‘อปิหา นูน มยิปิ, วนโถ เต น วิชฺชติ’ฯ

๓๓๙. ‘‘ปริยนฺตกตํ ทุกฺขํ, อนฺติโมยํ สมุสฺสโย;
ชาติมรณสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… วโฑฺฒ เถโร…ฯ

๖. นทีกสฺสปเตฺถรคาถา

๓๔๐. “อตฺถาย วต เม พุโทฺธ, นทึ เนรญฺชรํ อคา;
ยสฺสาหํ ธมฺมํ สุตฺวาน, มิจฺฉาทิฏฺฐึ วิวชฺชยึฯ

๓๔๑. “ยชึ อุจฺจาวเจ ยญฺเญ, อคฺคิหุตฺตํ ชุหึ อหํ;
‘เอสา สุทฺธี’ติ มญฺญนฺโต, อนฺธภูโต [อนฺธีภูโต (ก.)] ปุถุชฺชโนฯ

๓๔๒. “ทิฏฺฐิคหนปกฺขนฺโท [ปกฺขนฺโต (สี.), ปกฺขนฺโน (สฺยา. ปี.)], ปรามาเสน โมหิโต;
อสุทฺธึ มญฺญิสํ สุทฺธึ, อนฺธภูโต อวิทฺทสุฯ

๓๔๓. “มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหีนา เม, ภวา สเพฺพ ปทาลิตา [วิทาลิตา (ก.)];
ชุหามิ ทกฺขิเณยฺยคฺคึ, นมสฺสามิ ตถาคตํฯ

๓๔๔. ‘‘โมหา สเพฺพ ปหีนา เม, ภวตณฺหา ปทาลิตา;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… นทีกสฺสโป เถโร…ฯ

๗. คยากสฺสปเตฺถรคาถา

๓๔๕. ‘‘ปาโต มชฺฌนฺหิกํ สายํ, ติกฺขตฺตุํ ทิวสสฺสหํ;
โอตริํ อุทกํ โสหํ, คยาย คยผคฺคุยาฯ

๓๔๖. ‘‘‘ยํ มยา ปกตํ ปาปํ, ปุเพฺพ อญฺญาสุ ชาติสุ;
ตํ ทานีธ ปวาเหมิ’, เอวํทิฏฺฐิ ปุเร อหุํฯ

๓๔๗. ‘‘สุตฺวา สุภาสิตํ วาจํ, ธมฺมตฺถสหิตํ ปทํ;
ตถํ ยาถาวกํ อตฺถํ, โยนิโส ปจฺจเวกฺขิสํ;

๓๔๘. ‘‘นินฺหาตสพฺพปาโปมฺหิ, นิมฺมโล ปยโต สุจิ;
สุโทฺธ สุทฺธสฺส ทายาโท, ปุโตฺต พุทฺธสฺส โอรโสฯ

๓๔๙. ‘‘โอคยฺหฏฺฐงฺคิกํ โสตํ, สพฺพปาปํ ปวาหยึ;
ติโสฺส วิชฺชา อชฺฌคมึ, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ

… คยากสฺสโป เถโร…ฯ

๘. วกฺกลิเตฺถรคาถา

๓๕๐. ‘‘วาตโรคาภินีโต ตฺวํ, วิหรํ กานเน วเน;
ปวิฏฺฐโคจเร ลูเข, กถํ ภิกฺขุ กริสฺสสิฯ

๓๕๑. ‘‘ปีติสุเขน วิปุเลน, ผรมาโน สมุสฺสยํ;
ลูขมฺปิ อภิสโมฺภโนฺต, วิหริสฺสามิ กานเนฯ

๓๕๒. ‘‘ภาเวนฺโต สติปฏฺฐาเน, อินฺทฺริยานิ พลานิ จ;
โพชฺฌงฺคานิ จ ภาเวนฺโต, วิหริสฺสามิ กานเนฯ

๓๕๓. ‘‘อารทฺธวีริเย ปหิตตฺเต, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกเม [อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกโม (สี.)];
สมคฺเค สหิเต ทิสฺวา, วิหริสฺสามิ กานเนฯ

๓๕๔. ‘‘อนุสฺสรนฺโต สมฺพุทฺธํ, อคฺคํ ทนฺตํ สมาหิตํ;
อตนฺทิโต รตฺตินฺทิวํ, วิหริสฺสามิ กานเน’’ติฯ

… วกฺกลิตฺเถโร…ฯ

๙. วิชิตเสนตฺเถรคาถา

๓๕๕. ‘‘โอลเคฺคสฺสามิ เต จิตฺต, อาณิทฺวาเรว หตฺถินํ;
น ตํ ปาเป นิโยเชสฺสํ, กามชาล [กามชาลํ (สฺยา.)] สรีรช [สรีรชํ (สฺยา. ก.)]ฯ

๓๕๖. ‘‘ตฺวํ โอลโคฺค น คจฺฉสิ [น คญฺฉิสิ (ปี)], ทฺวารวิวรํ คโชว อลภนฺโต;
น จ จิตฺตกลิ ปุนปฺปุนํ, ปสกฺก [ปสหํ (สี. สฺยา. ปี.)] ปาปรโต จริสฺสสิฯ

๓๕๗. ‘‘ยถา กุญฺชรํ อทนฺตํ, นวคฺคหมงฺกุสคฺคโห;
พลวา อาวตฺเตติ อกามํ, เอวํ อาวตฺตยิสฺสํ ตํฯ

๓๕๘. ‘‘ยถา วรหยทมกุสโล, สารถิ ปวโร ทเมติ อาชญฺญํ;
เอวํ ทมยิสฺสํ ตํ, ปติฏฺฐิโต ปญฺจสุ พเลสุฯ

๓๕๙. ‘‘สติยา ตํ นิพนฺธิสฺสํ, ปยุโตฺต เต ทเมสฺสามิ [ปยตโตฺต โวทเปสฺสามิ (สี.)];
วีริยธุรนิคฺคหิโต, น ยิโต ทูรํ คมิสฺสเส จิตฺตา’’ติฯ

… วิชิตเสโน เถโร…ฯ

๑๐. ยสทตฺตตฺเถรคาถา

๓๖๐. ‘‘อุปารมฺภจิโตฺต ทุเมฺมโธ, สุณาติ ชินสาสนํ;
อารกา โหติ สทฺธมฺมา, นภโส ปถวี ยถาฯ

๓๖๑. ‘‘อุปารมฺภจิโตฺต ทุเมฺมโธ, สุณาติ ชินสาสนํ;
ปริหายติ สทฺธมฺมา, กาฬปเกฺขว จนฺทิมาฯ

๓๖๒. ‘‘อุปารมฺภจิโตฺต ทุเมฺมโธ, สุณาติ ชินสาสนํ;
ปริสุสฺสติ สทฺธเมฺม, มโจฺฉ อโปฺปทเก ยถาฯ

๓๖๓. ‘‘อุปารมฺภจิโตฺต ทุเมฺมโธ, สุณาติ ชินสาสนํ;
น วิรูหติ สทฺธเมฺม, เขเตฺต พีชํว ปูติกํฯ

๓๖๔. ‘‘โย จ ตุฏฺเฐน จิเตฺตน, สุณาติ ชินสาสนํ;
เขเปตฺวา อาสเว สเพฺพ, สจฺฉิกตฺวา อกุปฺปตํ;

ปปฺปุยฺย ปรมํ สนฺติํ, ปรินิพฺพาตินาสโว’’ติฯ

… ยสทโตฺต เถโร…ฯ

๑๑. โสณกุฏิกณฺณเตฺถรคาถา

๓๖๕. ‘‘อุปสมฺปทา จ เม ลทฺธา, วิมุโตฺต จมฺหิ อนาสโว;
โส จ เม ภควา ทิโฏฺฐ, วิหาเร จ สหาวสิํฯ

๓๖๖. ‘‘พหุเทว รตฺติํ ภควา, อโพฺภกาเสตินามยิ;
วิหารกุสโล สตฺถา, วิหารํ ปาวิสี ตทาฯ

๓๖๗. ‘‘สนฺถริตฺวาน สงฺฆาฏิํ, เสยฺยํ กเปฺปสิ โคตโม;
สีโห เสลคุหายํว, ปหีนภยเภรโวฯ

๓๖๘. ‘‘ตโต กลฺยาณวากฺกรโณ, สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก;
โสโณ อภาสิ สทฺธมฺมํ, พุทฺธเสฏฺฐสฺส สมฺมุขาฯ

๓๖๙. ‘‘ปญฺจกฺขเนฺธ ปริญฺญาย, ภาวยิตฺวาน อญฺชสํ;
ปปฺปุยฺย ปรมํ สนฺติํ, ปรินิพฺพิสฺสตฺยนาสโว’’ติฯ

… โสโณ กุฏิกณฺณเถโร…ฯ

๑๒. โกสิยเตฺถรคาถา

๓๗๐. ‘‘โย เว ครูนํ วจนญฺญุ ธีโร, วเส จ ตมฺหิ ชนเยถ เปมํ;
โส ภตฺติมา นาม จ โหติ ปณฺฑิโต, ญตฺวา จ ธเมฺมสุ วิเสสิ อสฺสฯ

๓๗๑. ‘‘ยํ อาปทา อุปฺปติตา อุฬารา, นกฺขมฺภยเนฺต ปฏิสงฺขยนฺตํ;
โส ถามวา นาม จ โหติ ปณฺฑิโต, ญตฺวา จ ธเมฺมสุ วิเสสิ อสฺสฯ

๓๗๒. ‘‘โย เว สมุโทฺทว ฐิโต อเนโช, คมฺภีรปโญฺญ นิปุณตฺถทสฺสี;
อสํหาริโย นาม จ โหติ ปณฺฑิโต, ญตฺวา จ ธเมฺมสุ วิเสสิ อสฺสฯ

๓๗๓. ‘‘พหุสฺสุโต ธมฺมธโร จ โหติ, ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี;
โส ตาทิโส นาม จ โหติ ปณฺฑิโต, ญตฺวา จ ธเมฺมสุ วิเสสิ อสฺสฯ

๓๗๔. ‘‘อตฺถญฺจ โย ชานาติ ภาสิตสฺส, อตฺถญฺจ ญตฺวาน ตถา กโรติ;
อตฺถนฺตโร นาม ส โหติ ปณฺฑิโต, ญตฺวา จ ธเมฺมสุ วิเสสิ อสฺสา’’ติฯ

… โกสิโย เถโร…ฯ

ปญฺจกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

ราชทโตฺต สุภูโต จ, คิริมานนฺทสุมนา;

วโฑฺฒ จ กสฺสโป เถโร, คยากสฺสปวกฺกลีฯ

วิชิโต ยสทโตฺต จ, โสโณ โกสิยสวฺหโย;
สฏฺฐิ จ ปญฺจ คาถาโย, เถรา จ เอตฺถ ทฺวาทสาติฯ

๖. ฉกฺกนิปาโต

๑. อุรุเวฬกสฺสปเตฺถรคาถา

๓๗๕. ‘‘ทิสฺวาน ปาฏิหีรานิ, โคตมสฺส ยสสฺสิโน;
น ตาวาหํ ปณิปตึ, อิสฺสามาเนน วญฺจิโตฯ

๓๗๖. ‘‘มม สงฺกปฺปมญฺญาย, โจเทสิ นรสารถิ;
ตโต เม อาสิ สํเวโค, อพฺภุโต โลมหํสโนฯ

๓๗๗. ‘‘ปุพฺเพ ชฏิลภูตสฺส, ยา เม สิทฺธิ ปริตฺติกา;
ตาหํ ตทา นิรากตฺวา [นิรํกตฺวา (สฺยา. ก.)], ปพฺพชึ ชินสาสเนฯ

๓๗๘. ‘‘ปุพฺเพ ยเญฺญน สนฺตุฏฺโฐ, กามธาตุปุรกฺขโต;
ปจฺฉา ราคญฺจ โทสญฺจ, โมหญฺจาปิ สมูหนึ฿

๓๗๙. ‘‘ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ, ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ;
อิทฺธิมา ปรจิตฺตญฺญู, ทิพฺพโสตญฺจ ปาปุณึ฿

๓๘๐. ‘‘ยสฺส จตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต, สพฺพสํโยชนกฺขโย’’ติ฿

… อุรุเวฬกสฺสโป เถโร…฿

๒. เตกิจฺฉการิเตฺถรคาถา

๓๘๑. ‘‘อติหิตา วีหิ, ขลคตา สาลี;
น จ ลเภ ปิณฺฑํ, กถมหํ กสฺสํ฿

๓๘๒. ‘‘พุทฺธมปฺปเมยฺยํ อนุสฺสร ปสนฺโน;
ปีติยา ผุฏสรีโร โหหิสิ สตตมุทคฺโค฿

๓๘๓. ‘‘ธมฺมมปฺปเมยฺยํ อนุสฺสร ปสนฺโน;
ปีติยา ผุฏสรีโร โหหิสิ สตตมุทคฺโค฿

๓๘๔. ‘‘สงฺฆมปฺปเมยฺยํ อนุสฺสร ปสนฺโน;
ปีติยา ผุฏสรีโร โหหิสิ สตตมุทคฺโค฿

๓๘๕. ‘‘อพฺโภกาเส วิหรสิ, สีตา เหมนฺติกา อิมา รตฺโย;
มา สีเตน ปเรโต วิหญฺญิตฺโถ, ปวิส ตฺวํ วิหารํ ผุสิตคฺคฬํ฿

๓๘๖. ‘‘ผุสิสฺสํ จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย, ตาหิ จ สุขิโต วิหริสฺสํ;
นาหํ สีเตน วิหญฺญิสฺสํ, อนิญฺชิโต วิหรนฺโต’’ติ฿

… เตกิจฺฉการี [เตกิจฺฉกานิ (สี. สฺยา. ปี.)] เถโร…฿

๓. มหานาคเตฺถรคาถา

๓๘๗. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว นูปลพฺภติ;
ปริหายติ สทฺธมฺมา, มโจฺฉ อปฺปํ ทเก ยถา ฯ

๓๘๘. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว นูปลพฺภติ;
น วิรูหติ สทฺธมฺเม, เขตฺเต พีชํว ปูติกํ ฯ

๓๘๙. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว นูปลพฺภติ;
อารกา โหติ นิพฺพานา [นิพฺพาณา (สี.)], ธมฺมราชสฺส สาสเน ฯ

๓๙๐. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว อุปลพฺภติ;
น วิหายติ สทฺธมฺมา, มโจฺฉ พโวฺหทเก [พโหฺวทเก (สี.), พโหทเก (สฺยา.)] ยถา ฯ

๓๙๑. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว อุปลพฺภติ;
โส วิรูหติ สทฺธมฺเม, เขตฺเต พีชํว ภทฺทกํ ฯ

๓๙๒. ‘‘ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว อุปลพฺภติ;
สนฺติเก โหติ นิพฺพานํ [นิพฺพาณํ (สี.)], ธมฺมราชสฺส สาสเน’’ติ ฯ

… มหานาโค เถโร… ฯ

๔. กุลฺลเตฺถรคาถา

๓๙๓. ‘‘กุโลฺล สิวถิกํ คนฺตฺวา, อทฺทส อิตฺถิมุชฺฌิตํ;
อปวิทฺธํ สุสานสฺมึ, ขชฺชนฺตึ กิมิหี ผุฏํ ฯ

๓๙๔. ‘‘อาตุรํ อสุจึ ปูตึ, ปสฺส กุลฺล สมุสฺสยํ;
อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ, พาลานํ อภินนฺทิตํ ฯ

๓๙๕. ‘‘ธมฺมาทาสํ คเหตฺวาน, ญาณทสฺสนปตฺติยา;
ปจฺจเวกฺขึ อิมํ กายํ, ตุจฺฉํ สนฺตรพาหิรํ ฯ

๓๙๖. ‘‘ยถา อิทํ ตถา เอตํ, ยถา เอตํ ตถา อิทํ;
ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ฯ

๓๙๗. ‘‘ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา;
ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร ฯ

๓๙๘. ‘‘ปญฺจงฺคิเกน ตุริเยน, น รตี โหติ ตาทิสี;
ยถา เอกคฺคจิตฺตสฺส, สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต’’ติ ฯ

… กุโลฺล เถโร… ฯ

๕. มาลุกฺยปุตฺตเตฺถรคาถา

๓๙๙. ‘‘มนุชสฺส ปมตฺตจาริโน, ตณฺหา วฑฺฒติ มาลุวา วิย;

โส ปฺลวตี [ปฺลวติ (สี. ปี. ก.), ปริปฺลวติ (สฺยา.)] หุรา หุรํ, ผลมิจฺฉํว วนสฺมิ วานโรฯ

๔๐๐. “ยํ เอสา สหเต [สหติ (ปี. ก.)] ชมฺมี, ตณฺหา โลเก วิสตฺติกา;
โสกา ตสฺส ปวฑฺฒนฺติ, อภิวฏฺฐํว [อภิวุฏฺฐํว (สฺยา.), อภิวฑฺฒํว (ก.)] พีรณํฯ

๔๐๑. “โย เจตํ สหเต [สหติ (ปี. ก.)] ชมฺมิํ, ตณฺหํ โลเก ทุรจฺจยํ;
โสกา ตมฺหา ปปตนฺติ, อุทพินฺทูว โปกฺขราฯ

๔๐๒. “ตํ โว วทามิ ภทฺทํ โว, ยาวนฺเตตฺถ สมาคตา;
ตณฺหาย มูลํ ขณถ, อุสีรตฺโถว พีรณํ;
มา โว นฬํว โสโตว, มาโร ภญฺชิ ปุนปฺปุนํฯ

๔๐๓. “กโรถ พุทฺธวจนํ, ขโณ โว มา อุปจฺจคา;
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ, นิรยมฺหิ สมปฺปิตาฯ

๔๐๔. “ปมาโท รโช ปมาโท [สพฺพทา (สี. ก.), สุตฺตนิปาตฏฺฐกถายํ อุฏฺฐานสุตฺตวณฺณนา โอโลเกตพฺพา], ปมาทานุปติโต รโช;
อปฺปมาเทน วิชฺชาย, อพฺพเห สลฺลมตฺตโน”ติฯ

… มาลุกฺยปุตฺโต [มาลุงฺกฺยปุตฺโต (สี. สฺยา. ปี.)] เถโร…ฯ

๖. สปฺปทาสตฺเถรคาถา

๔๐๕. “ปณฺณวีสติวสฺสานิ , ยโต ปพฺพชิโต อหํ;
อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ, เจโตสนฺติมนชฺฌคํฯ

๔๐๖. “อลทฺธา จิตฺตเสฺสกคฺคํ, กามราเคน อฏฺฏิโต [อฏฺฏิโต (สฺยา. สี. อฏฺฐ.), อฑฺฑิโต (ก.)];
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺโต, วิหารา อุปนิกฺขมิํ [นูปนิกฺขมิํ (สพฺพตฺถ), ทุปนิกฺขมิํ (?)]ฯ

๔๐๗. “สตฺถํ วา อาหริสฺสามิ, โก อตฺโถ ชีวิเตน เม;
กถํ หิ สิกฺขํ ปจฺจกฺขํ, กาลํ กุพฺพถ มาทิโสฯ

๔๐๘. “ตทาหํ ขุรมาทาย, มญฺจกมฺหิ อุปาวิสิํ;
ปรินีโต ขุโร อาสิ, ธมนิํ เฉตฺตุมตฺตโนฯ

๔๐๙. “ตโต เม มนสีกาโร, โยนิโส อุทปชฺชถ;
อาทีนโว ปาตุรหุ, นิพฺพิทา สมติฏฺฐถฯ

๔๑๐. “ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํ;
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

… สปฺปทาโส เถโร…ฯ

๗.กาติยานตฺเถรคาถา

๔๑๑.“อุฏฺฐหิ นิสีท กาติยาน, มา นิทฺทาพหุโล อหุ ชาครสฺสุ;
มา ตํ อลสํ ปมตฺตพนฺธุ, กูเฏนว ชินาตุ มจฺจุราชาฯ

๔๑๒.“เสยฺยถาปิ [สยถาปิ (สี. ปี.)] มหาสมุทฺทเวโค, เอวํ ชาติชราติวตฺตเต ตํ;
โส กโรหิ สุทีปมตฺตโน ตฺวํ, น หิ ตาณํ ตว วิชฺชเตว อญฺญํฯ

๔๑๓.“สตฺถา หิ วิเชสิ มคฺคเมตํ, สงฺคา ชาติชราภยา อตีตํ;
ปุพฺพาปรรตฺตมปฺปมตฺโต, อนุยุญฺชสฺสุ ทฬฺหํ กโรหิ โยคํฯ

๔๑๔.“ปุริมานิ ปมุญฺจ พนฺธนานิ, สงฺฆาฏิขุรมุณฺฑภิกฺขโภชี;
มา ขิฑฺฑารติญฺจ มา นิทฺทํ, อนุยุญฺชิตฺถ ฌาย กาติยานฯ

๔๑๕.“ฌายาหิ ชินาหิ กาติยาน, โยคกฺเขมปเถสุ โกวิโทสิ;
ปปฺปุยฺย อนุตฺตรํ วิสุทฺธึ, ปรินิพฺพาหิสิ วารินาว โชติฯ

๔๑๖.“ปโชฺชตกโร ปริตฺตรํโส, วาเตน วินมฺยเต ลตาว;
เอวมฺปิ ตุวํ อนาทิยาโน, มารํ อินฺทสโคตฺต นิทฺธุนาหิ;
โส เวทยิตาสุ วีตราโค, กาลํ กงฺข อิเธว สีติภูโต”ติฯ

… กาติยาโน เถโร…ฯ

๘. มิคชาลเตฺถรคาถา

๔๑๗.“สุเทสิโต จกฺขุมตา, พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนา;
สพฺพสํโยชนาตีโต, สพฺพวฏฺฏวินาสโนฯ

๔๑๘.“นิยฺยานิโก อุตฺตรโณ, ตณฺหามูลวิโสสโน;
วิสมูลํ อาฆาตนํ, เฉตฺวา ปาเปติ นิพฺพุตึฯ

๔๑๙.“อญฺญาณมูลเภทาย , กมฺมยนฺตวิฆาฏโน;
วิญฺญาณานํ ปริคฺคเห, ญาณวชิรนิปาตโนฯ

๔๒๐.“เวทนานํ วิญฺญาปโน, อุปาทานปฺปโมจโน;
ภวํ องฺคารกาสุํว, ญาเณน อนุปสฺสโน [อนุปสฺสโก (สี. ปี.)]ฯ

๔๒๑.“มหารโส สุคมฺภีโร, ชรามจฺจุนิวารโณ;
อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, ทุกฺขูปสมโน สิโวฯ

๔๒๒.“กมฺมํ กมฺมนฺติ ญตฺวาน, วิปากญฺจ วิปากโต;
ปฏิจฺจุปฺปนฺนธมฺมานํ, ยถาวาโลกทสฺสโน;
มหาเขมงฺคโม สนฺโต, ปริโยสานภทฺทโก”ติฯ

… มิคชาโล เถโร…ฯ

๙. ปุโรหิตปุตฺตเชนฺตเตฺถรคาถา

๔๒๓.“ชาติมเทน มโตฺตหํ, โภคอิสฺสริเยน จ;

สณฺฐานวณฺณรูเปน, มทมตฺต อจาริหํฯ

๔๒๔. ‘‘นาตฺตโน สมกํ กญฺจิ, อติเรกํ จ มญฺญิสํ;
อติมานหโต พาโล, ปตฺถทฺธ อุสฺสิตทฺธโชฯ

๔๒๕. ‘‘มาตรํ ปิตรญฺจาปิ, อญฺญปิ ครุสมฺมเต;
น กญฺจิ อภิวาเทสึ, มานตฺถทฺธ อนาทโรฯ

๔๒๖. ‘‘ทิสฺวา วินายกํ อคฺคํ, สารถีนํ วรุตฺตมํ;
ตปนฺตมิว อาทิจฺจํ, ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขตํฯ

๔๒๗. ‘‘มานํ มทญฺจ ฉฑฺฑตฺวา, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
สิรสา อภิวาเทสึ, สพฺพสตฺตานมุตฺตมํฯ

๔๒๘. ‘‘อติมาโน จ โอมาโน, ปหีนา สุสมูหตา;
อสฺมิมาโน สมุจฺฉิโนฺน, สเพฺพ มานวิธา หตา’’ติฯ

… เชโนฺต ปุโรหิตปุโตฺต เถโร…ฯ

๑๐. สุมนเตฺถรคาถา

๔๒๙. ‘‘ยทา นโว ปพฺพชิโต, ชาติยา สตฺตวสฺสิโก;
อิทฺธิยา อภิโภตฺวาน, ปนฺนคินฺทํ มหิทฺธิกํฯ

๔๓๐. ‘‘อุปชฺฌายสฺส อุทกํ, อโนตตฺตา มหาสรา;
อาหรามิ ตโต ทิสฺวา, มํ สตฺถา เอตทพฺรวิ’’ฯ

๔๓๑. ‘‘สาริปุตฺต อิมํ ปสฺส, อาคจฺฉนฺตํ กุมารกํ;
อุทกกุมฺภมาทาย, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิตํฯ

๔๓๒. ‘‘ปาสาทิเกน วเตฺตน, กลฺยาณอิริยาปโถ;
สามเณโรนุรุทฺธสฺส, อิทฺธิยา จ วิสารโทฯ

๔๓๓. ‘‘อาชานีเยน อาชโญฺญ, สาธุนา สาธุการิโต;
วินีโต อนุรุเทฺธน, กตกิเจฺจน สิกฺขิโตฯ

๔๓๔. ‘‘โส ปตฺวา ปรมํ สนฺติํ, สจฺฉิกตฺวา อกุปฺปตํ;
สามเณโร ส สุมโน, มา มํ ชญฺญาติ อิจฺฉตี’’ติฯ

… สุมโน เถโร…ฯ

๑๑. นฺหาตกมุนิเตฺถรคาถา

๔๓๕. ‘‘วาตโรคาภินีโต ตฺวํ, วิหรํ กานเน วเน;
ปวิทฺธโคจเร ลูเข, กถํ ภิกฺขุ กริสฺสสิ’’ฯ

๔๓๖. ‘‘ปีติสุเขน วิปุเลน, ผริตฺวาน สมุสฺสยํ;

ลูขมฺปิ อภิสโมฺภโนฺต, วิหริสฺสามิ กานเนฯ

๔๓๗. “ภาเวโนฺต สตฺต โพชฺฌเงฺค, อินฺทฺริยานิ พลานิ จ;
ฌานโสขุมฺมสมฺปโนฺน [ฌานสุขุมสมฺปโนฺน (สฺยา. ก.)], วิหริสฺสํ อนาสโวฯ

๔๓๘. “วิปฺปมุตฺตํ กิเลเสหิ, สุทฺธจิตฺตํ อนาวิลํ;
อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขโนฺต, วิหริสฺสํ อนาสโวฯ

๔๓๙. “อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ, เย เม วิชฺชึสุ อาสวา;
สเพฺพ อเสสา อุจฺฉินฺนา, น จ อุปฺปชฺชเร ปุนฯ

๔๔๐. “ปญฺจกฺขนฺธา ปริญฺญาตา, ติฎฺฐนฺติ ฉินฺนมูลกา;
ทุกฺขกฺขโย อนุปฺปโตฺต, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติฯ

… นฺหาตกมุนิเตฺถโร…ฯ

๑๒. พฺรหฺมทตฺตเตฺถรคาถา

๔๔๑. “อโกฺกธสฺส กุโต โกโธ, ทนฺตสฺส สมชีวิโน;
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส, อุปสนฺตสฺส ตาทิโนฯ

๔๔๒. “ตเสฺสว เตน ปาปิโย, โย กุทฺธํ ปฎิกุชฺฌติ;
กุทฺธํ อปฺปฎิกุชฺฌโนฺต, สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํฯ

๔๔๓. [สํ. นิ. ๑.๑๘๘, ๒๕๐] “อุภินฺนมตฺถํ จรติ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมติฯ

๔๔๔. [สํ. นิ. ๑.๑๘๘, ๒๕๐] “อุภินฺนํ ติกิจฺฉนฺตํ ตํ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ, เย ธมฺมสฺส อโกวิทาฯ

๔๔๕. “อุปฺปเชฺช เต สเจ โกโธ, อาวชฺช กกจูปมํ;
อุปฺปเชฺช เจ รเส ตณฺหา, ปุตฺตมํสูปมํ สรฯ

๔๔๖. “สเจ ธาวติ จิตฺตํ เต, กาเมสุ จ ภเวสุ จ;
ขิปฺปํ นิคฺคณฺห สติยา, กิฎฺฐาทํ วิย ทุปฺปสุ”นฺติ;

… พฺรหฺมทโตฺต เถโร…ฯ

๑๓. สิริมณฺฑเตฺถรคาถา

๔๔๗. [อุทา. ๔๕; จูฬว. ๓๘๕; ปริ. ๓๓๙] “ฉนฺนมติวสฺสติ , วิวฎํ นาติวสฺสติ;
ตสฺมา ฉนฺนํ วิวเรถ, เอวํ ตํ นาติวสฺสติฯ

๔๔๘. [สํ. นิ. ๑.๖๖; เนตฺติ. ๑๘] “มจฺจุนาพฺภหโต โลโก, ชราย ปริวาริโต;
ตณฺหาสเลฺลน โอติโณฺณ, อิจฺฉาธูปายิโต สทาฯ

๔๔๙. “มจฺจุนาพฺภหโต โลโก, ปริกฺขิโตฺต ชราย จ;

หญฺญติ นิจฺจมตฺตาโณ, ปตฺตทโณฺฑว ตกฺกโรฯ

๔๕๐. ‘‘อาคจฺฉนฺตคฺคิขนฺธาว, มจฺจุ พฺยาธิ ชรา ตโย;
ปจฺจุคฺคนฺตุํ พลํ นตฺถิ, ชโว นตฺถิ ปลายิตุํฯ

๔๕๑. ‘‘อโมฆํ ทิวสํ กยิรา, อปฺเปน พหุเกน วา;
ยํ ยํ วิชหเต [วิรหเต (สี. ปี.), วิวหเต (สฺยา.)] รตฺตึ, ตทูนํ ตสฺส ชีวิตํฯ

๔๕๒. ‘‘จรโต ติฏฺฐโต วาปิ, อาสีนสยนสฺส วา;
อุเปติ จริมา รตฺติ, น เต กาโล ปมชฺชิตุ’’นฺติฯ

… สิริมโณฺฑ [สิริมโนฺท (สี.)] เถโร…ฯ

๑๔. สพฺพกามิเตฺถรคาถา

๔๕๓. ‘‘ทฺวิปาทโกยํ อสุจิ, ทุคฺคโนฺธ ปริหีรติ [ปริหรติ (ก.)];
นานากุณปปริปูโร, วิสฺสวโนฺต ตโต ตโตฯ

๔๕๔. ‘‘มิคํ นิลีนํ กูเฏน, พฬิเสเนว อมฺพุชํ;
วานรํ วิย เลเปน, พาธยนฺติ ปุถุชฺชนํฯ

๔๕๕. ‘‘รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, โผฏฺฐพฺพา จ มโนรมา;
ปญฺจ กามคุณา เอเต, อิตฺถิรูปสฺมิ ทิสฺสเรฯ

๔๕๖. ‘‘เย เอตา อุปเสวนฺติ, รตฺตจิตฺตา ปุถุชฺชนา;
วเฑฺฒนฺติ กฏสิํ โฆรํ, อาจินนฺติ ปุนพฺภวํฯ

๔๕๗. ‘‘โย เจตา ปริวเชฺชติ, สปฺปเสฺสว ปทา สิโร;
โสมํ วิสตฺติกํ โลเก, สโต สมติวตฺตติฯ

๔๕๘. ‘‘กาเมสฺวาทีนวํ ทิสฺวา, เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต;
นิสฺสโฏ สพฺพกาเมหิ, ปโตฺต เม อาสวกฺขโย’’ติฯ

… สพฺพกามิเตฺถโร…ฯ

ฉกฺกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

อุรุเวฬกสฺสโป จ, เถโร เตกิจฺฉการิ จ;
มหานาโค จ กุโลฺล จ, มาลุโกฺย [มาลุโต (สี. ก.), มาลุโงฺกย (สฺยา.)] สปฺปทาสโกฯ

กาติยาโน มิคชาโล, เชโนฺต สุมนสวฺหโย;
นฺหาตมุนิ พฺรหฺมทโตฺต, สิริมโณฺฑ สพฺพกามี จ;
คาถาโย จตุราสีติ, เถรา เจตฺถ จตุทฺทสาติฯ

๗. สตฺตกนิปาโต

๑. สุนฺทรสมุทฺทเตฺถรคาถา

๔๕๙. “อลงฺกตา สุวสนา, มาลธารี [มาลาภารี (สี.), มาลภารี (สฺยา.)] วิภูสิตา;
อลตฺตกกตาปาทา, ปาทุการุยฺห เวสิกาฯ

๔๖๐. “ปาทุกา โอรุหิตฺวาน, ปุรโต ปญฺชลีกตา;
สา มํ สเณฺหน มุทุนา, มฺหิตปุพฺพํ [มิหิตปุพฺพํ (สี.)] อภาสถ”ฯ

๔๖๑. “ยุวาสิ ตฺวํ ปพฺพชิโต, ติฏฺฐาหิ มม สาสเน;
ภุญฺช มานุสเก กาเม, อหํ วิตฺตํ ททามิ เต;
สจฺจํ เต ปฏิชานามิ, อคฺคึ วา เต หรามหํฯ

๔๖๒. “ยทา ชิณฺณา ภวิสฺสาม, อุโภ ทณฺฑปรายนา;
อุโภปิ ปพฺพชิสฺสาม, อุภยตฺถ กฏคฺคโห”ฯ

๔๖๓. “ตญฺจ ทิสฺวาน ยาจนฺตึ, เวสิกํ ปญฺชลีกตํ;
อลงฺกตํ สุวสนํ, มจฺจุปาสํว โอฑฺฑิตํฯ

๔๖๔. “ตโต เม มนสีกาโร…เป.… นิพฺพิทา สมติฏฺฐถฯ
๔๖๕. “ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เม…เป.… กตํ พุทฺธสฺส สาสน”นฺติฯ

… สุนฺทรสมุทฺโท เถโร…ฯ

๒. ลกุณฺฑกภทฺทิยเตฺถรคาถา

๔๖๖. ปเร อมฺพาฏการาเม, วนสณฺฑมฺหิ ภทฺทิโย;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, ตตฺถ ภโทฺทว ฌายติ [ภโทฺท’ธิฌายายติ (สี.), ภโทฺท ฌิยายติ (สฺยา. สี. อฏฺฐ.)]ฯ

๔๖๗. “รมเนฺตเก มุทิงฺคหิ [มุติงฺคหิ (สี. อฏฺฐ.)], วีณาหิ ปณเวหิ จ;
อหญฺจ รุกฺขมูลสฺมึ, รโต พุทฺธสฺส สาสเนฯ

๔๖๘. “พุโทฺธ เจ [พุโทฺธ จ (สพฺพตฺถ)] เม วรํ ทชฺชา, โส จ ลเพฺภถ เม วโร;
คเณฺหหํ สพฺพโลกสฺส, นิจฺจํ กายคตํ สติํฯ

๔๖๙. “เย มํ รูเปน ปามิํสุ, เย จ โฆเสน อนฺวคู;
ฉนฺทราควสูเปตา, น มํ ชานนฺติ เต ชนาฯ

๔๗๐. “อชฺฌตฺตญฺจ น ชานาติ, พหิทฺธา จ น ปสฺสติ;
สมนฺตาวรโณ พาโล, ส เว โฆเสน วุยฺหติฯ

๔๗๑. “อชฺฌตฺตญฺจ น ชานาติ, พหิทฺธา จ วิปสฺสติ;
พหิทฺธา ผลทสฺสาวี, โสปิ โฆเสน วุยฺหติฯ

๔๗๒. “อชฺฌตฺตญฺจ ปชานาติ, พหิทฺธา จ วิปสฺสติ;

อนาวรณทสฺสาวี, น โส โฆเสน วุยฺหตี’’ติฯ

... ลกุณฺฑกภทฺทิโย เถโร...ฯ

๓. ภทฺทเตฺถรคาถา

๔๗๓.“เอกปุตฺโต อหํ อาสึ, ปิโย มาตุ ปิโย ปิตุ;
พหูหิ วตจริยาหิ, ลทฺโธ อายาจนาหิ จฯ

๔๗๔.เต จ มํ อนุกมฺปาย, อตฺถกามา หิเตสิโน;
อุโภ ปิตา จ มาตา จ, พุทฺธสฺส อุปนามยุํ’’ฯ

๔๗๕.กิจฺฉา ลทฺโธ อยํ ปุตฺโต, สุขุมาโล สุเขธิโต;
อิมํ ททาม เต นาถ, ชินสฺส ปริจารกํ’’ฯ

๔๗๖.“สตฺถา จ มํ ปฏิคฺคยฺห, อานนฺทํ เอตทพฺรวิ;
‘ปพฺพาเชหิ อิมํ ขิปฺปํ, เหสฺสตฺยาชานิโย อยํฯ

๔๗๗.“ปพฺพาเชตฺวาน มํ สตฺถา, วิหารํ ปาวิสี ชิโน;
อโนคฺคตสฺมึ สูริยสฺมึ, ตโต จิตฺตํ วิมุจฺจิ เมฯ

๔๗๘.ตโต สตฺถา นิรากตฺวา, ปฏิสลฺลานวุฏฺฐิโต;
‘เอหิ ภทฺทา’ติ มํ อาห, สา เม อาสูปสมฺปทาฯ

๔๗๙.“ชาติยา สตฺตวสฺเสน, ลทฺธา เม อุปสมฺปทา;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, อโห ธมฺมสุธมฺมตา’’ติฯ

... ภโทฺท เถโร...ฯ

๔. โสปากเตฺถรคาถา

๔๘๐.“ทิสฺวา ปาสาทฉายายํ, จงฺกมนฺตํ นรุตฺตมํ;
ตตฺถ นํ อุปสงฺกมฺม, วนฺทิสฺสํ [วนฺทิสํ (สี. ปี.)] ปุริสุตฺตมํฯ

๔๘๑.“เอกํสํ จีวรํ กตฺวา, สํหริตฺวาน ปาณโย;
อนุจงฺกมิสฺสํ วิรชํ, สพฺพสตฺตานมุตฺตมํฯ

๔๘๒.“ตโต ปเญฺห อปุจฺฉิ มํ, ปญฺหานํ โกวิโท วิทู;
อจฺฉมฺภี จ อภีโต จ, พฺยากาสึ สตฺถุโน อหํฯ

๔๘๓.“วิสฺสชฺชิเตสุ ปเญฺหสุ, อนุโมทิ ตถาคโต;
ภิกฺขุสงฺฆํ วิโลเกตฺวา, อิมมตฺถํ อภาสถ’’ฯ

๔๘๔.“ลาภา องฺคานํ มคธานํ, เยสายํ ปริภุญฺชติ;
จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ, ปจฺจยํ สยนาสนํ;
ปจฺจุฏฺฐานญฺจ สามีจึ, เตสํ ลาภา’’ติ จาพฺรวิฯ

๔๘๕.“อชฺชตเคฺค มํ โสปาก, ทสฺสนาโยปสงฺกม;
เอสา เจว เต โสปาก, ภวตุ อุปสมฺปทา”ฯ

๔๘๖.“ชาติยา สตฺตวโสฺสหํ, ลทฺธาน อุปสมฺปทํ;
ธาเรมิ อนฺติมํ เทหํ, อโห ธมฺมสุธมฺมตา”ติฯ

… โสปาโก เถโร…ฯ

๕. สรภงฺคเตฺถรคาถา

๔๘๗.“สเร หเตฺถหิ ภญฺชิตฺวา, กตฺวาน กุฏิมจฺฉิสํ;
เตน เม สรภโงฺคติ, นามํ สมฺมุติยา อหุฯ

๔๘๘.“น มยฺหํ กปฺปเต อชฺช, สเร หเตฺถหิ ภญฺชิตุํ;
สิกฺขาปทา โน ปญฺญตฺตา, โคตเมน ยสสฺสินาฯ

๔๘๙.“สกลํ สมตฺตํ โรคํ, สรภโงฺค นาทฺทสํ ปุเพฺพ;
โสยํ โรโค ทิโฎฺฐ, วจนกเรนาติเทวสฺสฯ

๔๙๐.“เยเนว มเคฺคน คโต วิปสฺสี, เยเนว มเคฺคน สิขี จ เวสฺสภู;
กกุสนฺธโกณาคมโน จ กสฺสโป, เตนญฺชเสน อคมาสิ โคตโมฯ

๔๙๑.“วีตตณฺหา อนาทานา, สตฺต พุทฺธา ขโยคธา;
เยหายํ เทสิโต ธโมฺม, ธมฺมภูเตหิ ตาทิภิฯ

๔๙๒.“จตฺตาริ อริยสจฺจานิ, อนุกมฺปาย ปาณินํ;
ทุกฺขํ สมุทโย มโคฺค, นิโรโธ ทุกฺขสงฺขโยฯ

๔๙๓.“ยสฺมิํ นิวตฺตเต [ยสฺมิํ น นิพฺพตฺตเต (ก.)] ทุกฺขํ, สํสารสฺมิํ อนนฺตกํ;
เภทา อิมสฺส กายสฺส, ชีวิตสฺส จ สงฺขยา;
อโญฺญ ปุนพฺภโว นตฺถิ, สุวิมุโตฺตมฺหิ สพฺพธี”ติฯ

… สรภโงฺค เถโร…ฯ

สตฺตกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สุนฺทรสมุโทฺท เถโร, เถโร ลกุณฺฑภทฺทิโย;
ภโทฺท เถโร จ โสปาโก, สรภโงฺค มหาอิสิ;
สตฺตเก ปญฺจกา เถรา, คาถาโย ปญฺจติํสตีติฯ

๘. อฏฺฐกนิปาโต

๑. มหากจฺจายนตฺเถรคาถา

๔๙๔. ‘‘กมฺมํ พหุกํ น การเย, ปริวชฺชยฺย ชนํ น อุยฺยเม;
โส อุสฺสุโกฺก รสานุคิโทฺธ, อตฺถํ ริญฺจติ โย สุขาธิวาโหฯ

๔๙๕. ‘‘ปโงฺกติ หิ นํ อเวทยุํ, ยายํ วนฺทนปูชนา กุเลสุ;
สุขุมํ สลฺลํ ทุรุพฺพหํ, สกฺกาโร กาปุริเสน ทุชฺชโหฯ

๔๙๖. ‘‘น ปรสฺสุปนิธาย, กมฺมํ มจฺจสฺส ปาปกํ;
อตฺตนา ตํ น เสเวยฺย, กมฺมพนฺธูหิ มาติยาฯ

๔๙๗. ‘‘น ปเร วจนา โจโร, น ปเร วจนา มุนิ;
อตฺตา จ นํ ยถาเวทิ [ยถา เวตฺติ (สี.)], เทวาปิ นํ ตถา วิทูฯ

๔๙๘. ‘‘ปเร จ น วิชานนฺติ, มยเมตฺถ ยมามเส;
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ, ตโต สมฺมนฺติ เมธคาฯ

๔๙๙. ‘‘ชีวเต วาปิ สปฺปโญฺญ, อปิ วิตฺตปริกฺขโย;
ปญฺญาย จ อลาเภน [อภาเวน (สี. อฏฺฐ.)], วิตฺตวาปิ น ชีวติฯ

๕๐๐. ‘‘สพฺพํ สุณาติ โสเตน, สพฺพํ ปสฺสติ จกฺขุนา;
น จ ทิฏฺฐํ สุตํ ธีโร, สพฺพํ อุชฺฌิตุมรหติฯ

๕๐๑. ‘‘จกฺขุมาสฺส ยถา อโนฺธ, โสตวา พธิโร ยถา;
ปญฺญวาสฺส ยถา มูโค, พลวา ทุพฺพโลริว;
อถ อเตฺถ สมุปฺปเนฺน, สเยถ [ปเสฺสถ (ก.)] มตสายิก’’นฺติฯ

… มหากจฺจายโน เถโร…ฯ

๒. สิริมิตฺตเตฺถรคาถา

๕๐๒. ‘‘อโกฺกธโนนุปนาหี, อมาโย ริตฺตเปสุโณ;
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

๕๐๓. ‘‘อโกฺกธโนนุปนาหี, อมาโย ริตฺตเปสุโณ;
คุตฺตทฺวาโร สทา ภิกฺขุ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

๕๐๔. ‘‘อโกฺกธโนนุปนาหี , อมาโย ริตฺตเปสุโณ;
กลฺยาณสีโล โส [โย (สฺยา.)] ภิกฺขุ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

๕๐๕. ‘‘อโกฺกธโนนุปนาหี, อมาโย ริตฺตเปสุโณ;
กลฺยาณมิโตฺต โส ภิกฺขุ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

๕๐๖. ‘‘อโกฺกธโนนุปนาหี , อมาโย ริตฺตเปสุโณ;

กลฺยาณปโญฺญ โส ภิกฺขุ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

๕๐๗. ‘‘ยสฺส สทฺธา ตถาคเต, อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา;
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ, อริยกนฺตํ ปสํสิตํฯ

๕๐๘. ‘‘สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ, อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ;
‘อทลิทฺโท’ติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

๕๐๙. ‘‘ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน’’นฺติฯ

… สิริมิตฺโต เถโร…ฯ

๓. มหาปนฺถกเตฺถรคาถา

๕๑๐. ‘‘ยทา ปฐมมทฺทกฺขึ, สตฺถารมกุโตภยํ;
ตโต เม อหุ สํเวโค, ปสฺสิตฺวา ปุริสุตฺตมํฯ

๕๑๑. ‘‘สิรึ หเตฺถหิ ปาเทหิ, โย ปณาเมยฺย อาคตํ;
เอตาทิสํ โส สตฺถารํ, อาราเธตฺวา วิราธเยฯ

๕๑๒. ‘‘ตทาหํ ปุตฺตทารญฺจ, ธนธญฺญญฺจ ฉฑฺฑยึ;
เกสมสฺสูนิ เฉเทตฺวา, ปพฺพชึ อนคาริยํฯ

๕๑๓. ‘‘สิกฺขาสาชีวสมฺปนฺโน, อินฺทฺริเยสุ สุสํวุโต;
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ, วิหาสึ อปราชิโตฯ
๕๑๔. ‘‘ตโต เม ปณิธี อาสิ, เจตโส อภิปตฺถิโต;
น นิสีเท มุหุตฺตมฺปิ, ตณฺหาสเลฺล อนูหเตฯ
๕๑๕. ‘‘ตสฺส เมวํ วิหรโต, ปสฺส วีริยปรกฺกมํ;
ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ
๕๑๖. ‘‘ปุเพฺพนิวาสํ ชานามิ, ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ;
อรหา ทกฺขิเณโยฺยมฺหิ, วิปฺปมุโตฺต นิรูปธิฯ

๕๑๗. ‘‘ตโต รตฺยา วิวสาเน [วิวสเน (สี. สฺยา.)], สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
สพฺพํ ตณฺหํ วิโสเสตฺวา, ปลฺลเงฺกน อุปาวิสิ’’นฺติฯ

… มหาปนฺถโก เถโร…ฯ

อฏฺฐกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

มหากจฺจายโน เถโร, สิริมิโตฺต มหาปนฺถโก;

เอเต อฏฺฐนิปาตมฺหิ, คาถาโย จตุวีสตีติฯ

๙. นวกนิปาโต

๑. ภูตเตฺถรคาถา

๕๑๘. ‘‘ยทา ทุกฺขํ ชรามรณนฺติ ปณฺฑิโต, อวิทฺทสู ยตฺถ สิตา ปุถุชฺชนา;
ทุกฺขํ ปริญฺญาย สโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๑๙. ‘‘ยทา ทุกฺขสฺสาวหนึ วิสตฺติกํ, ปปญฺจสงฺฆาตทุขาธิวาหินึ;
ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน สโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๐. ‘‘ยทา สิวํ เทฺวจตุรงฺคคามินํ, มคฺคุตฺตมํ สพฺพกิเลสโสธนํ;
ปญฺญาย ปสฺสิตฺว สโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๑. ‘‘ยทา อโสกํ วิรชํ อสงฺขตํ, สนฺตํ ปทํ สพฺพกิเลสโสธนํ;
ภาเวติ สโญฺญชนพนฺธนจฺฉิทํ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๒. ‘‘ยทา นเภ คชฺชติ เมฆทุนฺทุภิ, ธาราภุลา วิหคปเถ สมนฺตโต;
ภิกฺขู จ ปพฺภารคโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๓. ‘‘ยทา นทีนํ กุสุมากุลานํ, วิจิตฺต-วาเนยฺย-วฏํสกานํ;
ตีเร นิสิโนฺน สุมโนว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๔. ‘‘ยทา นิสีเถ รหิตมฺหิ กานเน, เทเว คฬนฺตมฺหิ นทนฺติ ทาฐิโน;
ภิกฺขู จ ปพฺภารคโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๕. ‘‘ยทา วิตเกฺก อุปรุนฺธิยตฺตโน, นคนฺตเร นควิวรํ สมสฺสิโต;
วีตทฺทโร วีตขิโลว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทติฯ

๕๒๖. ‘‘ยทา สุขี มลขิลโสกนาสโน, นิรคฺคโฬ นิพฺพนโถ วิสโลฺล;
สพฺพาสเว พฺยนฺติกโตว ฌายติ, ตโต รตึ ปรมตรํ น วินฺทตี’’ติฯ

… ภูโต เถโร…ฯ

นวกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

ภูโต ตถทฺทโส เถโร, เอโก ขคฺควิสาณวา;
นวกมฺหิ นิปาตมฺหิ, คาถาโยปิ อิมา นวาติฯ

๑๐. ทสกนิปาโต

๑. กาฬุทายิเตฺถรคาถา

๕๒๗. ‘‘องฺคาริโน ทานิ ทุมา ภทนฺเต, ผเลสิโน ฉทนํ วิปฺปหาย;
เต อจฺจิมนฺโตว ปภาสยนฺติ, สมโย มหาวีร ภาคี รสานํฯ

๕๒๘. ‘‘ทุมานิ ผุลฺลานิ มโนรมานิ, สมนฺตโต สพฺพทิสา ปวนฺติ;
ปตฺตํ ปหาย ผลมาสสานา [ผลมาสมาโน (ก.)], กาโล อิโต ปกฺกมนาย วีรฯ

๕๒๙. ‘‘เนวาติสีตํ น ปนาติอุณฺหํ, สุขา อุตุ อทฺธนิยา ภทนฺต;
ปสฺสนฺตุ ตํ สากิยา โกฬิยา จ, ปจฺฉามุขํ โรหินิยํ ตรนฺตํฯ

๕๓๐. ‘‘อาสาย กสเต เขตฺตํ, พีชํ อาสาย วปฺปติ;
อาสาย วาณิชา ยนฺติ, สมุทฺทํ ธนหารกา;
ยาย อาสาย ติฏฺฐามิ, สา เม อาสา สมิชฺฌตุฯ

๕๓๑. [สํ. นิ. ๑.๑๙๘] ‘‘ปุนปฺปุนํ เจว วปนฺติ พีชํ, ปุนปฺปุนํ วสฺสติ เทวราชา;
ปุนปฺปุนํ เขตฺตํ กสนฺติ กสฺสกา, ปุนปฺปุนํ ธญฺญมุเปติ รฏฺฐํฯ

๕๓๒. [สํ. นิ. ๑.๑๙๘] ‘‘ปุนปฺปุนํ ยาจนกา จรนฺติ, ปุนปฺปุนํ ทานปตี ททนฺติ;
ปุนปฺปุนํ ทานปตี ททิตฺวา, ปุนปฺปุนํ สคฺคมุเปนฺติ ฐานํฯ

๕๓๓. ‘‘วีโร หเว สตฺตยุคํ ปุเนติ, ยสฺมึ กุเล ชายติ ภูริปญฺโญ;
มญฺญามหํ สกฺกติ เทวเทโว, ตยา หิ ชาโต [ตยาภิชาโต (สี.)] มุนิ สจฺจนาโมฯ

๕๓๔. ‘‘สุทฺโธทโน นาม ปิตา มเหสิโน, พุทฺธสฺส มาตา ปน มายนามา;
ยา โพธิสตฺตํ ปริหริย กุจฺฉินา, กายสฺส เภทา ติทิวมฺหิ โมทติฯ

๕๓๕. ‘‘สา โคตมี กาลกตา อิโต จุตา, ทิเพฺพหิ กาเมหิ สมงฺคิภูตา;
สา โมทติ กามคุเณหิ ปญฺจหิ, ปริวาริตา เทวคเณหิ เตหิฯ

๕๓๖. ‘‘พุทฺธสฺส ปุตฺโตมฺหิ อสยฺหสาหิโน, องฺคีรสสฺสปฺปฏิมสฺส ตาทิโน;
ปิตุปิตา มยฺหํ ตุวํสิ สกฺก, ธมฺเมน เม โคตม อยฺยโกสี’’ติฯ

… กาฬุทายี เถโร…ฯ

๒. เอกวิหาริยเตฺถรคาถา

๕๓๗. ‘‘ปุรโต ปจฺฉโต วาปิ, อปโร เจ น วิชฺชติ;
อตีว ผาสุ ภวติ, เอกสฺส วสโต วเนฯ

๕๓๘. ‘‘หนฺท เอโก คมิสฺสามิ, อรญฺญํ พุทฺธวณฺณิตํ;
ผาสุ [ผาสุํ (สฺยา. ปี.)] เอกวิหาริสฺส, ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนฯ

๕๓๙. ‘‘โยคี-ปีติกรํ รมฺมํ, มตฺตกุญฺชรเสวิตํ;

เอโก อตฺตวสี ขิปฺปํ, ปวิสิสฺสามิ กานนํฯ

๕๔๐.“สุปุปฺผิเต สีตวเน, สีตเล คิริกนฺทเร;
คตฺตานิ ปริสิญฺจิตฺวา, จงฺกมิสฺสามิ เอกโกฯ

๕๔๑.“เอกากิโย อทุติโย, รมณีเย มหาวเน;
กทาหํ วิหริสฺสามิ, กตกิจฺจ อนาสโวฯ

๕๔๒.“เอวํ เม กตฺตุกามสฺส, อธิปฺปาโย สมิชฺฌตุ;
สาธิยิสฺสามหํเยว, นาโญฺญ อญฺญสฺส การโกฯ

๕๔๓.“เอส พนฺธามิ สนฺนาหํ, ปวิสิสฺสามิ กานนํ;
น ตโต นิกฺขมิสฺสามิ, อปฺปตฺโต อาสวกฺขยํฯ

๕๔๔.“มาลุเต อุปวายนฺเต, สีเต สุรภิคนฺธิเก [คนฺธเก (สฺยา. ปี. ก.)];
อวิชฺชํ ทาลยิสฺสามิ, นิสิโนฺน นคมุทฺธนิฯ

๕๔๕.“วเน กุสุมสญฺฉเนฺน, ปพฺภาเร นูน สีตเล;
วิมุตฺติสุเขน สุขิโต, รมิสฺสามิ คิริพฺพเชฯ

๕๔๖.“โสหํ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป, จโนฺท ปนฺนรโส ยถา;
สพฺพาสวปริกฺขีโณ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติฯ

… เอกวิหาริโย เถโร…ฯ

๓. มหากปฺปินเตฺถรคาถา

๕๔๗.“อนาคตํ โย ปฎิกจฺจ [ปฎิคจฺจ (สี.)] ปสฺสติ, หิตญฺจ อตฺถํ อหิตญฺจ ตํ ทฺวยํ;
วิเทฺทสิโน ตสฺส หิเตสิโน วา, รนฺธํ น ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานาฯ

๕๔๘.[ปฎิ. ม. ๑.๑๖๐ ปฎิสมฺภิทามเคฺค] “อานาปานสตี ยสฺส, ปริปุณฺณา สุภาวิตา;
อนุปุพฺพํ ปริจิตา, ยถา พุเทฺธน เทสิตา;
โสมํ โลกํ ปภาเสติ, อพฺภา มุโตฺตว จนฺทิมาฯ

๕๔๙.“โอทาตํ วต เม จิตฺตํ, อปฺปมาณํ สุภาวิตํ;
นิพฺพิทฺธํ ปคฺคหีตญฺจ, สพฺพา โอภาสเต ทิสาฯ

๕๕๐.“ชีวเต วาปิ สปฺปโญฺญ, อปิ วิตฺตปริกฺขโย;
ปญฺญาย จ อลาเภน, วิตฺตวาปิ น ชีวติฯ

๕๕๑.“ปญฺญา สุตวินิจฺฉินี, ปญฺญา กิตฺติสิโลกวทฺธนี;
ปญฺญาสหิโต นโร อิธ, อปิ ทุเกฺขสุ สุขานิ วินฺทติฯ

๕๕๒.“นายํ อชฺชตโน ธโมฺม, นเจฺฉโร นปิ อพฺภุโต;
ยตฺถ ชาเยถ มีเยถ, ตตฺถ กึ วิย อพฺภุตํฯ

๕๕๓.“อนนฺตรํ หิ ชาตสฺส, ชีวิตา มรณํ ธุวํ;

ชาตา ชาตา มรนฺตีธ, เอวํธมฺมา หิ ปาณิโนฯ

๕๕๔.‘‘น เหตทตฺถาย มตสฺส โหติ, ยํ ชีวิตตฺถํ ปรโปริสานํ;
มตมฺหิ รุณฺณํ น ยโส น โลกฺยํ, น วณฺณิตํ สมณพฺราหฺมเณหิฯ

๕๕๕.‘‘จกฺขุํ สรีรํ อุปหนฺติ เตน [อุปหนฺติ รุณฺณํ (สี.), อุปหนฺติ โรณฺณํ (สฺยา. ปี.)], นิหียติ วณฺณพลํ มตี จ;
อานนฺทิโน ตสฺส ทิสา ภวนฺติ, หิเตสิโน นาสฺส สุขี ภวนฺติฯ

๕๕๖.‘‘ตสฺมา หิ อิจฺเฉยฺย กุเล วสนฺเต, เมธาวิโน เจว พหุสฺสุเต จ;
เยสํ หิ ปญฺญาวิภเวน กิจฺจํ, ตรนฺติ นาวาย นทึว ปุณฺณ’’นฺติฯ

… มหากปฺปิโน เถโร…ฯ

๔. จูฬปนฺถกเตฺถรคาถา

๕๕๗.‘‘ทนฺธา มยฺหํ คตี อาสิ, ปริภูโต ปุเร อหํ;
ภาตา จ มํ ปณาเมสิ, ‘คจฺฉ ทานิ ตุวํ ฆรํ’ฯ

๕๕๘.‘‘โสหํ ปณามิโต สนฺโต [ภาตา (อฏฺฐ.)], สงฺฆารามสฺส โกฏฺฐเก;
ทุมฺมโน ตตฺถ อฏฺฐาสึ, สาสนสฺมึ อเปกฺขวาฯ

๕๕๙.‘‘ภควา ตตฺถ อาคจฺฉิ [อาคญฺฉิ (สี. ปี.)], สีสํ มยฺหํ ปรามสิ;
พาหาย มํ คเหตฺวาน, สงฺฆารามํ ปเวสยิฯ

๕๖๐.‘‘อนุกมฺปาย เม สตฺถา, ปาทาสิ ปาทปุญฺฉนึ;
‘เอตํ สุทฺธํ อธิฏฺเฐหิ, เอกมนฺตํ สฺวธิฏฺฐิตํ’ฯ

๕๖๑.‘‘ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, วิหาสึ สาสเน รโต;
สมาธึ ปฏิปาเทสึ, อุตฺตมตฺถสฺส ปตฺติยาฯ

๕๖๒.‘‘ปุเพฺพนิวาสํ ชานามิ, ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๕๖๓.‘‘สหสฺสกฺขตฺตุมตฺตานํ , นิมฺมินิตฺวาน ปนฺถโก;
นิสีทมฺพวเน รเมฺม, ยาว กาลปฺปเวทนาฯ

๕๖๔.‘‘ตโต เม สตฺถา ปาเหสิ, ทูตํ กาลปฺปเวทกํ;
ปเวทิตมฺหิ กาลมฺหิ, เวหาสาทุปสงฺกมึ [เวหาสานุปสงฺกมึ (สฺยา. ก.)]ฯ

๕๖๕.‘‘วนฺทิตฺวา สตฺถุโน ปาเท, เอกมนฺตํ นิสีทหํ;
นิสินฺนํ มํ วิทิตฺวาน, อถ สตฺถา ปฏิคฺคหิฯ

๕๖๖.‘‘อายาโค สพฺพโลกสฺส, อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห;
ปุญฺญกฺเขตฺตํ มนุสฺสานํ, ปฏิคณฺหิตฺถ ทกฺขิณ’’นฺติฯ

… จูฬปนฺถโก เถโร…ฯ

๕. กปฺปเตฺถรคาถา

๕๖๗. ‘‘นานากุลมลสมฺปุณฺโณ, มหาอุกฺการสมฺภโว;
จนฺทนิกํว ปริปกฺกํ, มหาคโณฺฑ มหาวโณฯ

๕๖๘. ‘‘ปุพฺพรุหิรสมฺปุณฺโณ, คูถกูเปน คาฬฺหิโต [คูถกูเป นิคาฬฺหิโต (สฺยา. ปี. ก.)];
อาโปปคฺฆรโณ กาโย, สทา สนฺทติ ปูติกํฯ

๕๖๙. ‘‘สฏฺฐิกณฺฑรสมฺพโนฺธ , มํสเลปนเลปิโต;
จมฺมกญฺจุกสนฺนโทฺธ, ปูติกาโย นิรตฺถโกฯ

๕๗๐. ‘‘อฏฺฐิสงฺฆาตฆฏิโต, นฺหารุสุตฺตนิพนฺธโน;
เนเกสํ สํคตีภาวา, กเปฺปติ อิริยาปถํฯ

๕๗๑. ‘‘ธุวปฺปยาโต มรณาย, มจฺจุราชสฺส สนฺติเก;
อิเธว ฉฑฺฑยิตฺวาน, เยนกามงฺคโม นโรฯ

๕๗๒. ‘‘อวิชฺชาย นิวุโต กาโย, จตุคเนฺถน คนฺถิโต;
โอฆสํสีทโน กาโย, อนุสยชาลโมตฺถโตฯ

๕๗๓. ‘‘ปญฺจนีวรเณ ยุโตฺต, วิตเกฺกน สมปฺปิโต;
ตณฺหามูเลนานุคโต, โมหจฺฉาทนฉาทิโตฯ

๕๗๔. ‘‘เอวายํ วตฺตเต กาโย, กมฺมยเนฺตน ยนฺติโต;
สมฺปตฺติ จ วิปตฺยนฺตา, นานาภาโว วิปชฺชติฯ

๕๗๕. ‘‘เยมํ กายํ มมายนฺติ, อนฺธพาลา ปุถุชฺชนา;
วเฑฺฒนฺติ กฏสิํ โฆรํ, อาทิยนฺติ ปุนพฺภวํฯ

๕๗๖. ‘‘เยมํ กายํ วิวเชฺชนฺติ, คูถลิตฺตํว ปนฺนคํ;
ภวมูลํ วมิตฺวาน, ปรินิพฺพิสฺสนฺตินาสวา’’ติ [ปรินิพฺพนฺตุนาสวา (สี.)]ฯ

… กโปฺป เถโร…ฯ

๖. วงฺคนฺตปุตฺตอุปเสนเตฺถรคาถา

๕๗๗. ‘‘วิวิตฺตํ อปฺปนิโคฺฆสํ, วาฬมิคนิเสวิตํ;
เสเว เสนาสนํ ภิกฺขุ, ปฏิสลฺลานการณาฯ

๕๗๘. ‘‘สงฺการปุญฺชา อาหตฺวา [อาหิตฺวา (ก.)], สุสานา รถิยาหิ จ;
ตโต สงฺฆาฏิกํ กตฺวา, ลูขํ ธาเรยฺย จีวรํฯ

๕๗๙. ‘‘นีจํ มนํ กริตฺวาน, สปทานํ กุลา กุลํ;
ปิณฺฑิกาย จเร ภิกฺขุ, คุตฺตทฺวาโร สุสํวุโตฯ

๕๘๐. ‘‘ลูเขนปิ วา [ลูเขนปิ จ (พหูสุ)] สนฺตุเสฺส, นาญฺญํ ปเตฺถ รสํ พหุํ;
รเสสุ อนุคิทฺธสฺส, ฌาเน น รมตี มโนฯ

๕๘๑. ‘‘อปฺปิโจฺฉ เจว สนฺตุโฏฺฐ, ปวิวิโตฺต วเส มุนิ;
อสํสโฏฺฐ คหเฏฺฐหิ, อนาคาเรหิ จูภยํฯ

๕๘๒. ‘‘ยถา ชโฬ ว มูโค ว, อตฺตานํ ทสฺสเย ตถา;
นาติเวลํ สมฺภาเสยฺย, สงฺฆมชฺฌมฺหิ ปณฺฑิโตฯ

๕๘๓. ‘‘น โส อุปวเท กญฺจิ, อุปฆาตํ วิวชฺชเย;
สํวุโต ปาติโมกฺขสฺมิํ, มตฺตญฺญู จสฺส โภชเนฯ

๕๘๔. ‘‘สุคฺคหีตนิมิตฺตสฺส, จิตฺตสฺสุปฺปาทโกวิโท;
สมํ อนุยุเญฺชยฺย, กาเลน จ วิปสฺสนํฯ

๕๘๕. ‘‘วีริยสาตจฺจสมฺปโนฺน , ยุตฺตโยโค สทา สิยา;
น จ อปฺปตฺวา ทุกฺขนฺตํ, วิสฺสาสํ เอยฺย ปณฺฑิโตฯ

๕๘๖. ‘‘เอวํ วิหรมานสฺส, สุทฺธิกามสฺส ภิกฺขุโน;
ขียนฺติ อาสวา สเพฺพ, นิพฺพุติญฺจาธิคจฺฉตี’’ติฯ

… อุปเสโน วงฺคนฺตปุโตฺต เถโร…ฯ

๗. (อปร)-โคตมเตฺถรคาถา

๕๘๗. ‘‘วิชาเนยฺย สกํ อตฺถํ, อวโลเกยฺยาถ ปาวจนํ;
ยเญฺจตฺถ อสฺส ปติรูปํ, สามญฺญํ อชฺฌุปคตสฺสฯ

๕๘๘. ‘‘มิตฺตํ อิธ จ กลฺยาณํ, สิกฺขา วิปุลํ สมาทานํ;
สุสฺสูสา จ ครูนํ, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๘๙. ‘‘พุเทฺธสุ สคารวตา, ธเมฺม อปจิติ ยถาภูตํ;
สเงฺฆ จ จิตฺตีกาโร, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๐. ‘‘อาจารโคจเร ยุโตฺต, อาชีโว โสธิโต อคารโยฺห;
จิตฺตสฺส จ สณฺฐปนํ, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๑. ‘‘จาริตฺตํ อถ วาริตฺตํ, อิริยาปถิยํ ปสาทนิยํ;
อธิจิเตฺต จ อาโยโค, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๒. ‘‘อารญฺญกานิ เสนาสนานิ, ปนฺตานิ อปฺปสทฺทานิ;
ภชิตพฺพานิ มุนินา, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๓. ‘‘สีลญฺจ พาหุสจฺจญฺจ, ธมฺมานํ ปวิจโย ยถาภูตํ;
สจฺจานํ อภิสมโย, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๔. ‘‘ภาเวยฺย จ อนิจฺจนฺติ, อนตฺตสญฺญํ อสุภสญฺญญฺจ;
โลกมฺหิ จ อนภิรติํ, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๕. ‘‘ภาเวยฺย จ โพชฺฌเงฺค, อิทฺธิปาทานิ อินฺทฺริยานิ พลานิ;

อฏฺฐงฺคมคฺคมริยํ, เอตํ สมณสฺส ปติรูปํฯ

๕๙๖. ‘‘ตณฺหํ ปชเหยฺย มุนิ, สมูลเก อาสเว ปทาเลยฺย;
วิหเรยฺย วิปฺปมุตฺโต, เอตํ สมณสฺส ปติรูป’’นฺติฯ

… โคตโม เถโร…ฯ

ทสกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

กาฬุทายี จ โส เถโร, เอกวิหารี จ กปฺปิโน;
จูฬปนฺถโก กปฺโป จ, อุปเสโน จ โคตโม;
สตฺติเม ทสเก เถรา, คาถาโย เจตฺถ สตฺตตีติฯ

๑๑. เอกาทสนิปาโต

๑. สํกิจฺจเตฺถรคาถา

๕๙๗. ‘‘กึ ตวโตฺถ วเน ตาต, อุชฺชุหาโนว ปาวุเส;
เวรมฺภา รมณียา เต, ปวิเวโก หิ ฌายินํฯ

๕๙๘. ‘‘ยถา อพฺภานิ เวรมฺโภ, วาโต นุทติ ปาวุเส;
สญฺญา เม อภิกิรนฺติ, วิเวกปฏิสญฺญุตาฯ

๕๙๙. ‘‘อปณฺฑโร อณฺฑสมฺภโว, สีวถิกาย นิเกตจาริโก;
อุปฺปาทยเตว เม สตึ, สเนฺทหสฺมึ วิราคนิสฺสิตํฯ

๖๐๐. ‘‘ยญฺจ อเญฺญ น รกฺขนฺติ, โย จ อเญฺญ น รกฺขติ;
ส เว ภิกฺขุ สุขํ เสติ, กาเมสุ อนเปกฺขวาฯ

๖๐๑. ‘‘อโจฺฉทิกา ปุถุสิลา, โคนงฺคุลมิคายุตา;
อมฺพุเสวาลสญฺฉนฺนา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๖๐๒. ‘‘วสิตํ เม อรเญฺญสุ, กนฺทราสุ คุหาสุ จ;
เสนาสเนสุ ปเนฺตสุ, วาฬมิคนิเสวิเตฯ

๖๐๓. ‘‘‘อิเม หญฺญนฺตุ วชฺฌนฺตุ, ทุกฺขํ ปโปฺปนฺตุ ปาณิโน’;
สงฺกปฺปํ นาภิชานามิ, อนริยํ โทสสํหิตํฯ

๖๐๔. ‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๖๐๕. ‘‘ยสฺส จตฺถาย [ยสฺสตฺถาย (สี.)] ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, สพฺพสํโยชนกฺขโยฯ

๖๐๖. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;
กาลญฺจ ปฏิกงฺขามิ, นิพฺพิสํ ภตโก ยถาฯ

๖๐๗. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;
กาลญฺจ ปฏิกงฺขามิ, สมฺปชาโน ปติสฺสโต’’ติฯ

… สํกิโจฺจ เถโร…ฯ

เอกาทสนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สํกิจฺจเถโร เอโกว, กตกิโจฺจ อนาสโว;
เอกาทสนิปาตมฺหิ, คาถา เอกาทเสว จาติฯ

๑๒. ทฺวาทสกนิปาโต

๑. สีลวเตฺถรคาถา

๖๐๘.“สีลเมวิธ สิกฺขถ, อสฺมึ โลเก สุสิกฺขิตํ;
สีลํ หิ สพฺพสมฺปตฺตึ, อุปนาเมติ เสวิตํฯ

๖๐๙.“สีลํ รกฺเขยฺย เมธาวี, ปตฺถยาโน ตโย สุเข;
ปสํสํ วิตฺติลาภญฺจ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทนํ [เปจฺจ สคฺเค จ โมทนํ (สี. ปี.)]ฯ

๖๑๐.“สีลวา หิ พหู มิตฺเต, สญฺญเมนาธิคจฺฉติ;
ทุสฺสีโล ปน มิตฺเตหิ, ธํสเต ปาปมาจรํฯ

๖๑๑.“อวณฺณญฺจ อกิตฺติญฺจ, ทุสฺสีโล ลภเต นโร;
วณฺณํ กิตฺตึ ปสํสญฺจ, สทา ลภติ สีลวาฯ

๖๑๒.“อาทิ สีลํ ปติฏฺฐา จ, กลฺยาณานญฺจ มาตุกํ;
ปมุขํ สพฺพธมฺมานํ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเยฯ

๖๑๓.“เวลา จ สํวรํ สีลํ [สํวโร สีลํ (สี.), สํวรสีลํ (สี. อฏฺฐ.)], จิตฺตสฺส อภิหาสนํ;
ติตฺถญฺจ สพฺพพุทฺธานํ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเยฯ

๖๑๔.“สีลํ พลํ อปฺปฏิมํ, สีลํ อาวุธมุตฺตมํ;
สีลมาภรณํ เสฏฺฐํ, สีลํ กวจมพฺภุตํฯ

๖๑๕.“สีลํ เสตุ มเหสกฺโข, สีลํ คนฺโธ อนุตฺตโร;
สีลํ วิเลปนํ เสฏฺฐํ, เยน วาติ ทิโสทิสํฯ

๖๑๖.“สีลํ สมฺพลเมวคฺคํ, สีลํ ปาเถยฺยมุตฺตมํ;
สีลํ เสฏฺโฐ อติวาโห, เยน ยาติ ทิโสทิสํฯ

๖๑๗.“อิเธว นินฺทํ ลภติ, เปจฺจาปาเย จ ทุมฺมโน;
สพฺพตฺถ ทุมฺมโน พาโล, สีเลสุ อสมาหิโตฯ

๖๑๘.“อิเธว กิตฺตึ ลภติ, เปจฺจ สคฺเค จ สุมฺมโน;
สพฺพตฺถ สุมโน ธีโร, สีเลสุ สุสมาหิโตฯ

๖๑๙.“สีลเมว อิธ อคฺคํ, ปญฺญวา ปน อุตฺตโม;
มนุสฺเสสุ จ เทเวสุ, สีลปญฺญาณโต ชย”นฺติฯ

… สีลโว เถโร…ฯ

๒. สุนีตเตฺถรคาถา

๖๒๐.“นีเจ กุลมฺหิ ชาโตหํ, ทลิทฺโท อปฺปโภชโน;
หีนกมฺมํ [หีนํ กมฺมํ (สฺยา.)] มมํ อาสิ, อโหสึ ปุปฺผฉฑฺฑโกฯ

๖๒๑. “ชิคุจฺฉิโต มนุสฺสานํ, ปริภูโต จ วมฺภิโต;
นีจํ มนํ กริตฺวาน, วนฺทิสฺสํ พหุกํ ชนํฯ

๖๒๒. “อถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ, ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขตํ;
ปวิสนฺตํ มหาวีรํ, มคธานํ ปุรุตฺตมํฯ

๖๒๓. “นิกฺขิปิตฺวาน พฺยาภงฺคึ, วนฺทิตุํ อุปสงฺกมึ;
มเมว อนุกมฺปาย, อฏฺฐาสิ ปุริสุตฺตโมฯ

๖๒๔. ‘วนฺทิตฺวา สตฺถุโน ปาเท, เอกมนฺตํ ฐิโต ตทา;
ปพฺพชฺชํ อหมายาจึ, สพฺพสตฺตานมุตฺตมํฯ

๖๒๕. ‘ตโต การุณิโก สตฺถา, สพฺพโลกานุกมฺปโก;
‘เอหิ ภิกฺขู’ติ มํ อาห, สา เม อาสูปสมฺปทาฯ

๖๒๖. “โสหํ เอโก อรญฺญสฺมึ, วิหรนฺโต อตนฺทิโต;
อกาสึ สตฺถุวจนํ, ยถา มํ โอวที ชิโนฯ

๖๒๗. “รตฺติยา ปฐมํ ยามํ, ปุพฺพชาติมนุสฺสรึ;
รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ, ทิพฺพจกฺขุํ วิโสธยึ [ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ (ก.)];
รตฺติยา ปจฺฉิเม ยาเม, ตโมขนฺธํ ปทาลยึฯ

๖๒๘. ‘ตโต รตฺยา วิวสาเน, สูริยสฺสุคฺคมนํ ปติ;
อินฺโท พฺรหฺมา จ อาคนฺตฺวา, มํ นมสฺสึสุ ปญฺชลีฯ

๖๒๙. ‘‘นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต อาสวา ขีณา, ทกฺขิเณโยฺยสิ มาริส’ฯ

๖๓๐. “ตโต ทิสฺวาน มํ สตฺถา, เทวสงฺฆปุรกฺขตํ;
สิตํ ปาตุกริตฺวาน, อิมมตฺถํ อภาสถฯ

๖๓๑. [สุ. นิ. ๖๖๐ สุตฺตนิปาเตปิ] “‘ตเปน พฺรหฺมจริเยน, สํยเมน ทเมน จ;
เอเตน พฺราหฺมโณ โหติ, เอตํ พฺราหฺมณมุตฺตม’’’นฺติฯ

… สุนีโต เถโร…ฯ

ทฺวาทสกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สีลวา จ สุนีโต จ, เถรา เทฺว เต มหิทฺธิกา;
ทฺวาทสมฺหิ นิปาตมฺหิ, คาถาโย จตุวีสตีติฯ

๑๓. เตรสนิปาโต

๑. โสณโกฬิวิสเตฺถรคาถา

๖๓๒. “ยาหุ รเฏฺฐ สมุกฺกฏฺโฐ, รโญฺญ องฺคสฺส ปทฺธคู [ปตฺถคู (สฺยา.), ปฏฺฐคู (ก.)];
สฺวาชฺช ธเมฺมสุ อุกฺกฏฺโฐ, โสโณ ทุกฺขสฺส ปารคูฯ

๖๓๓. “ปญฺจ ฉิเนฺท ปญฺจ ชเห, ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย;
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ, โอฆติโณฺณติ วุจฺจติฯ

๖๓๔. “อุนฺนฬสฺส ปมตฺตสฺส, พาหิราสสฺส [พาหิราสยสฺส (ก.)] ภิกฺขุโน;
สีลํ สมาธิ ปญฺญา จ, ปาริปูรึ น คจฺฉติฯ

๖๓๕. “ยญฺหิ กิจฺจํ อปวิทฺธํ [ตทปวิทฺธํ (สี. สฺยา.)], อกิจฺจํ ปน กรียติ;
อุนฺนฬานํ ปมตฺตานํ, เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวาฯ

๖๓๖. “เยสญฺจ สุสมารทฺธา, นิจฺจํ กายคตา สติ;
อกิจฺจํ เต น เสวนฺติ, กิเจฺจ สาตจฺจการิโน;
สตานํ สมฺปชานานํ, อตฺถํ คจฺฉนฺติ อาสวาฯ

๖๓๗. “อุชุมคฺคมฺหิ อกฺขาเต, คจฺฉถ มา นิวตฺตถ;
อตฺตนา โจทยตฺตานํ, นิพฺพานมภิหารเยฯ

๖๓๘. “อจฺจารทฺธมฺหิ วีริยมฺหิ, สตฺถา โลเก อนุตฺตโร;
วีโณปมํ กริตฺวา เม, ธมฺมํ เทเสสิ จกฺขุมา;
ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, วิหาสึ สาสเน รโตฯ

๖๓๙. “สมถํ ปฏิปาเทสึ, อุตฺตมตฺถสฺส ปตฺติยา;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๖๔๐. “เนกฺขเมฺม [นิกฺขเม (ก.), เนกฺขมฺมํ (มหาว. ๒๔๔; อ. นิ. ๖.๕๕)] อธิมุตฺตสฺส,
ปวิเวกญฺจ เจตโส;
อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺตสฺส [อพฺยาปชฺฌาธิมฺหตฺตสฺส (ก.)], อุปาทานกฺขยสฺส จฯ

๖๔๑. “ตณฺหกฺขยาธิมุตฺตสฺส, อสโมฺมหญฺจ เจตโส;
ทิสฺวา อายตนุปฺปาทํ, สมฺมา จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ

๖๔๒. “ตสฺส สมฺมา วิมุตฺตสฺส, สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน;
กตสฺส ปฏิจโย นตฺถิ, กรณียํ น วิชฺชติฯ

๖๔๓. “เสโล ยถา เอกฆโน [เอกฆโน (ก.)], วาเตน น สมีรติ;
เอวํ รูปา รสา สทฺทา, คนฺธา ผสฺสา จ เกวลาฯ

๖๔๔. “อิฏฺฐา ธมฺมา อนิฏฺฐา จ, นปฺปเวเธนฺติ ตาทิโน;
ฐิตํ จิตฺตํ วิสญฺญุตฺตํ, วยญฺจสฺสานุปสฺสตี”ติฯ

… โสโณ โกฬิวิโส เถโร…ฯ

เตรสนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

โสโณ โกฬิวิโส เถโร, เอโกเยว มหิทฺธิโก;
เตรสมฺหิ นิปาตมฺหิ, คาถาโย เจตฺถ เตรสาติฯ

๑๔. จุทฺทสกนิปาโต

๑. ขทิรวนิยเรวตเตฺถรคาถา

๖๔๕. ‘‘ยทา อหํ ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
นาภิชานามิ สงฺกปฺปํ, อนริยํ โทสสํหิตํฯ

๖๔๖. ‘‘‘อิเม หญฺญนฺตุ วชฺฌนฺตุ, ทุกฺขํ ปปฺโปนฺตุ ปาณิโน’;
สงฺกปฺปํ นาภิชานามิ, อิมสฺมึ ทีฆมนฺตเรฯ

๖๔๗. ‘‘เมตฺตญฺจ อภิชานามิ, อปฺปมาณํ สุภาวิตํ;
อนุปุพฺพํ ปริจิตํ, ยถา พุทฺเธน เทสิตํฯ

๖๔๘. ‘‘สพฺพมิตฺโต สพฺพสโข, สพฺพภูตานุกมฺปโก;
เมตฺตจิตฺตญฺจ [เมตฺตํ จิตฺตํ (สี. สฺยา.)] ภาเวมิ, อพฺยาปชฺชรโต [อพฺยาปชฺฌรโต (สี. สฺยา.)] สทาฯ

๖๔๙. ‘‘อสํหีรํ อสํกุปฺปํ, จิตฺตํ อาโมทยามหํ;
พฺรหฺมวิหารํ ภาเวมิ, อกาปุริสเสวิตํฯ

๖๕๐. ‘‘อวิตกฺกํ สมาปนฺโน, สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก;
อริเยน ตุณฺหีภาเวน, อุเปโต โหติ ตาวเทฯ

๖๕๑. ‘‘ยถาปิ ปพฺพโต เสโล, อจโล สุปฺปติฏฺฐิโต;
เอวํ โมหกฺขยา ภิกฺขุ, ปพฺพโตว น เวธติฯ

๖๕๒. ‘‘อนงฺคณสฺส โปสสฺส, นิจฺจํ สุจิคเวสิโน;
วาลคฺคมตฺตํ ปาปสฺส, อพฺภมตฺตํว ขายติฯ

๖๕๓. ‘‘นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ, คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ;
เอวํ โคเปถ อตฺตานํ, ขโณ โว มา อุปจฺจคาฯ

๖๕๔. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;
กาลญฺจ ปฏิกงฺขามิ, นิพฺพิสํ ภตโก ยถาฯ

๖๕๕. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ…เป.… สมฺปชาโน ปติสฺสโตฯ
๖๕๖. ‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๖๕๗. ‘‘ยสฺส จตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต, สพฺพสํโยชนกฺขโยฯ

๖๕๘. ‘‘สมฺปาเทถปฺปมาเทน, เอสา เม อนุสาสนี;
หนฺทาหํ ปรินิพฺพิสฺสํ, วิปฺปมุตฺโตมฺหิ สพฺพธี’’ติฯ

… ขทิรวนิยเรวโต เถโร…ฯ

๒. โคทตฺตเตฺถรคาถา

๖๕๙."ยถาปิ ภโทฺท อาชโญฺญ, ธุเร ยุโตฺต ธุรสฺสโห [ธุราสโห (อฏฺฐ.)];
มถิโต อติภาเรน, สํยุคํ นาติวตฺตติฯ

๖๖๐."เอวํ ปญฺญาย เย ติตฺตา, สมุโทฺท วารินา ยถา;
น ปเร อติมญฺญนฺติ, อริยธโมฺมว ปาณินํฯ

๖๖๑."กาเล กาลวสํ ปตฺตา, ภวาภววสํ คตา;
นรา ทุกฺขํ นิคจฺฉนฺติ, เตธ โสจนฺติ มาณวา [มานวา (สี.)]ฯ

๖๖๒."อุนฺนตา สุขธเมฺมน, ทุกฺขธเมฺมน โจนตา;
ทฺวเยน พาลา หญฺญนฺติ, ยถาภูตํ อทสฺสิโนฯ

๖๖๓."เย จ ทุเกฺข สุขสฺมิญฺจ, มเชฺฌ สิพฺพินิมจฺจคู;
ฐิตา เต อินฺทขีโลว, น เต อุนฺนตโอนตาฯ

๖๖๔."น เหว ลาเภ นาลาเภ, น ยเส น จ กิตฺติยา;
น นินฺทายํ ปสํสาย, น เต ทุเกฺข สุขมฺหิฯ

๖๖๕."สพฺพตฺถ เต น ลิมฺปนฺติ, อุทพินฺทุว โปกฺขเร;
สพฺพตฺถ สุขิตา ธีรา, สพฺพตฺถ อปราชิตาฯ

๖๖๖."ธเมฺมน จ อลาโภ โย, โย จ ลาโภ อธมฺมิโก;
อลาโภ ธมฺมิโก เสโยฺย, ยํ เจ ลาโภ อธมฺมิโกฯ

๖๖๗."ยโส จ อปฺปพุทฺธีนํ, วิญฺญูนํ อยโส จ โย;
อยโสว เสโยฺย วิญฺญูนํ, น ยโส อปฺปพุทฺธินํฯ

๖๖๘."ทุเมฺมเธหิ ปสํสา จ, วิญฺญูหิ ครหา จ ยา;
ครหาว เสโยฺย วิญฺญูหิ, ยํ เจ พาลปฺปสํสนาฯ

๖๖๙."สุขญฺจ กามมยิกํ, ทุกฺขญฺจ ปวิเวกิยํ;
ปวิเวกทุกฺขํ เสโยฺย, ยํ เจ กามมยํ สุขํฯ

๖๗๐."ชีวิตญฺจ อธเมฺมน, ธเมฺมน มรณญฺจ ยํ;
มรณํ ธมฺมิกํ เสโยฺย, ยํ เจ ชีเว อธมฺมิกํฯ

๖๗๑."กามโกปปฺปหีนา เย, สนฺตจิตฺตา ภวาภเว;
จรนฺติ โลเก อสิตา, นตฺถิ เตสํ ปิยาปิยํฯ

๖๗๒."ภาวยิตฺวาน โพชฺฌงฺเค, อินฺทฺริยานิ พลานิ จ;
ปปฺปุยฺย ปรมํ สนฺตึ, ปรินิพฺพนฺตินาสวา"ติฯ

... โคทโตฺต เถโร...ฯ

จุทฺทสกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

> เรวโต เจว โคทโตฺต, เถรา เทฺว เต มหิทฺธิกา;
> จุทฺทสมฺหิ นิปาตมฺหิ, คาถาโย อฏฺฐวีสตีติฯ

๑๕. โสฬสกนิปาโต

๑. อญฺญาสิโกณฺฑญฺญเตฺถรคาถา

๖๗๓. “เอส ภิโยฺย ปสีทามิ, สุตฺวา ธมฺมํ มหารสํ;
วิราโค เทสิโต ธโมฺม, อนุปาทาย สพฺพโสฯ

๖๗๔. “พหูนิ โลเก จิตฺรานิ, อสฺมิํ ปถวิมณฺฑเล;
มเถนฺติ มเญฺญ สงฺกปฺปํ, สุภํ ราคูปสํหิตํฯ

๖๗๕. “รชมุหตญฺจ วาเตน, ยถา เมโฆปสมฺมเย;
เอวํ สมฺมนฺติ สงฺกปฺปา, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติฯ

๖๗๖. [ธ. ป. ๒๗๗ ธมฺมปเท] “สเพฺพ สงฺขารา อนิจฺจาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยาฯ

๖๗๗. [ธ. ป. ๒๗๘ ธมฺมปเท] “สเพฺพ สงฺขารา ทุกฺขาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยาฯ

๖๗๘. [ธ. ป. ๒๗๙ ธมฺมปเท] “สเพฺพ ธมฺมา อนตฺตาติ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
อถ นิพฺพินฺทติ ทุเกฺข, เอส มโคฺค วิสุทฺธิยาฯ

๖๗๙. “พุทฺธานุพุโทฺธ โย เถโร, โกณฺฑโญฺญ ติพฺพนิกฺกโม;
ปหีนชาติมรโณ, พฺรหฺมจริยสฺส เกวลีฯ

๖๘๐. “โอฆปาโส ทฬฺหขิโล [ทโฬฺห ขิโล (สฺยา. ก.)], ปพฺพโต ทุปฺปทาลโย;
เฉตฺวา ขิลญฺจ ปาสญฺจ, เสลํ เภตฺวาน [เฉตฺวาน (ก.)] ทุพฺภิทํ;
ติโณฺณ ปารงฺคโต ฌายี, มุโตฺต โส มารพนฺธนาฯ

๖๘๑. “อุทฺธโต จปโล ภิกฺขุ, มิเตฺต อาคมฺม ปาปเก;
สํสีทติ มโหฆสฺมิํ, อูมิยา ปฏิกุชฺชิโตฯ

๖๘๒. “อนุทฺธโต อจปโล, นิปโก สํวุตินฺทฺริโย;
กลฺยาณมิโตฺต เมธาวี, ทุกฺขสฺสนฺตกโร สิยาฯ

๖๘๓. “กาลปพฺพงฺคสงฺกาโส, กิโส ธมนิสนฺถโต;
มตฺตญฺญู อนฺนปานสฺมิํ, อทีนมนโส นโรฯ

๖๘๔. “ผุโฏฺฐ ฑํเสหิ มกเสหิ, อรญฺญสฺมิํ พฺรหาวเน;
นาโค สงฺคามสีเสว, สโต ตตฺราธิวาสเยฯ

๖๘๕. “นาภินนฺทามิ มรณํ…เป.… นิพฺพิสํ ภตโก ยถาฯ
๖๘๖. “นาภินนฺทามิ มรณํ…เป.… สมฺปชาโน ปติสฺสโตฯ
๖๘๗. “ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา…เป.… ภวเนตฺติ สมูหตาฯ
๖๘๘. “ยสฺส จตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, กิํ เม สทฺธิวิหารินา”ติฯ

… อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ [อญฺญาโกณฺฑโญฺญ (สี. สฺยา.)] เถโร…ฯ

๒. อุทายิเตฺถรคาถา

๖๘๙. [อ. นิ. ๖.๔๓] “มนุสฺสภูตํ สมฺพุทฺธํ, อตฺตทนฺตํ สมาหิตํ;
อิริยมานํ พฺรหฺมปเถ, จิตฺตสฺสูปสเม รตํฯ

๖๙๐. “ยํ มนุสฺสา นมสฺสนฺติ, สพฺพธมฺมาน ปารคุํ;
เทวาปิ ตํ นมสฺสนฺติ, อิติ เม อรหโต สุตํฯ

๖๙๑. “สพฺพสํโยชนาตีตํ , วนา นิพฺพนมาคตํ;
กาเมหิ เนกฺขมฺมรตํ [นิกฺขมฺมรตํ (ก.)], มุตฺตํ เสลาว กญฺจนํฯ

๖๙๒. “ส เว อจฺจรุจิ นาโค, หิมวาวญฺเญ สิลุจฺจเย;
สเพฺพสํ นาคนามานํ, สจฺจนาโม อนุตฺตโรฯ

๖๙๓. “นาคํ โว กิตฺตยิสฺสามิ, น หิ อาคุํ กโรติ โส;
โสรจฺจํ อวิหึสา จ, ปาทา นาคสฺส เต ทุเวฯ

๖๙๔. “สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ, จรณา นาคสฺส เตปเร;
สทฺธาหโตฺถ มหานาโค, อุเปกฺขาเสตทนฺตวาฯ

๖๙๕. “สติ คีวา สิโร ปญฺญา, วีมํสา ธมฺมจินฺตนา;
ธมฺมกุจฺฉิสมาวาโส, วิเวโก ตสฺส วาลธิฯ

๖๙๖. “โส ฌายี อสฺสาสรโต, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิโต;
คจฺฉํ สมาหิโต นาโค, ฐิโต นาโค สมาหิโตฯ

๖๙๗. “สยํ สมาหิโต นาโค, นิสิโนฺนปิ สมาหิโต;
สพฺพตฺถ สํวุโต นาโค, เอสา นาคสฺส สมฺปทาฯ

๖๙๘. “ภุญฺชติ อนวชฺชานิ, สาวชฺชานิ น ภุญฺชติ;
ฆาสมจฺฉาทนํ ลทฺธา, สนฺนิธึ ปริวชฺชยํฯ

๖๙๙. “สํโยชนํ อณุํ ถูลํ, สพฺพํ เฉตฺวาน พนฺธนํ;
เยน เยเนว คจฺฉติ, อนปโกฺขว คจฺฉติฯ

๗๐๐. “ยถาปิ อุทเก ชาตํ, ปุณฺฑรีกํ ปวฑฺฒติ;
โนปลิปฺปติ โตเยน, สุจิคนฺธํ มโนรมํฯ

๗๐๑. “ตเถว จ โลเก ชาโต, พุโทฺธ โลเก วิหรติ;
โนปลิปฺปติ โลเกน, โตเยน ปทุมํ ยถาฯ

๗๐๒. “มหาคินิ ปชฺชลิโต, อนาหาโรปสมฺมติ;
องฺคาเรสุ จ สเนฺตสุ, นิพฺพุโตติ ปวุจฺจติฯ

๗๐๓. “อตฺถสฺสายํ วิญฺญาปนี, อุปมา วิญฺญูหิ เทสิตา;

วิญฺญิสฺสนฺติ มหานาคา, นาคํ นาเคน เทสิตํฯ

๗๐๔. ‘‘วีตราโค วีตโทโส, วีตโมโห อนาสโว;
สรีรํ วิชหํ นาโค, ปรินิพฺพิสฺสตฺยนาสโว’’ติฯ

… อุทายี เถโร…ฯ

โสฬสกนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

โกณฺฑญฺโญ จ อุทายี จ, เถรา เทฺว เต มหิทฺธิกา;
โสฬสมฺหิ นิปาตมฺหิ, คาถาโย เทฺว จ ตึส จาติฯ

๑๖. วีสตินิปาโต

๑. อธิมุตฺตเตฺถรคาถา

๗๐๕.“ยญฺญตฺถํ วา ธนตฺถํ วา, เย หนาม มยํ ปุเร;
อวเสสํ [อวเส ตํ (สี. อฏฺฐ. มูลปาโฐ), อวเสสานํ (อฏฺฐ.?)] ภยํ โหติ, เวธนฺติ วิลปนฺติ จฯ

๗๐๖.“ตสฺส เต นตฺถิ ภีตตฺตํ, ภิยฺโย วโณฺณ ปสีทติ;
กสฺมา น ปริเทเวสิ, เอวรูเป มหพฺภเยฯ

๗๐๗.“นตฺถิ เจตสิกํ ทุกฺขํ, อนเปกฺขสฺส คามณิ;
อติกฺกนฺตา ภยา สเพฺพ, ขีณสํโยชนสฺส เวฯ

๗๐๘.“ขีณาย ภวเนตฺติยา, ทิเฏฺฐ ธเมฺม ยถาตเถ;
น ภยํ มรเณ โหติ, ภารนิเกฺขปเน ยถาฯ

๗๐๙.“สุจิณฺณํ พฺรหฺมจริยํ เม, มโคฺค จาปิ สุภาวิโต;
มรเณ เม ภยํ นตฺถิ, โรคานมิว สงฺขเยฯ

๗๑๐.“สุจิณฺณํ พฺรหฺมจริยํ เม, มโคฺค จาปิ สุภาวิโต;
นิรสฺสาทา ภวา ทิฏฺฐา, วิสํ ปิตฺวาว [ปีตฺวาว (สี.)] ฉฑฺฑิตํฯ

๗๑๑.“ปารคู อนุปาทาโน, กตกิโจฺจ อนาสโว;
ตุโฎฺฐ อายุกฺขยา โหติ, มุโตฺต อาฆาตนา ยถาฯ

๗๑๒.“อุตฺตมํ ธมฺมตํ ปโตฺต, สพฺพโลเก อนตฺถิโก;
อาทิตฺตาว ฆรา มุโตฺต, มรณสฺมิํ น โสจติฯ

๗๑๓.“ยทตฺถิ สงฺคตํ กิญฺจิ, ภโว วา ยตฺถ ลพฺภติ;
สพฺพํ อนิสฺสรํ เอตํ, อิติ วุตฺตํ มเหสินาฯ

๗๑๔.“โย ตํ ตถา ปชานาติ, ยถา พุเทฺธน เทสิตํ;
น คณฺหาติ ภวํ กิญฺจิ, สุตตฺตํว อโยคุฬํฯ

๗๑๕.“น เม โหติ ‘อโหสิ’นฺติ, ‘ภวิสฺส’นฺติ น โหติ เม;
สงฺขารา วิคมิสฺสนฺติ, ตตฺถ กา ปริเทวนาฯ

๗๑๖.“สุทฺธํ ธมฺมสมุปฺปาทํ, สุทฺธํ สงฺขารสนฺตติํ;
ปสฺสนฺตสฺส ยถาภูตํ, น ภยํ โหติ คามณิฯ

๗๑๗.“ติณกฎฺฐสมํ โลกํ, ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ;
มมตฺตํ โส อสํวินฺทํ, ‘นตฺถิ เม’ติ น โสจติฯ

๗๑๘.“อุกฺกณฺฐามิ สรีเรน, ภเวนมฺหิ อนตฺถิโก;
โสยํ ภิชฺชิสฺสติ กาโย, อโญฺญ จ น ภวิสฺสติฯ

๗๑๙. ยํ โว กิจฺจํ สรีเรน, ตํ กโรถ ยทิจฺฉถ;
น เม ตปฺปจฺจยา ตตฺถ, โทโส เปมญฺจ เหหิติ’’ฯ

๗๒๐. ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา, อพฺภุตํ โลมหํสนํ;
สตฺถานิ นิกฺขิปิตฺวาน, มาณวา เอตทพฺรวุํฯ

๗๒๑. ‘‘กึ ภทเนฺต กริตฺวาน, โก วา อาจริโย ตว;
กสฺส สาสนมาคมฺม, ลพฺภเต ตํ อโสกตา’’ฯ

๗๒๒. ‘‘สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี, ชิโน อาจริโย มม;
มหาการุณิโก สตฺถา, สพฺพโลกติกิจฺฉโกฯ

๗๒๓. ‘‘เตนายํ เทสิโต ธโมฺม, ขยคามี อนุตฺตโร;
ตสฺส สาสนมาคมฺม, ลพฺภเต ตํ อโสกตา’’ฯ

๗๒๔. สุตฺวาน โจรา อิสิโน สุภาสิตํ, นิกฺขิปฺป สตฺถานิ จ อาวุธานิ จ;
ตมฺหา จ กมฺมา วิรมึสุ เอเก, เอเก จ ปพฺพชฺชมโรจยึสุฯ

๗๒๕. เต ปพฺพชิตฺวา สุคตสฺส สาสเน, ภาเวตฺว โพชฺฌงฺคพลานิ ปณฺฑิตา;
อุทคฺคจิตฺตา สุมนา กตินฺทฺริยา, ผุสึสุ นิพฺพานปทํ อสงฺขตนฺติฯ

…อธิมุโตฺต เถโร…ฯ

๒. ปาราปริยเตฺถรคาถา

๗๒๖. ‘‘สมณสฺส อหุ จินฺตา, ปาราปริยสฺส ภิกฺขุโน;
เอกกสฺส นิสินฺนสฺส, ปวิวิตฺตสฺส ฌายิโนฯ

๗๒๗. ‘‘กิมานุปุพฺพํ ปุริโส, กึ วตํ กึ สมาจารํ;
อตฺตโน กิจฺจการีสฺส, น จ กญฺจิ วิเหฐเยฯ

๗๒๘. ‘‘อินฺทฺริยานิ มนุสฺสานํ, หิตาย อหิตาย จ;
อรกฺขิตานิ อหิตาย, รกฺขิตานิ หิตาย จฯ

๗๒๙. ‘‘อินฺทฺริยาเนว สารกฺขํ, อินฺทฺริยานิ จ โคปยํ;
อตฺตโน กิจฺจการีสฺส, น จ กญฺจิ วิเหฐเยฯ

๗๓๐. ‘‘จกฺขุนฺทฺริยํ เจ รูเปสุ, คจฺฉนฺตํ อนิวารยํ;
อนาทีนวทสฺสาวี, โส ทุกฺขา น หิ มุจฺจติฯ

๗๓๑. ‘‘โสตินฺทฺริยํ เจ สเทฺทสุ, คจฺฉนฺตํ อนิวารยํ;
อนาทีนวทสฺสาวี, โส ทุกฺขา น หิ มุจฺจติฯ

๗๓๒. ‘‘อนิสฺสรณทสฺสาวี , คเนฺธ เจ ปฏิเสวติ;
น โส มุจฺจติ ทุกฺขมฺหา, คเนฺธสุ อธิมุจฺฉิโตฯ

๗๓๓. ‘‘อมฺพิลํ มธุรคฺคญฺจ, ติตฺตกคฺคมนุสฺสรํ;

รสตณฺหาย คธิโต, หทยํ นาวพุชฺฌติฯ

๗๓๔. “สุภานุยปฺปฏิกูลานิ, โผฏฺฐพฺพานิ อนุสฺสรํ;
รโตฺต ราคาธิกรณํ, วิวิธํ วินฺทเต ทุขํฯ

๗๓๕. “มนํ เจเตหิ ธเมฺมหิ, โย น สโกฺกติ รกฺขิตุํ;
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ, สเพฺพเหเตหิ ปญฺจหิฯ

๗๓๖. “ปุพฺพโลหิตสมฺปุณฺณํ, พหุสฺส กุณปสฺส จ;
นรวีรกตํ วคฺคุํ, สมุคฺคมิว จิตฺติตํฯ

๗๓๗. “กฎุกํ มธุรสฺสาทํ, ปิยนิพนฺธนํ ทุขํ;
ขุรํว มธุนา ลิตฺตํ, อุลฺลิหํ นาวพุชฺฌติฯ

๗๓๘. “อิตฺถิรูเป อิตฺถิสเร, โผฏฺฐเพฺพปิ จ อิตฺถิยา;
อิตฺถิคเนฺธสุ สารโตฺต, วิวิธํ วินฺทเต ทุขํฯ

๗๓๙. “อิตฺถิโสตานิ สพฺพานิ, สนฺทนฺติ ปญฺจ ปญฺจสุ;
เตสมาวรณํ กาตุํ, โย สโกฺกติ วีริยวาฯ

๗๔๐. “โส อตฺถวา โส ธมฺมโฏฺฐ, โส ทโกฺข โส วิจกฺขโณ;
กเรยฺย รมมาโนปิ, กิจฺจํ ธมฺมตฺถสํหิตํฯ

๗๔๑. “อโถ สีทติ สญฺญุตฺตํ, วเชฺช กิจฺจํ นิรตฺถกํ;
‘น ตํ กิจฺจ’นฺติ มญฺญิตฺวา, อปฺปมโตฺต วิจกฺขโณฯ

๗๔๒. “ยญฺจ อเตฺถน สญฺญุตฺตํ, ยา จ ธมฺมคตา รติ;
ตํ สมาทาย วเตฺตถ, สา หิ เว อุตฺตมา รติฯ

๗๔๓. “อุจฺจาวเจหุปาเยหิ, ปเรสมภิชิคีสติ;
หนฺตฺวา วธิตฺวา อถ โสจยิตฺวา, อาโลปติ สาหสา โย ปเรสํฯ

๗๔๔. “ตจฺฉโนฺต อาณิยา อาณิํ, นิหนฺติ พลวา ยถา;
อินฺทฺริยานินฺทฺริเยเหว , นิหนฺติ กุสโล ตถาฯ

๗๔๕. “สทฺธํ วีริยํ สมาธิญฺจ, สติปญฺญญฺจ ภาวยํ;
ปญฺจ ปญฺจหิ หนฺตฺวาน, อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณฯ

๗๔๖. “โส อตฺถวา โส ธมฺมโฏฺฐ, กตฺวา วากฺยานุสาสนิํ;
สเพฺพน สพฺพํ พุทฺธสฺส, โส นโร สุขเมธตี’’ติฯ

…ปาราปริโย เถโร…ฯ

๓. เตลกานิเตฺถรคาถา

๗๔๗. “จิรรตฺตํ วตาตาปี, ธมฺมํ อนุวิจินฺตยํ;
สมํ จิตฺตสฺส นาลตฺถํ, ปุจฺฉํ สมณพฺราหฺมเณฯ

๗๔๘. ‘‘โก โส ปารงฺคโต โลเก, โก ปโตฺต อมโตคธํ;
กสฺส ธมฺมํ ปฏิจฺฉามิ, ปรมตฺถวิชานนํ’’ฯ

๗๔๙. ‘‘อโนฺตวงฺกคโต อาสิ, มโจฺฉว ฆสมามิสํ;
พโทฺธ มหินฺทปาเสน, เวปจิตฺยสุโร ยถาฯ

๗๕๐. ‘‘อญฺฉามิ นํ น มุญฺจามิ, อสฺมา โสกปริทฺทวา;
โก เม พนฺธํ มุญฺจํ โลเก, สโมฺพธึ เวทยิสฺสติฯ

๗๕๑. ‘‘สมณํ พฺราหฺมณํ วา กํ, อาทิสนฺตํ ปภงฺคุนํฯ
กสฺส ธมฺมํ ปฏิจฺฉามิ, ชรามจฺจุปวาหนํฯ

๗๕๒. ‘‘วิจิกิจฺฉากงฺขาคนฺถิตํ, สารมฺภพลสญฺญุตํ;
โกธปฺปตฺตมนตฺถทฺธํ, อภิชปฺปปฺปทารณํฯ

๗๕๓. ‘‘ตณฺหาธนุสมุฎฺฐานํ , เทฺว จ ปนฺนรสายุตํ [เทฺวธาปนฺนรสายุตํ (?)];
ปสฺส โอรสิกํ พาฬฺหํ, เภตฺวาน ยทิ [ยท (สี. อฎฺฐ.) หทิ (?) ‘‘หทเย’’ติ ตํสํวณฺณนา] ติฎฺฐติฯ

๗๕๔. ‘‘อนุทิฎฺฐีนํ อปฺปหานํ, สงฺกปฺปปรเตชิตํ;
เตน วิโทฺธ ปเวธามิ, ปตฺตํว มาลุเตริตํฯ

๗๕๕. ‘‘อชฺฌตฺตํ เม สมุฎฺฐาย, ขิปฺปํ ปจฺจติ มามกํ;
ฉผสฺสายตนี กาโย, ยตฺถ สรติ สพฺพทาฯ

๗๕๖. ‘‘ตํ น ปสฺสามิ เตกิจฺฉํ, โย เมตํ สลฺลมุทฺธเร;
นานารเชฺชน สเตฺถน [นารเคฺคน น สเตฺถน (?)], นาเญฺญน วิจิกิจฺฉิตํฯ

๗๕๗. ‘‘โก เม อสเตฺถ อวโณ, สลฺลมพฺภนฺตรปสฺสยํ;
อหึสํ สพฺพคตฺตานิ, สลฺลํ เม อุทฺธริสฺสติฯ

๗๕๘. ‘‘ธมฺมปฺปติ หิ โส เสโฎฺฐ, วิสโทสปฺปวาหโก;
คมฺภีเร ปติตสฺส เม, ถลํ ปาณิญฺจ ทสฺสเยฯ

๗๕๙. ‘‘รหเทหมสฺมิ โอคาโฬฺห, อหาริยรชมตฺติเก;
มายาอุสูยสารมฺภ, ถินมิทฺธมปตฺถเฎฯ

๗๖๐. ‘‘อุทฺธจฺจเมฆถนิตํ, สํโยชนวลาหกํ;
วาหา วหนฺติ กุทฺทิฎฺฐึ [ทุทฺทิฎฺฐึ (สี. ธ. ป. ๓๓๙)], สงฺกปฺปา ราคนิสฺสิตาฯ

๗๖๑. ‘‘สวนฺติ สพฺพธิ โสตา, ลตา อุพฺภิชฺช ติฎฺฐติ;
เต โสเต โก นิวาเรยฺย, ตํ ลตํ โก หิ เฉจฺฉติฯ

๗๖๒. ‘‘เวลํ กโรถ ภทฺทเนฺต, โสตานํ สนฺนิวารณํ;
มา เต มโนมโย โสโต, รุกฺขํว สหสา ลุเวฯ

๗๖๓. ‘‘เอวํ เม ภยชาตสฺส, อปารา ปารเมสโต;

ตาโณ ปญฺญาวุโธ สตฺถา, อิสิสงฺฆนิเสวิโตฯ

๗๖๔. โสปาณํ สุคตํ สุทฺธํ, ธมฺมสารมยํ ทฬฺหํ;
ปาทาสิ วุยฺหมานสฺส, ‘มา ภายี’ติ จ มพฺรวิฯ

๗๖๕. สติปฏฺฐานปาสาทํ, อารุยฺห ปจฺจเวกฺขิสํ;
ยํ ตํ ปุพฺเพ อมญฺญิสฺสํ, สกฺกายาภิรตํ ปชํฯ

๗๖๖. ‘‘ยทา จ มคฺคมทฺทกฺขิํ, นาวาย อภิรูหนํ;
อนธิฏฺฐาย อตฺตานํ, ติตฺถมทฺทกฺขิมุตฺตมํฯ

๗๖๗. ‘‘สลฺลํ อตฺตสมุฏฺฐานํ, ภวเนตฺติปฺปภาวิตํ;
เอเตสํ อปฺปวตฺตาย [อปฺปวตฺติยา (?)], เทเสสิ มคฺคมุตฺตมํฯ

๗๖๘. ‘‘ทีฆรตฺตานุสยิตํ, จิรรตฺตมธิฏฺฐิตํ;
พุโทฺธ เมปานุที คนฺถํ, วิสโทสปฺปวาหโน’’ติฯ

…เตลกานิ เถโร…ฯ

๔. รฏฺฐปาลเตฺถรคาถา

๗๖๙. [ม. นิ. ๒.๓๐๒] ‘‘ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ, อรุกายํ สมุสฺสิตํ;
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ, ยสฺส นตฺถิ ธุวํ ฐิติฯ

๗๗๐. ‘‘ปสฺส จิตฺตกตํ รูปํ, มณินา กุณฺฑเลน จ;
อฏฺฐิํ ตเจน โอนทฺธํ, สห วเตฺถหิ โสภติฯ

๗๗๑. ‘‘อลตฺตกกตา ปาทา, มุขํ จุณฺณกมกฺขิตํ;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๗๗๒. ‘‘อฏฺฐปทกตา เกสา, เนตฺตา อญฺชนมกฺขิตา;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๗๗๓. ‘‘อญฺชนีว นวา จิตฺตา, ปูติกาโย อลงฺกโต;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๗๗๔. ‘‘โอทหิ มิคโว ปาสํ, นาสทา วาคุรํ มิโค;
ภุตฺวา นิวาปํ คจฺฉาม, กนฺทเนฺต มิคพนฺธเกฯ

๗๗๕. ‘‘ฉิโนฺน ปาโส มิควสฺส, นาสทา วาคุรํ มิโค;
ภุตฺวา นิวาปํ คจฺฉาม, โสจเนฺต มิคลุทฺทเกฯ

๗๗๖. ‘‘ปสฺสามิ โลเก สธเน มนุเสฺส, ลทฺธาน วิตฺตํ น ททนฺติ โมหา;
ลุทฺธา ธนํ สนฺนิจยํ กโรนฺติ, ภิโยฺยว กาเม อภิปตฺถยนฺติฯ

๗๗๗. ‘‘ราชา ปสยฺหปฺปถวิํ วิเชตฺวา, สสาครนฺตํ มหิมาวสโนฺต;
โอรํ สมุทฺทสฺส อติตฺตรูโป, ปารํ สมุทฺทสฺสปิ ปตฺถเยถฯ

๗๗๘. ราชา จ อเญฺญ จ พหู มนุสฺสา, อวีตตณฺหา มรณํ อุเปนฺติ;
อูนาว หุตฺวาน ชหนฺติ เทหํ, กาเมหิ โลกมฺหิ น หตฺถิ ติตฺติฯ

๗๗๙. ‘‘กนฺทนฺติ นํ ญาตี ปกิริย เกเส, อโห วตา โน อมราติ จาหุ;
วเตฺถน นํ ปารุตํ นีหริตฺวา, จิตํ สโมธาย ตโต ฑหนฺติฯ

๗๘๐. ‘‘โส ฑยฺหติ สูเลหิ ตุชฺชมาโน, เอเกน วเตฺถน [เอเตน คเตฺถน (ก.)] ปหาย โภเค;
น มียมานสฺส ภวนฺติ ตาณา, ญาตี จ มิตฺตา อถ วา สหายาฯ

๗๘๑. ‘‘ทายาทกา ตสฺส ธนํ หรนฺติ, สโตฺต ปน คจฺฉติ เยน กมฺมํ;
น มียมานํ ธนมเนฺวติ [มนฺวิติ (ก.)] กิญฺจิ, ปุตฺตา จ ทารา จ ธนญฺจ รฏฺฐํฯ

๗๘๒. ‘‘น ทีฆมายุํ ลภเต ธเนน, น จาปิ วิเตฺตน ชรํ วิหนฺติ;
อปฺปปฺปํ หิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา, อสสฺสตํ วิปฺปริณามธมฺมํฯ

๗๘๓. ‘‘อฑฺฒา ทลิทฺทา จ ผุสนฺติ ผสฺสํ, พาโล จ ธีโร จ ตเถว ผุโฏฺฐ;
พาโล หิ พาลฺยา วธิโตว เสติ, ธีโร จ โน เวธติ ผสฺสผุโฏฺฐฯ

๗๘๔. ‘‘ตสฺมา หิ ปญฺญาว ธเนน เสยฺยา, ยาย โวสานมิธาธิคจฺฉติ;
อโพฺยสิตตฺตา หิ ภวาภเวสุ, ปาปานิ กมฺมานิ กโรติ โมหาฯ

๗๘๕. ‘‘อุเปติ คพฺภญฺจ ปรญฺจ โลกํ, สํสารมาปชฺช ปรมฺปราย;
ตสฺสปฺปปโญฺญ อภิสทฺทหโนฺต, อุเปติ คพฺภญฺจ ปรญฺจ โลกํฯ

๗๘๖. ‘‘โจโร ยถา สนฺธิมุเข คหีโต, สกมฺมุนา หญฺญติ ปาปธโมฺม;
เอวํ ปชา เปจฺจ ปรมฺหิ โลเก, สกมฺมุนา หญฺญติ ปาปธโมฺมฯ

๗๘๗. ‘‘กามา หิ จิตฺรา มธุรา มโนรมา, วิรูปรูเปน มเถนฺติ จิตฺตํ;
อาทีนวํ กามคุเณสุ ทิสฺวา, ตสฺมา อหํ ปพฺพชิโตมฺหิ ราชฯ

๗๘๘. ‘‘ทุมปฺผลานีว ปตนฺติ มาณวา, ทหรา จ วุฑฺฒา จ สรีรเภทา;
เอตมฺปิ ทิสฺวา ปพฺพชิโตมฺหิ ราช, อปณฺณกํ สามญฺญเมว เสโยฺยฯ

๗๘๙. ‘‘สทฺธายาหํ ปพฺพชิโต, อุเปโต ชินสาสเน;
อวชฺฌา มยฺหํ ปพฺพชฺชา, อนโณ ภุญฺชามิ โภชนํฯ

๗๙๐. ‘‘กาเม อาทิตฺตโต ทิสฺวา, ชาตรูปานิ สตฺถโต;
คพฺภโวกฺกนฺติโต ทุกฺขํ, นิรเยสุ มหพฺภยํฯ

๗๙๑. ‘‘เอตมาทีนวํ ญตฺวา, สํเวคํ อลภิํ ตทา;
โสหํ วิโทฺธ ตทา สโนฺต, สมฺปโตฺต อาสวกฺขยํฯ

๗๙๒. ‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๗๙๓. ‘‘ยสฺสตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, สพฺพสํโยชนกฺขโย’’ติฯ

… รฏฺฐปาโล เถโร…ฯ

๕. มาลุกฺยปุตฺตเตฺถรคาถา

๗๙๔. [สํ. นิ. ๔.๙๕] ‘‘รูปํ ทิสฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๗๙๕. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา รูปสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน [นิพฺพานํ (สี.)] วุจฺจติฯ

๗๙๖. ‘‘สทฺทํ สุตฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๗๙๗. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา สทฺทสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๗๙๘. ‘‘คนฺธํ ฆตฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๗๙๙. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา คนฺธสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๐๐. ‘‘รสํ โภตฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๐๑. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา รสสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๐๒. ‘‘ผสฺสํ ผุสฺส สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๐๓. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา ผสฺสสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๐๔. ‘‘ธมฺมํ ญตฺวา สติ มุฏฺฐา, ปิยํ นิมิตฺตํ มนสิ กโรโต;
สารตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ อโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๐๕. ‘‘ตสฺส วฑฺฒนฺติ เวทนา, อเนกา ธมฺมสมฺภวา;
อภิชฺฌา จ วิเหสา จ, จิตฺตมสฺสูปหญฺญติ;
เอวมาจินโต ทุกฺขํ, อารา นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๐๖. “น โส รชฺชติ รูเปสุ, รูปํ ทิสฺวา ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๐๗. ‘‘ยถาสฺส ปสฺสโต รูปํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๐๘. ‘‘น โส รชฺชติ สเทฺทสุ, สทฺทํ สุตฺวา ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๐๙. ‘‘ยถาสฺส สุณโต สทฺทํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๑๐. ‘‘น โส รชฺชติ คเนฺธสุ, คนฺธํ ฆตฺวา ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๑๑. ‘‘ยถาสฺส ฆายโต คนฺธํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๑๒. ‘‘น โส รชฺชติ รเสสุ, รสํ โภตฺวา ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๑๓. ‘‘ยถาสฺส สายรโต รสํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๑๔. ‘‘น โส รชฺชติ ผเสฺสสุ, ผสฺสํ ผุสฺส ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๑๕. ‘‘ยถาสฺส ผุสโต ผสฺสํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติฯ

๘๑๖. ‘‘น โส รชฺชติ ธเมฺมสุ, ธมฺมํ ญตฺวา ปติสฺสโต;
วิรตฺตจิโตฺต เวเทติ, ตญฺจ นาโชฺฌสฺส ติฏฺฐติฯ

๘๑๗. ‘‘ยถาสฺส วิชานโต ธมฺมํ, เสวโต จาปิ เวทนํ;
ขียติ โนปจียติ, เอวํ โส จรตี สโต;
เอวํ อปจินโต ทุกฺขํ, สนฺติเก นิพฺพาน วุจฺจติ’’ฯ

… มาลุกฺยปุโตฺต เถโร…ฯ

๖. เสลเตฺถรคาถา

๘๑๘.ปริปุณฺณกาโย สุรุจิ, สุชาโต จารุทสฺสโน;
สุวณฺณวโณฺณสิ ภควา, สุสุกฺกทาโฐสิ วีริยวา [สุสุกฺกทาโฐ วิรียวา (สี.)]ฯ

๘๑๙.“นรสฺส หิ สุชาตสฺส, เย ภวนฺติ วิยญฺชนา;
สเพฺพ เต ตว กายสฺมึ, มหาปุริสลกฺขณาฯ

๘๒๐.“ปสนฺนเนโตฺต สุมุโข, พฺรหา อุชุ ปตาปวา;
มเชฺฌ สมณสงฺฆสฺส, อาทิโจฺจว วิโรจสิฯ

๘๒๑.“กลฺยาณทสฺสโน ภิกฺขุ, กญฺจนสนฺนิภตฺตโจ;
กึ เต สมณภาเวน, เอวํ อุตฺตมวณฺณิโนฯ

๘๒๒.“ราชา อรหสิ ภวิตุํ, จกฺกวตฺตี รเถสโภ;
จาตุรโนฺต วิชิตาวี, ชมฺพุสณฺฑสฺส [ชมฺพุมณฺฑสฺส (ก.)] อิสฺสโรฯ

๘๒๓.“ขตฺติยา โภคี ราชาโน [โภคา ราชาโน (สี. ก.), โภชราชาโน (สฺยา.)], อนุยนฺตา ภวนฺติ เต;
ราชาภิราชา [ราชาธิราชา (สี. ก.)] มนุชิโนฺท, รชฺชํ กาเรหิ โคตม”ฯ

๘๒๔.“ราชาหมสฺมิ เสล, (เสลาติ ภควา) ธมฺมราชา อนุตฺตโร;
ธเมฺมน จกฺกํ วเตฺตมิ, จกฺกํ อปฺปฏิวตฺติยํ”ฯ

๘๒๕.“สมฺพุโทฺธ ปฏิชานาสิ, (อิติ เสโล พฺราหฺมโณ) ธมฺมราชา อนุตฺตโร;
‘ธเมฺมน จกฺกํ วเตฺตมิ’, อิติ ภาสถ โคตมฯ

๘๒๖.“โก นุ เสนาปติ โภโต, สาวโก สตฺถุรนฺวโย [อนฺวโย (สี.)];
โก เตตมนุวเตฺตติ, ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ”ฯ

๘๒๗.“มยา ปวตฺติตํ จกฺกํ, (เสลาติ ภควา) ธมฺมจกฺกํ อนุตฺตรํ;
สาริปุโตฺต อนุวเตฺตติ, อนุชาโต ตถาคตํฯ

๘๒๘.“อภิเญฺญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ภาเวตพฺพญฺจ ภาวิตํ;
ปหาตพฺพํ ปหีนํ เม, ตสฺมา พุโทฺธสฺมิ พฺราหฺมณฯ

๘๒๙.“วินยสฺสุ มยิ กงฺขํ, อธิมุญฺจสฺสุ พฺราหฺมณ;
ทุลฺลภํ ทสฺสนํ โหติ, สมฺพุทฺธานํ อภิณฺหโสฯ

๘๓๐.“เยสํ เว ทุลฺลโภ โลเก, ปาตุภาโว อภิณฺหโส;
โสหํ พฺราหฺมณ พุโทฺธสฺมิ, สลฺลกโตฺต [สลฺลกโนฺต (สี.)] อนุตฺตโรฯ

๘๓๑.“พฺรหฺมภูโต อติตุโล, มารเสนปฺปมทฺทโน;
สพฺพามิเตฺต วเส [วสี (สฺยา. ก., ม. นิ. ๒.๓๙๙; สุ. นิ. ๙๖๖)] กตฺวา, โมทามิ อกุโตภโย”ฯ

๘๓๒.“อิทํ โภโนฺต นิสาเมถ, ยถา ภาสติ จกฺขุมา;
สลฺลกโตฺต มหาวีโร, สีโหว นทตี วเนฯ

๘๓๓. ‘‘พฺรหฺมภูตํ อติตุลํ, มารเสนปฺปมทฺทนํ;
โก ทิสฺวา นปฺปสีเทยฺย, อปิ กณฺหาภิชาติโกฯ

๘๓๔. ‘‘โย มํ อิจฺฉติ อเนฺวตุ, โย วา นิจฺฉติ คจฺฉตุ;
อิธาหํ ปพฺพชิสฺสามิ, วรปญฺญสฺส สนฺติเก’’ฯ

๘๓๕. ‘‘เอตํ เจ รุจฺจติ โภโต, สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ;
มยมฺปิ ปพฺพชิสฺสาม, วรปญฺญสฺส สนฺติเกฯ

๘๓๖. ‘‘พฺราหฺมณา ติสตา อิเม, ยาจนฺติ ปญฺชลีกตา;
‘พฺรหฺมจริยํ จริสฺสาม, ภควา ตว สนฺติเก’’’ฯ

๘๓๗. ‘‘สฺวาขาตํ พฺรหฺมจริยํ, (เสลาติ ภควา) สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ;
ยตฺถ อโมฆา ปพฺพชฺชา, อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโต’’ฯ

๘๓๘. ‘‘ยํ ตํ สรณมาคมฺห [สรณมาคมฺม (สพฺพตฺถ)], อิโต อฏฺฐเม [อฏฺฐมิ (สฺยา. ก.)] จกฺขุม;
สตฺตรเตฺตน ภควา, ทนฺตามฺห ตว สาสเนฯ

๘๓๙. ‘‘ตุวํ พุโทฺธ ตุวํ สตฺถา, ตุวํ มาราภิภู มุนิ;
ตุวํ อนุสเย เฉตฺวา, ติโณฺณ ตาเรสิมํ ปชํฯ

๘๔๐. ‘‘อุปธี เต สมติกฺกนฺตา, อาสวา เต ปทาลิตา;
สีโหว อนุปาทาโน, ปหีนภยเภรโวฯ

๘๔๑. ‘‘ภิกฺขโว ติสตา อิเม, ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตา;
ปาเท วีร ปสาเรหิ, นาคา วนฺทนฺตุ สตฺถุโน’’ติฯ

… เสโล เถโร…ฯ

๗. กาฬิโคธาปุตฺตภทฺทิยเตฺถรคาถา

๘๔๒. ‘‘ยาตํ เม หตฺถิคีวาย, สุขุมา วตฺถา ปธาริตา;
สาลีนํ โอทโน ภุโตฺต, สุจิมํสูปเสจโนฯ

๘๔๓. ‘‘โสชฺช ภโทฺท สาตติโก, อุญฺฉาปตฺตาคเต รโต;
ฌายติ อนุปาทาโน, ปุโตฺต โคธาย ภทฺทิโยฯ

๘๔๔. ‘‘ปํสุกูลี สาตติโก, อุญฺฉาปตฺตาคเต รโต;
ฌายติ อนุปาทาโน, ปุโตฺต โคธาย ภทฺทิโยฯ

๘๔๕. ‘‘ปิณฺฑปาตี สาตติโก…เป.…ฯ
๘๔๖. ‘‘เตจีวรี สาตติโก…เป.…ฯ
๘๔๗. ‘‘สปทานจารี สาตติโก…เป.…ฯ
๘๔๘. ‘‘เอกาสนี สาตติโก…เป.…ฯ
๘๔๙. ‘‘ปตฺตปิณฺฑี สาตติโก…เป.…ฯ
๘๕๐. ‘‘ขลุปจฺฉาภตฺตี สาตติโก…เป.…ฯ

๘๕๑. “อารญฺญิโก สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๒. “รุกฺขมูลิโก สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๓. “อโพฺภกาสี สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๔. “โสสานิโก สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๕. “ยถาสนฺถติโก สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๖. “เนสชฺชิโก สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๗. “อปฺปิจฺโฉ สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๘. “สนฺตุฏฺโฐ สาตติโก…เป….ฯ
๘๕๙. “ปวิวิตฺโต สาตติโก…เป….ฯ
๘๖๐. “อสํสฏฺโฐ สาตติโก…เป….ฯ
๘๖๑. “อารทฺธวีริโย สาตติโก…เป….ฯ
๘๖๒. “หิตฺวา สตปลํ กํสํ, โสวณฺณํ สตราชิกํ;
อคฺคหึ มตฺติกาปตฺตํ, อิทํ ทุติยาภิเสจนํฯ

๘๖๓. “อุจฺเจ มณฺฑลิปาการe, ทฬฺหมฏฺฏาลโกฏฺฐเก;
รกฺขิโต ขคฺคหตฺเถหิ, อุตฺตสํ วิหรึ ปุเรฯ

๘๖๔. “โสชฺช ภทฺโท อนุตฺราสี, ปหีนภยเภรโว;
ฌายติ วนโมคยฺห, ปุตฺโต โคธาย ภทฺทิโยฯ

๘๖๕. “สีลกฺขนฺเธ ปติฏฺฐาย, สตึ ปญฺญญฺจ ภาวยํ;
ปาปุณึ อนุปุพฺเพน, สพฺพสํโยชนกฺขย”นฺติฯ

… ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต เถโร…ฯ

๘. องฺคุลิมาลตฺเถรคาถา

๘๖๖. “คจฺฉํ วเทสิ สมณ ‘ฐิโตมฺหิ’, มมญฺจ พฺรูสิ ฐิตมฏฺฐิโตติ;
ปุจฺฉามิ ตํ สมณ เอตมตฺถํ, ‘กถํ ฐิโต ตฺวํ อหมฏฺฐิโตมฺหิ’”ฯ

๘๖๗. “ฐิโต อหํ องฺคุลิมาล สพฺพทา, สเพฺพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ;
ตุวญฺจ ปาเณสุ อสญฺญโตสิ, ตสฺมา ฐิโตหํ ตุวมฏฺฐิโตสิ”ฯ

๘๖๘. “จิรสฺสํ วต เม มหิโต มเหสี, มหาวนํ สมโณ ปจฺจปาทิ [ปจฺจุปาทิ (สพฺพตฺถ)];
โสหํ จชิสฺสามิ สหสฺสปาปํ, สุตฺวาน คาถํ ตว ธมฺมยุตฺตํ”ฯ

๘๖๙. อิจฺเจว โจโร อสิมาวุธญฺจ, โสเพฺภ ปปาเต นรเก อนฺวกาสิ [อกิริ (ม. นิ. ๒.๓๔๙)];
อวนฺทิ โจโร สุคตสฺส ปาเท, ตตฺเถว ปพฺพชฺชมยาจิ พุทฺธํฯ

๘๗๐. พุทฺโธ จ โข การุณิโก มเหสิ, โย สตฺถา โลกสฺส สเทวกสฺส;
‘ตเมหิ ภิกฺขู’ติ ตทา อโวจ, เอเสว ตสฺส อหุ ภิกฺขุภาโวฯ

๘๗๑. “โย จ ปุเพฺพ ปมชฺชิตฺวา, ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ;
โสมํ โลกํ ปภาเสติ, อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมาฯ

๘๗๒. “ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ, กุสเลน ปิธียติ [ปิถียติ (สี. สฺยา.)];
โสมํ โลกํ ปภาเสติ, อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมาฯ

๘๗๓.“โย หเว ทหโร ภิกฺขุ, ยุญฺชติ พุทฺธสาสเน;
โสมํ โลกํ ปภาเสติ, อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมาฯ

๘๗๔.[ทิสา หิ (สฺยา. ก., ม. นิ. ๒.๓๕๒)] “ทิสาปิ เม ธมฺมกถํ สุณนฺตุ, ทิสาปิ เม ยุญฺชนฺตุ พุทฺธสาสเน;
ทิสาปิ เม เต มนุเช ภชนฺตุ, เย ธมฺมเมวาทปยนฺติ สนฺโตฯ

๘๗๕.ทิสา หิ เม ขนฺติวาทานํ, อวิโรธปฺปสํสินํ;
สุณนฺตุ ธมฺมํ กาเลน, ตญฺจ อนุวิธียนฺตุฯ

๘๗๖.“น หิ ชาตุ โส มมํ หึเส, อญฺญํ วา ปน กิญฺจนํ [กญฺจินํ (สี. สฺยา.), กญฺจนํ (?)];
ปปฺปุยฺย ปรมํ สนฺตึ, รเกฺขยฺย ตสถาวเรฯ

๘๗๗.[เถรคา. ๑๙] “อุทกญฺหิ นยนฺติ เนตฺติกา, อุสุการา นมยนฺติ [ทมยนฺติ (ก.)] เตชนํ;
ทารุํ นมยนฺติ [ทมยนฺติ (ก.)] ตจฺฉกา, อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตาฯ

๘๗๘.ทเณฺฑเนเก ทมยนฺติ, องฺกุเสภิ กสาหิ จ;
อทเณฺฑน อสเตฺถน, อหํ ทนฺโตมฺหิ ตาทินาฯ

๘๗๙.“‘อหึสโก’ติ เม นามํ, หึสกสฺส ปุเร สโต;
อชฺชาหํ สจฺจนาโมมฺหิ, น นํ หึสามิ กิญฺจนํ [กญฺจินํ (สี. สฺยา.), กญฺจนํ (?)]ฯ

๘๘๐.“โจโร อหํ ปุเร อาสึ, องฺคุลิมาโลติ วิสฺสุโต;
วุยฺหมาโน มโหเฆน, พุทฺธํ สรณมาคมํฯ

๘๘๑.“โลหิตปาณิ ปุเร อาสึ, องฺคุลิมาโลติ วิสฺสุโต;
สรณคมนํ ปสฺส, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๘๘๒.“ตาทิสํ กมฺมํ กตฺวาน, พหุํ ทุคฺคติคามินํ;
ผุโฏฺฐ กมฺมวิปาเกน, อนโณ ภุญฺชามิ โภชนํฯ

๘๘๓.“ปมาทมนุยุญฺชนฺติ, พาลา ทุเมฺมธิโน ชนา;
อปฺปมาทญฺจ เมธาวี, ธนํ เสฏฺฐํว รกฺขติฯ

๘๘๔.“มา ปมาทมนุยุเญฺชถ, มา กามรติสนฺถวํ [สนฺธวํ (ก.)];
อปฺปมโตฺต หิ ฌายโนฺต, ปโปฺปติ ปรมํ สุขํฯ

๘๘๕.“สฺวาคตํ นาปคตํ, เนตํ ทุมฺมนฺติตํ มม;
สวิภเตฺตสุ ธเมฺมสุ, ยํ เสฏฺฐํ ตทุปาคมํฯ

๘๘๖.“สฺวาคตํ นาปคตํ, เนตํ ทุมฺมนฺติตํ มม;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๘๘๗.“อรเญฺญ รุกฺขมูเล วา, ปพฺพเตสุ คุหาสุ วา;
ตตฺถ ตเตฺถว อฏฺฐาสึ, อุพฺพิคฺคมนโส ตทาฯ

๘๘๘.“สุขํ สยามิ ฐายามิ, สุขํ กเปฺปมิ ชีวิตํ;

อหตฺถปาโส มารสฺส, อโห สตฺถานุกมฺปิโตฯ

๘๘๙.“พฺรหฺมชโจฺจ ปุเร อาสึ, อุทิโจฺจ อุภโต อหุ;
โสชฺช ปุโตฺต สุคตสฺส, ธมฺมราชสฺส สตฺถุโนฯ

๘๙๐.“วีตตโณฺห อนาทาโน, คุตฺตทฺวาโร สุสํวุโต;
อฆมูลํ วธิตฺวาน, ปโตฺต เม อาสวกฺขโยฯ

๘๙๑.“ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, ภวเนตฺติ สมูหตา”ติฯ

… องฺคุลิมาโล เถโร…ฯ

๙. อนุรุทฺธเตฺถรคาถา

๘๙๒.“ปหาย มาตาปิตโร, ภคินี ญาติภาตโร;
ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา, อนุรุโทฺธว ฌายตุฯ

๘๙๓.“สเมโต นจฺจคีเตหิ, สมฺมตาฬปฺปโพธโน;
น เตน สุทฺธิมชฺฌคํ [สุทฺธมชฺฌคา (สี. ก.), สุทฺธิมชฺฌคมา (สฺยา.)], มารสฺส วิสเย
รโตฯ

๘๙๔.“เอตญฺจ สมติกฺกมฺม, รโต พุทฺธสฺส สาสเน;
สโพฺพฆํ สมติกฺกมฺม, อนุรุโทฺธว ฌายติฯ

๘๙๕.“รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, โผฎฺฐพฺพา จ มโนรมา;
เอเต จ สมติกฺกมฺม, อนุรุโทฺธว ฌายติฯ

๘๙๖.“ปิณฺฑปาตปฎิกฺกโนฺต, เอโก อทุติโย มุนิ;
เอสติ ปํสุกูลานิ, อนุรุโทฺธ อนาสโวฯ

๘๙๗.“วิจินี อคฺคหี โธวิ, รชยี ธารยี มุนิ;
ปํสุกูลานิ มติมา, อนุรุโทฺธ อนาสโวฯ

๘๙๘.“มหิโจฺฉ จ อสนฺตุโฎฺฐ, สํสโฎฺฐ โย จ อุทฺธโต;
ตสฺส ธมฺมา อิเม โหนฺติ, ปาปกา สํกิเลสิกาฯ

๘๙๙.“สโต จ โหติ อปฺปิโจฺฉ, สนฺตุโฎฺฐ อวิฆาตวา;
ปวิเวกรโต วิโตฺต, นิจฺจมารทฺธวีริโยฯ

๙๐๐.“ตสฺส ธมฺมา อิเม โหนฺติ, กุสลา โพธิปกฺขิกา;
อนาสโว จ โส โหติ, อิติ วุตฺตํ มเหสินาฯ

๙๐๑.“มม สงฺกปฺปมญฺญาย, สตฺถา โลเก อนุตฺตโร;
มโนมเยน กาเยน, อิทฺธิยา อุปสงฺกมิฯ

๙๐๒.“ยทา เม อหุ สงฺกโปฺป, ตโต อุตฺตริ เทสยิ;

นิปฺปปญฺจรโต พุโทฺธ, นิปฺปปญฺจมเทสยิฯ

๙๐๓. ‘‘ตสฺสาหํ ธมฺมมญฺญาย, วิหาสิํ สาสเน รโต;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๙๐๔. ‘‘ปญฺจปญฺญาสวสฺสานิ , ยโต เนสชฺชิโก อหํ;
ปญฺจวีสติวสฺสานิ, ยโต มิทฺธํ สมูหตํฯ

๙๐๕. [ที. นิ. ๒.๒๒๒] ‘‘นาหุ อสฺสาสปสฺสาสา, ฐิตจิตฺตสฺส ตาทิโน;
อเนโช สนฺติมารพฺภ, จกฺขุมา ปรินิพฺพุโตฯ

๙๐๖. [ที. นิ. ๒.๒๒๒] ‘‘อสลฺลีเนน จิเตฺตน, เวทนํ อชฺฌวาสยิ;
ปโชฺชตเสฺสว นิพฺพานํ, วิโมโกฺข เจตโส อหุฯ

๙๐๗. ‘‘เอเต ปจฺฉิมกา ทานิ, มุนิโน ผสฺสปญฺจมา;
นาเญฺญ ธมฺมา ภวิสฺสนฺติ, สมฺพุเทฺธ ปรินิพฺพุเตฯ

๙๐๘. ‘‘นตฺถิ ทานิ ปุนาวาโส, เทวกายสฺมิ ชาลินิ;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโวฯ

๙๐๙. ‘‘ยสฺส มุหุเตฺตน สหสฺสธา, โลโก สํวิทิโต สพฺรหฺมกโปฺป;
วสี อิทฺธิคุเณ จุตูปปาเต, กาเล ปสฺสติ เทวตา ส ภิกฺขุ [สภิกฺขุโน (สี. ก.)]ฯ

๙๑๐. ‘‘อนฺนภาโร [อนฺนหาโร (สี.)] ปุเร อาสิํ, ทลิโทฺท ฆาสหารโก;
สมณํ ปฏิปาเทสิํ, อุปริฏฺฐํ ยสสฺสินํฯ

๙๑๑. ‘‘โสมฺหิ สกฺยกุเล ชาโต, อนุรุโทฺธติ มํ วิทู;
อุเปโต นจฺจคีเตหิ, สมฺมตาฬปฺปโพธโนฯ

๙๑๒. ‘‘อถทฺทสาสิํ สมฺพุทฺธํ, สตฺถารํ อกุโตภยํ;
ตสฺมิํ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา, ปพฺพชิํ อนคาริยํฯ

๙๑๓. ‘‘ปุเพฺพนิวาสํ ชานามิ, ยตฺถ เม วุสิตํ ปุเร;
ตาวติํเสสุ เทเวสุ, อฏฺฐาสิํ สกฺกชาติยา [สตชาติยา (สี.)]ฯ

๙๑๔. ‘‘สตฺตกฺขตฺตุํ มนุสฺสิโนฺท, อหํ รชฺชมการยิํ;
จาตุรโนฺต วิชิตาวี, ชมฺพุสณฺฑสฺส อิสฺสโร;
อทเณฺฑน อสเตฺถน, ธเมฺมน อนุสาสยิํฯ

๙๑๕. ‘‘อิโต สตฺต ตโต สตฺต, สํสารานิ จตุทฺทส;
นิวาสมภิชานิสฺสํ, เทวโลเก ฐิตา ตทาฯ

๙๑๖. ‘‘ปญฺจงฺคิเก สมาธิมฺหิ, สเนฺต เอโกทิภาวิเต;
ปฏิปฺปสฺสทฺธิลทฺธมฺหิ, ทิพฺพจกฺขุ วิสุชฺฌิ เมฯ

๙๑๗. ‘‘จุตูปปาตํ ชานามิ, สตฺตานํ อาคติํ คติํ;
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ, ฌาเน ปญฺจงฺคิเก ฐิโตฯ

๙๑๘.‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา…เป.… ภวเนตฺติ สมูหตาฯ
๙๑๙.‘‘วชฺชีนํ เวฬุวคาเม, อหํ ชีวิตสงฺขยา;
เหฏฺฐโต เวฬุคุมฺพสฺมิํ, นิพฺพายิสฺสํ อนาสโว’’ติฯ

… อนุรุโทฺธ เถโร…ฯ

๑๐. ปาราปริยเตฺถรคาถา

๙๒๐.สมณสฺส อหุ จินฺตา, ปุปฺผิตมฺหิ มหาวเน;
เอกคฺคสฺส นิสินฺนสฺส, ปวิวิตฺตสฺส ฌายิโนฯ

๙๒๑.‘‘อญฺญถา โลกนาถมฺหิ, ติฏฺฐเนฺต ปุริสุตฺตเม;
อิริยํ อาสิ ภิกฺขูนํ, อญฺญถา ทานิ ทิสฺสติฯ

๙๒๒.‘‘สีตวาตปริตฺตานํ, หิริโกปีนฉาทนํ;
มตฺตฏฺฐิยํ อภุญฺชิํสุ, สนฺตุฏฺฐา อิตรีตเรฯ

๙๒๓.‘‘ปณีตํ ยทิ วา ลูขํ, อปฺปํ วา ยทิ วา พหุํ;
ยาปนตฺถํ อภุญฺชิํสุ, อคิทฺธา นาธิมุจฺฉิตาฯ

๙๒๔.‘‘ชีวิตานํ ปริกฺขาเร, เภสเชฺช อถ ปจฺจเย;
น พาฬฺหํ อุสฺสุกา อาสุํ, ยถา เต อาสวกฺขเยฯ

๙๒๕.‘‘อรเญฺญ รุกฺขมูเลสุ, กนฺทราสุ คุหาสุ จ;
วิเวกมนุพฺรูหนฺตา, วิหํสุ ตปฺปรายนาฯ

๙๒๖.‘‘นีจา นิวิฏฺฐา สุภรา, มุทู อตฺถทฺธมานสา;
อพฺยาเสกา อมุขรา, อตฺถจินฺตา วสานุคาฯ

๙๒๗.‘‘ตโต ปาสาทิกํ อาสิ, คตํ ภุตฺตํ นิเสวิตํ;
สินิทฺธา เตลธาราว, อโหสิ อิริยาปโถฯ

๙๒๘.‘‘สพฺพาสวปริกฺขีณา, มหาฌายี มหาหิตา;
นิพฺพุตา ทานิ เต เถรา, ปริตฺตา ทานิ ตาทิสาฯ

๙๒๙.‘‘กุสลานญฺจ ธมฺมานํ, ปญฺญาย จ ปริกฺขยา;
สพฺพาการวรูเปตํ, ลุชฺชเต ชินสาสนํฯ

๙๓๐.‘‘ปาปกานญฺจ ธมฺมานํ, กิเลสานญฺจ โย อุตุ;
อุปฏฺฐิตา วิเวกาย, เย จ สทฺธมฺมเสสกาฯ

๙๓๑.‘‘เต กิเลสา ปวฑฺฒนฺตา, อาวิสนฺติ พหุํ ชนํ;
กีฬนฺติ มเญฺญ พาเลหิ, อุมฺมเตฺตหิว รกฺขสาฯ

๙๓๒.‘‘กิเลเสหาภิภูตา เต, เตน เตน วิธาวิตา;
นรา กิเลสวตฺถูสุ, สสงฺคาเมว โฆสิเตฯ

๙๓๓. ‘‘ปริจฺจชิตฺวา สทฺธมฺมํ, อญฺญมญฺญฺหิ ภณฺฑเร;
ทิฏฺฐิคตานิ อเนฺวนฺตา, อิทํ เสยฺยติ มญฺญเร๚
๙๓๔. ‘‘ธนญฺจ ปุตฺตํ ภริยญฺจ, ฉฑฺฑยิตฺวาน นิคฺคตา;
กฏจฺฉุภิกฺขเหตูปิ, อกิจฺฉานิ นิเสวเร๚
๙๓๕. ‘‘อุทราวเทหกํ ภุตฺวา, สยนฺตุตฺตานเสยฺยกา;
กถํ วเตฺตนฺติ [กถา วเฑฺฒนฺติ (สี. ก.)] ปฏิพุทฺธา, ยา กถา สตฺถุครหิตา๚
๙๓๖. ‘‘สพฺพการุกสิปฺปานิ , จิตฺตึ กตฺวาน [จิตฺตีกตฺวาน (สี.), จิตฺตํ กตฺวาน (สฺยา.)] สิกฺขเร;
อวูปสนฺตา อชฺฌตฺตํ, สามญฺญโตฺถติ อจฺฉติ [ติริญฺจติ (?)]๚

๙๓๗. ‘‘มตฺติกํ เตลจุณฺณญฺจ, อุทกาสนโภชนํ;
คิหีนํ อุปนาเมนฺติ, อากงฺขนฺตา พหุตฺตรํ๚

๙๓๘. ‘‘ทนฺตโปนํ กปิตฺถญฺจ, ปุปฺผํ ขาทนิยานิ จ;
ปิณฺฑปาเต จ สมฺปนฺเน, อเมฺพ อามลกานิ จ๚

๙๓๙. ‘‘เภสเชฺชสุ ยถา เวชฺชา, กิจฺจากิเจฺจ ยถา คิหี;
คณิกาว วิภูสายํ, อิสฺสเร ขตฺติยา ยถา๚

๙๔๐. ‘‘เนกติกา วญฺจนิกา, กูฏสกฺขี อปาฏุกา;
พหูหิ ปริกเปฺปหิ, อามิสํ ปริภุญฺชเร๚

๙๔๑. ‘‘เลสกเปฺป ปริยาเย, ปริกเปฺปนุธาวิตา;
ชีวิกตฺถา อุปาเยน, สงฺกฑฺฒนฺติ พหุํ ธนํ๚

๙๔๒. ‘‘อุปฏฺฐาเปนฺติ ปริสํ, กมฺมโต โน จ ธมฺมโต;
ธมฺมํ ปเรสํ เทเสนฺติ, ลาภโต โน จ อตฺถโต๚

๙๔๓. ‘‘สงฺฆลาภสฺส ภณฺฑนฺติ, สงฺฆโต ปริพาหิรา;
ปรลาโภปชีวนฺตา, อหิรีกา น ลชฺชเร๚

๙๔๔. ‘‘นานุยุตฺตา ตถา เอเก, มุณฺฑา สงฺฆาฏิปารุตา;
สมฺภาวนํเยวิจฺฉนฺติ, ลาภสกฺการมุจฺฉิตา๚

๙๔๕. ‘‘เอวํ นานปฺปยาตมฺหิ, น ทานิ สุกรํ ตถา;
อผุสิตํ วา ผุสิตุํ, ผุสิตํ วานุรกฺขิตุํ๚

๙๔๖. ‘‘ยถา กณฺฏกฏฺฐานมฺหิ, จเรยฺย อนุปาหโน;
สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาน, เอวํ คาเม มุนี จเร๚

๙๔๗. ‘‘สริตฺวา ปุพฺพเก โยคี, เตสํ วตฺตมนุสฺสรํ;
กิญฺจาปิ ปจฺฉิโม กาโล, ผุเสยฺย อมตํ ปทํ๚

๙๔๘. ‘‘อิทํ วตฺวา สาลวเน, สมโณ ภาวิตินฺทฺริโย;
พฺราหฺมโณ ปรินิพฺพายี, อิสิ ขีณปุนพฺภโว’’ติ๚

… ปาราปริโย [ปาราสริโย (สฺยา.)] เถโร…๚

วีสตินิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

อธิมุตฺโต ปาราปริโย, เตลกานิ รฏฺฐปาโล;
มาลุกฺยเสโล ภทฺทิโย, องฺคุลิ ทิพฺพจกฺขุโกฯ

ปาราปริโย ทเสเต, วีสมฺหิ ปริกิตฺติตา;
คาถาโย เทฺว สตา โหนฺติ, ปญฺจตาลีส [๒๔๔ คาถาโยเยว ทิสฺสนฺติ] อุตฺตรินฺติฯ

๑๗. ติํสนิปาโต

๑. ผุสฺสเตฺถรคาถา

๙๔๙. ปาสาทิเก พหู ทิสฺวา, ภาวิตตฺเต สุสํวุเต;
อิสิ ปณฺฑรสโคโตฺต [ปณฺฑรสฺส โคโตฺต (สี.)], อปุจฺฉิ ผุสฺสสวฺหยํฯ

๙๕๐. ‘‘กิํฉนฺทา กิมธิปฺปายา, กิมากปฺปา ภวิสฺสเร;
อนาคตมฺหิ กาลมฺหิ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต’’ฯ

๙๕๑. ‘‘สุโณหิ วจนํ มยฺหํ, อิสิปณฺฑรสวฺหย;
สกฺกจฺจํ อุปธาเรหิ, อาจิกฺขิสฺสามฺยนาคตํฯ

๙๕๒. ‘‘โกธนา อุปนาหี จ, มกฺขี ถมฺภี สฐา พหู;
อุสฺสุกี นานาวาทา จ, ภวิสฺสนฺติ อนาคเตฯ

๙๕๓. ‘‘อญฺญาตมานิโน ธเมฺม, คมฺภีเร ตีรโคจรา;
ลหุกา อครุ ธเมฺม, อญฺญมญฺญมคารวาฯ

๙๕๔. ‘‘พหู อาทีนวา โลเก, อุปฺปชฺชิสฺสนฺตฺยนาคเต;
สุเทสิตํ อิมํ ธมฺมํ, กิเลเสสฺสนฺติ [กิเลสิสฺสนฺติ (สี.), กิลิสิสฺสนฺติ (สฺยา. ก.)] ทุมฺมตีฯ

๙๕๕. ‘‘คุณหีนาปิ สงฺฆมฺหิ, โวหรนฺตา วิสารทา;
พลวโนฺต ภวิสฺสนฺติ, มุขรา อสฺสุตาวิโนฯ

๙๕๖. ‘‘คุณวโนฺตปิ สงฺฆมฺหิ, โวหรนฺตา ยถาตฺถโต;
ทุพฺพลา เต ภวิสฺสนฺติ, หิรีมนา อนตฺถิกาฯ

๙๕๗. ‘‘รชตํ ชาตรูปญฺจ, เขตฺตํ วตฺถุมเชฬกํ;
ทาสิทาสญฺจ ทุเมฺมธา, สาทิยิสฺสนฺตฺยนาคเตฯ

๙๕๘. ‘‘อุชฺฌานสญฺญิโน พาลา, สีเลสุ อสมาหิตา;
อุนฺนฬา วิจริสฺสนฺติ, กลหาภิรตา มคาฯ

๙๕๙. ‘‘อุทฺธตา จ ภวิสฺสนฺติ, นีลจีวรปารุตา;
กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี, จริสฺสนฺตฺยริยา วิยฯ

๙๖๐. ‘‘เตลสเณฺฐหิ เกเสหิ, จปลา อญฺชนกฺขิกา;
รถิยาย คมิสฺสนฺติ, ทนฺตวณฺณิกปารุตาฯ

๙๖๑. ‘‘อเชคุจฺฉํ วิมุเตฺตหิ, สุรตฺตํ อรหทฺธชํ;
ชิคุจฺฉิสฺสนฺติ กาสาวํ, โอทาเตสุ สมุจฺฉิตา [โอทาเต สุสมุจฺฉิตา (สี.)]ฯ

๙๖๒. ‘‘ลาภกามา ภวิสฺสนฺติ, กุสีตา หีนวีริยา;
กิจฺฉนฺตา วนปตฺถานิ, คามเนฺตสุ วสิสฺสเรฯ

๙๖๓. “เย เย ลาภํ ลภิสฺสนฺติ, มิจฺฉาชีวรตา สทา;
เต เตว อนุสิกฺขนฺตา, ภชิสฺสนฺติ อสํยตาฯ

๙๖๔. “เย เย อลาภิโน ลาภํ, น เต ปุชฺชา ภวิสฺสเร;
สุเปสเลปิ เต ธีเร, เสวิสฺสนฺติ น เต ตทาฯ

๙๖๕. “มิลกฺขุรชนํ รตฺตํ [ปิลกฺขรชนํ รตฺตํ (?)], ครหนฺตา สกํ ธชํ;
ติตฺถิยานํ ธชํ เกจิ, ธาริสฺสนฺตฺยวทาตกํฯ

๙๖๖. “อคารโว จ กาสาเว, ตทา เตสํ ภวิสฺสติ;
ปฏิสงฺขา จ กาสาเว, ภิกฺขูนํ น ภวิสฺสติฯ

๙๖๗. “อภิภูตสฺส ทุกฺเขน, สลฺลวิทฺธสฺส รุปฺปโต;
ปฏิสงฺขา มหาโฆรา, นาคสฺสาสิ อจินฺติยาฯ

๙๖๘. “ฉทฺทนฺโต หิ ตทา ทิสฺวา, สุรตฺตํ อรหทฺธชํ;
ตาวเทว ภณี คาถา, คโช อตฺถูปสํหิตา”ฯ

๙๖๙. [ธ. ป. ๙; ชา. ๑.๒.๑๔๑; ๑.๑๖.๑๒๒] “อนิกฺกสาโว กาสาวํ, โย วตฺถํ ปริธสฺสติ
[ปริทหิสฺสติ (สี. สฺยา.)];
อเปโต ทมสเจฺจน, น โส กาสาวมรหติฯ

๙๗๐. “โย จ วนฺตกาสาวสฺส, สีเลสุ สุสมาหิโต;
อุเปโต ทมสเจฺจน, ส เว กาสาวมรหติฯ

๙๗๑. “วิปนฺนสีโล ทุเมฺมโธ, ปากโฏ กามการิโย;
วิพฺภนฺตจิโตฺต นิสฺสุโกฺก, น โส กาสาวมรหติฯ

๙๗๒. “โย จ สีเลน สมฺปโนฺน, วีตราโค สมาหิโต;
โอทาตมนสงฺกโปฺป, ส เว กาสาวมรหติฯ

๙๗๓. “อุทฺธโต อุนฺนโฬ พาโล, สีลํ ยสฺส น วิชฺชติ;
โอทาตกํ อรหติ, กาสาวํ กึ กริสฺสติฯ

๙๗๔. “ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ, ทุฎฺฐจิตฺตา อนาทรา;
ตาทีนํ เมตฺตจิตฺตานํ, นิคฺคณฺหิสฺสนฺตฺยนาคเตฯ

๙๗๕. “สิกฺขาเปนฺตาปิ เถเรหิ, พาลา จีวรธารณํ;
น สุณิสฺสนฺติ ทุเมฺมธา, ปากฎา กามการิยาฯ

๙๗๖. “เต ตถา สิกฺขิตา พาลา, อญฺญมญฺญํ อคารวา;
นาทิยิสฺสนฺตุปชฺฌาเย, ขฬุโงฺก วิย สารถึฯ

๙๗๗. “เอวํ อนาคตทฺธานํ, ปฏิปตฺติ ภวิสฺสติ;
ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนญฺจ, ปเตฺต กาลมฺหิ ปจฺฉิเมฯ

๙๗๘. “ปุรา อาคจฺฉเต เอตํ, อนาคตํ มหพฺภยํ;

สุพฺพจา โหถ สขิลา, อญฺญมญฺญํ สคารวาฯ

๙๗๙. ‘‘เมตฺตจิตฺตา การุณิกา, โหถ สีเลสุ สํวุตา;
อารทฺธวีริยา ปหิตตฺตา, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมาฯ

๙๘๐. ‘‘ปมาทํ ภยโต ทิสฺวา, อปฺปมาทญฺจ เขมโต;
ภาเวถฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ, ผุสนฺตา อมตํ ปท’’นฺติฯ

… ผุโสฺส เถโร…ฯ

๒. สาริปุตฺตเตฺถรคาถา

๙๘๑. ‘‘ยถาจารี ยถาสโต สตีมา, ยตสงฺกปฺปชฺฌายิ อปฺปมโตฺต;
อชฺฌตฺตรโต สมาหิตโตฺต, เอโก สนฺตุสิโต ตมาหุ ภิกฺขุํฯ

๙๘๒. ‘‘อลฺลํ สุกฺขํ วา ภุญฺชโนฺต, น พาฬฺหํ สุหิโต สิยา;
อูนูทโร มิตาหาโร, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชฯ

๙๘๓. ‘‘จตฺตาโร ปญฺจ อาโลเป, อภุตฺวา อุทกํ ปิเว;
อลํ ผาสุวิหาราย, ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนฯ

๙๘๔. ‘‘กปฺปิยํ ตํ เจ ฉาเทติ, จีวรํ อิทมตฺถิกํ [อิทมตฺถิตํ (สี.)];
อลํ ผาสุวิหาราย, ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนฯ

๙๘๕. ‘‘ปลฺลเงฺกน นิสินฺนสฺส, ชณฺณุเก นาภิวสฺสติ;
อลํ ผาสุวิหาราย, ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนฯ

๙๘๖. [สํ. นิ. ๔.๒๕๓; อิติวุ. ๕๓] ‘‘โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺท, ทุกฺขมทฺทกฺขิ สลฺลโต;
อุภยนฺตเรน [อุภยมนฺตเร (สี.)] นาโหสิ, เกน โลกสฺมิ กึ สิยาฯ

๙๘๗. ‘‘มา เม กทาจิ ปาปิโจฺฉ, กุสีโต หีนวีริโย;
อปฺปสฺสุโต อนาทโร, เกน โลกสฺมิ กึ สิยาฯ

๙๘๘. ‘‘พหุสฺสุโต จ เมธาวี, สีเลสุ สุสมาหิโต;
เจโตสมถมนุยุโตฺต, อปิ มุทฺธนิ ติฏฺฐตุฯ

๙๘๙. ‘‘โย ปปญฺจมนุยุโตฺต, ปปญฺจาภิรโต มโค;
วิราธยี โส นิพฺพานํ, โยคเกฺขมํ อนุตฺตรํฯ

๙๙๐. ‘‘โย จ ปปญฺจํ หิตฺวาน, นิปฺปปญฺจปเถ รโต;
อาราธยี โส นิพฺพานํ, โยคเกฺขมํ อนุตฺตรํฯ

๙๙๑. [ธ. ป. ๙๘] ‘‘คาเม วา ยทิ วารเญฺญ, นิเนฺน วา ยทิ วา ถเล;
ยตฺถ อรหโนฺต วิหรนฺติ, ตํ ภูมิรามเณยฺยกํฯ

๙๙๒. ‘‘รมณียานิ อรญฺญานิ, ยตฺถ น รมตี ชโน;
วีตราคา รมิสฺสนฺติ, น เต กามคเวสิโนฯ

๙๙๓. [ธ. ป. ๗๖] ‘‘นิธีนํว ปวตฺตารํ, ยํ ปเสฺส วชฺชทสฺสินํ;
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ, ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช;
ตาทิสํ ภชมานสฺส, เสโยฺย โหติ น ปาปิโยฯ

๙๙๔. [ธ. ป. ๗๗] ‘‘โอวเทยฺยานุสาเสยฺย, อสพฺภา จ นิวารเย;
สตญฺหิ โส ปิโย โหติ, อสตํ โหติ อปฺปิโยฯ

๙๙๕. อญฺญสฺส ภควา พุโทฺธ, ธมฺมํ เทเสสิ จกฺขุมา;
ธเมฺม เทสิยมานมฺหิ, โสตโมเธสิมตฺถิโก;
ตํ เม อโมฆํ สวนํ, วิมุโตฺตมฺหิ อนาสโวฯ

๙๙๖. ‘‘เนว ปุเพฺพนิวาสาย, นปิ ทิพฺพสฺส จกฺขุโน;
เจโตปริยาย อิทฺธิยา, จุติยา อุปปตฺติยา;
โสตธาตุวิสุทฺธิยา, ปณิธี เม น วิชฺชติ [กถา. ๓๗๘]ฯ

๙๙๗. ‘‘รุกฺขมูลํว นิสฺสาย, มุโณฺฑ สงฺฆาฏิปารุโต;
ปญฺญาย อุตฺตโม เถโร, อุปติโสฺสว [อุปติโสฺส จ (สี. ก.)] ฌายติฯ

๙๙๘. อวิตกฺกํ สมาปโนฺน, สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก;
อริเยน ตุณฺหีภาเวน, อุเปโต โหติ ตาวเทฯ

๙๙๙. [อุทา. ๒๔] ‘‘ยถาปิ ปพฺพโต เสโล, อจโล สุปฺปติฎฺฐิโต;
เอวํ โมหกฺขยา ภิกฺขุ, ปพฺพโตว น เวธติฯ

๑๐๐๐. ‘‘อนงฺคณสฺส โปสสฺส, นิจฺจํ สุจิคเวสิโน;
วาลคฺคมตฺตํ ปาปสฺส, อพฺภมตฺตํว ขายติฯ

๑๐๐๑. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;
นิกฺขิปิสฺสํ อิมํ กายํ, สมฺปชาโน ปติสฺสโตฯ

๑๐๐๒. ‘‘นาภินนฺทามิ มรณํ, นาภินนฺทามิ ชีวิตํ;
กาลญฺจ ปฎิกงฺขามิ, นิพฺพิสํ ภตโก ยถาฯ

๑๐๐๓. ‘‘อุภเยน มิทํ มรณเมว, นามรณํ ปจฺฉา วา ปุเร วา;
ปฎิปชฺชถ มา วินสฺสถ, ขโณ โว มา อุปจฺจคาฯ

๑๐๐๔. ‘‘นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ, คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ;
เอวํ โคเปถ อตฺตานํ, ขโณ โว มา อุปจฺจคา;
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ, นิรยมฺหิ สมปฺปิตาฯ

๑๐๐๕. ‘‘อุปสโนฺต อุปรโต, มนฺตภาณี [มตฺตภาณี (สี.)] อนุทฺธโต;
ธุนาติ ปาปเก ธเมฺม, ทุมปตฺตํว มาลุโตฯ

๑๐๐๖. ‘‘อุปสโนฺต อุปรโต, มนฺตภาณี อนุทฺธโต;
อปฺปาสิ [อพฺพหิ (สฺยา.), อภาสิ (?)] ปาปเก ธเมฺม, ทุมปตฺตํว มาลุโตฯ

๑๐๐๗. ‘‘อุปสโนฺต อนายาโส, วิปฺปสโนฺน อนาวิโล;

กลฺยาณสีโล เมธาวี, ทุกฺขสฺสนฺตกโร สิยาฯ

๑๐๐๘. “น วิสฺสเส เอกติเยสุ เอวํ, อคาริสุ ปพฺพชิเตสุ จาปิ;
สาธูปิ หุตฺวา น อสาธุ โหนฺติ, อสาธุ หุตฺวา ปุน สาธุ โหนฺติฯ

๑๐๐๙. “กามจฺฉนฺโท จ พฺยาปาโท, ถินมิทฺธญฺจ ภิกฺขุโน;
อุทฺธจฺจํ วิจิกิจฺฉา จ, ปเญฺจเต จิตฺตเกลิสาฯ

๑๐๑๐. “ยสฺส สกฺกริยมานสฺส, อสกฺกาเรน จูภยํ;
สมาธิ น วิกมฺปติ, อปฺปมาทวิหาริโนฯ

๑๐๑๑. “ตํ ฌายินํ สาตติกํ, สุขุมทิฏฺฐิวิปสฺสกํ;
อุปาทานกฺขยารามํ, อาหุ สปฺปุริโส อิติฯ

๑๐๑๒. “มหาสมุโทฺท ปถวี, ปพฺพโต อนิโลปิ จ;
อุปมาย น ยุชฺชนฺติ, สตฺถุ วรวิมุตฺติยาฯ

๑๐๑๓. “จกฺกานุวตฺตโก เถโร, มหาญาณี สมาหิโต;
ปถวาปคฺคิสมาโน, น รชฺชติ น ทุสฺสติฯ

๑๐๑๔. “ปญฺญาปารมิตํ ปโตฺต, มหาพุทฺธิ มหามติ;
อชโฬ ชฬสมาโน, สทา จรติ นิพฺพุโตฯ

๑๐๑๕. “ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา…เป.… ภวเนตฺติ สมูหตาฯ
๑๐๑๖. “สมฺปาเทถปฺปมาเทน , เอสา เม อนุสาสนี;
หนฺทาหํ ปรินิพฺพิสฺสํ, วิปฺปมุโตฺตมฺหิ สพฺพธี”ติฯ

… สาริปุโตฺต เถโร…ฯ

๓. อานนฺทเตฺถรคาถา

๑๐๑๗. “ปิสุเณน จ โกธเนน จ, มจฺฉรินา จ วิภูตนนฺทินา;
สขิตํ น กเรยฺย ปณฺฑิโต, ปาโป กาปุริเสน สงฺคโมฯ

๑๐๑๘. “สเทฺธน จ เปสเลน จ, ปญฺญวตา พหุสฺสุเตน จ;
สขิตํ กเรยฺย ปณฺฑิโต, ภโทฺท สปฺปุริเสน สงฺคโมฯ

๑๐๑๙. “ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ…เป.… ยสฺส นตฺถิ ธุวํ ฐิติฯ
๑๐๒๐. “ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ…เป.… วเตฺถหิ โสภติฯ
๑๐๒๑. “อลตฺตกกตา …เป.… โน จ ปารคเวสิโนฯ
๑๐๒๒. “อฏฺฐปทกตา…เป.… โน จ ปารคเวสิโนฯ
๑๐๒๓. “อญฺชนีว นวา…เป.… โน จ ปารคเวสิโนฯ
๑๐๒๔. “พหุสฺสุโต จิตฺตกถี, พุทฺธสฺส ปริจารโก;
ปนฺนภาโร วิสญฺญุโตฺต, เสยฺยํ กเปฺปติ โคตโมฯ

๑๐๒๕. “ขีณาสโว วิสญฺญุโตฺต, สงฺคาตีโต สุนิพฺพุโต;
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ, ชาติมรณปารคูฯ

๑๐๒๖. “ยสฺมึ ปติฏฺฐิตา ธมฺมา, พุทฺธสฺสาทิจฺจพนฺธุโน;
นิพฺพานคมเน มเคฺค, โสยํ ติฏฺฐติ โคตโมฯ

๑๐๒๗. “ทฺวาสีติ พุทฺธโต คณฺหิํ, เทฺว สหสฺสานิ ภิกฺขุโต;
จตุราสีติสหสฺสานิ, เย เม ธมฺมา ปวตฺติโนฯ

๑๐๒๘. “อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส, พลิพโทฺทว ชีรติ;
มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ, ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติฯ

๑๐๒๙. “พหุสฺสุโต อปฺปสฺสุตํ, โย สุเตนาติมญฺญติ;
อนฺโธ ปทีปธาโรว, ตเถว ปฏิภาติ มํฯ

๑๐๓๐. “พหุสฺสุตํ อุปาเสยฺย, สุตญฺจ น วินาสเย;
ตํ มูลํ พฺรหฺมจริยสฺส, ตสฺมา ธมฺมธโร สิยาฯ

๑๐๓๑. “ปุพฺพาปรญฺญู อตฺถญฺญู, นิรุตฺติปทโกวิโท;
สุคฺคหีตญฺจ คณฺหาติ, อตฺถโญฺจปปริกฺขติฯ

๑๐๓๒. “ขนฺตฺยา ฉนฺทิกโต [ขนฺติยา ฉนฺทิโต (?)] โหติ, อุสฺสหิตฺวา ตุเลติ ตํ;
สมเย โส ปทหติ, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิโตฯ

๑๐๓๓. “พหุสฺสุตํ ธมฺมธรํ, สปฺปญฺญํ พุทฺธสาวกํ;
ธมฺมวิญฺญาณมากงฺขํ, ตํ ภเชถ ตถาวิธํฯ

๑๐๓๔. “พหุสฺสุโต ธมฺมธโร, โกสารโกฺข มเหสิโน;
จกฺขุ สพฺพสฺส โลกสฺส, ปูชนีโย พหุสฺสุโตฯ

๑๐๓๕. “ธมฺมาราโม ธมฺมรโต, ธมฺมํ อนุวิจินฺตยํ;
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ, สทฺธมฺมา น ปริหายติฯ

๑๐๓๖. “กายมเจฺฉรครุโน [ครุโก (สี.)], หิยฺยมาเน [หิยฺยมาโน (สี.)] อนุฏฺฐเห;
สรีรสุขคิทฺธสฺส, กุโต สมณผาสุตาฯ

๑๐๓๗. “น ปกฺขนฺติ ทิสา สพฺพา, ธมฺมา น ปฏิภนฺติ มํ;
คเต กลฺยาณมิตฺตมฺหิ, อนฺธการํว ขายติฯ

๑๐๓๘. “อพฺภตีตสหายสฺส, อตีตคตสตฺถุโน;
นตฺถิ เอตาทิสํ มิตฺตํ, ยถา กายคตา สติฯ

๑๐๓๙. “เย ปุราณา อตีตา เต, นเวหิ น สเมติ เม;
สฺวชฺช เอโกว ฌายามิ, วสฺสุเปโตว ปกฺขิมาฯ

๑๐๔๐. “ทสฺสนาย อภิกฺกนฺเต, นานาเวรชฺชเก พหู;
มา วารยิตฺถ โสตาโร, ปสฺสนฺตุ สมโย มมํฯ

๑๐๔๑. “ทสฺสนาย อภิกฺกนฺเต, นานาเวรชฺชเก ปุถุ;
กโรติ สตฺถา โอกาสํ, น นิวาเรติ จกฺขุมาฯ

๑๐๔๒. ‘‘ปญฺณวีสติวสฺสานิ, เสขภูตสฺส เม สโต;
น กามสญฺญา อุปฺปชฺชิ, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํฯ

๑๐๔๓. ‘‘ปญฺณวีสติวสฺสานิ, เสขภูตสฺส เม สโต;
น โทสสญฺญา อุปฺปชฺชิ, ปสฺส ธมฺมสุธมฺมตํฯ

๑๐๔๔. ‘‘ปญฺณวีสติวสฺสานิ, ภควนฺตํ อุปฏฺฐหึ;
เมตฺเตน กายกมฺเมน, ฉายาว อนปายินี [อนุปายินี (สฺยา. ก.)]ฯ

๑๐๔๕. ‘‘ปญฺณวีสติวสฺสานิ, ภควนฺตํ อุปฏฺฐหึ;
เมตฺเตน วจีกมฺเมน, ฉายาว อนปายินีฯ

๑๐๔๖. ‘‘ปญฺณวีสติวสฺสานิ, ภควนฺตํ อุปฏฺฐหึ;
เมตฺเตน มโนกมฺเมน, ฉายาว อนปายินีฯ

๑๐๔๗. ‘‘พุทฺธสฺส จงฺกมนฺตสฺส, ปิฏฺฐิโต อนุจงฺกมึ;
ธมฺเม เทสิยมานมฺหิ, ญาณํ เม อุทปชฺชถฯ

๑๐๔๘. ‘‘อหํ สกรณีโยมฺหิ, เสโข อปฺปตฺตมานโส;
สตฺถุ จ ปรินิพฺพานํ, โย อมฺหํ อนุกมฺปโกฯ

๑๐๔๙. ‘‘ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
สพฺพาการวรูเปเต, สมฺพุทฺเธ ปรินิพฺพุเตฯ

๑๐๕๐. ‘‘พหุสฺสุโต ธมฺมธโร, โกสารกฺโข มเหสิโน;
จกฺขุ สพฺพสฺส โลกสฺส, อานนฺโท ปรินิพฺพุโตฯ

๑๐๕๑. ‘‘พหุสฺสุโต ธมฺมธโร, โกสารกฺโข มเหสิโน;
จกฺขุ สพฺพสฺส โลกสฺส, อนฺธกาเร ตโมนุโทฯ

๑๐๕๒. ‘‘คติมนฺโต สติมนฺโต, ธิติมนฺโต จ โย อิสิ;
สทฺธมฺมธารโก เถโร, อานนฺโท รตนากโรฯ

๑๐๕๓. ‘‘ปริจิณฺโณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ

… อานนฺโท เถโร…ฯ

ตึสนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

ผุสฺสสฺสปติโสฺส อานนฺโท, ตโยติเม ปกิตฺติตา;
คาถาโย ตตฺถ สงฺขาตา, สตํ ปญฺจ อุตฺตรีติ;

๑๘. จตฺตาลีสนิปาโต

๑. มหากสฺสปตฺเถรคาถา

๑๐๕๔. “น คเณน ปุรกฺขโต จเร, วิมโน โหติ สมาธิ ทุลฺลโภ;
นานาชนสงฺคโห ทุโข, อิติ ทิสฺวาน คณํ น โรจเยฯ

๑๐๕๕. “น กุลานิ อุปพฺพเช มุนิ, วิมโน โหติ สมาธิ ทุลฺลโภ;
โส อุสฺสุกฺโก รสานุคิโทฺธ, อตฺถํ ริญฺจติ โย สุขาวโหฯ

๑๐๕๖. “ปโงฺกติ หิ นํ อเวทยุํ, ยายํ วนฺทนปูชนา กุเลสุ;
สุขุมํ สลฺล ทุรุพฺพหํ, สกฺกาโร กาปุริเสน ทุชฺชโหฯ

๑๐๕๗. “เสนาสนมฺหา โอรุยฺห, นครํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ;
ภุญฺชนฺตํ ปุริสํ กุฏฺฐึ, สกฺกจฺจํ ตํ อุปฏฺฐหึฯ

๑๐๕๘. “โส เม [ตํ (สี. ก.)] ปเกฺกน หตฺเถน, อาโลปํ อุปนามยิ;
อาโลปํ ปกฺขิปนฺตสฺส, องฺคุลิ เจตฺถ [เปตฺถ (สี. ก.)] ฉิชฺชถฯ

๑๐๕๙. “กุฏฺฏมูลญฺจ [กุฑฺฑมูลญฺจ (สี. สฺยา.)] นิสฺสาย, อาโลปํ ตํ อภุญฺชิสํ;
ภุญฺชมาเน วา ภุเตฺต วา, เชคุจฺฉํ เม น วิชฺชติฯ

๑๐๖๐. “อุตฺติฏฺฐปิโณฺฑ อาหาโร, ปูติมุตฺตญฺจ โอสธํ;
เสนาสนํ รุกฺขมูลํ, ปํสุกูลญฺจ จีวรํ;
ยเสฺสเต อภิสมฺภุตฺวา [อภิภุญฺชติ (?)], ส เว จาตุทฺทิโส นโรฯ

๑๐๖๑. “ยตฺถ เอเก วิหญฺญนฺติ, อารุหนฺตา สิลุจฺจยํ;
ตสฺส พุทฺธสฺส ทายาโท, สมฺปชาโน ปติสฺสโต;
อิทฺธิพเลนุปตฺถโทฺธ , กสฺสโป อภิรูหติฯ

๑๐๖๒. “ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต , เสลมารุยฺห กสฺสโป;
ฌายติ อนุปาทาโน, ปหีนภยเภรโวฯ

๑๐๖๓. “ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต, เสลมารุยฺห กสฺสโป;
ฌายติ อนุปาทาโน, ฑยฺหมาเนสุ นิพฺพุโตฯ

๑๐๖๔. “ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต, เสลมารุยฺห กสฺสโป;
ฌายติ อนุปาทาโน, กตกิโจฺจ อนาสโวฯ

๑๐๖๕. “กเรริมาลาวิตตา , ภูมิภาคา มโนรมา;
กุญฺชราภิรุทา รมฺมา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๖๖. “นีลพฺภวณฺณา รุจิรา, วาริสีตา สุจินฺธรา;
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๖๗. “นีลพฺภกูฏสทิสา, กูฏาคารวรูปมา;

วารณาภิรุทา รมฺมา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๖๘. “อภิวุฏฺฐา รมฺมตลา, นคา อิสิภิ เสวิตา;
อพฺภุนฺนทิตา สิขีหิ, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๖๙. “อลํ ฌายิตุกามสฺส, ปหิตตฺตสฺส เม สโต;
อลํ เม อตฺถกามสฺส [อตฺตกามสฺส (?)], ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนฯ

๑๐๗๐. “อลํ เม ผาสุกามสฺส, ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโน;
อลํ เม โยคกามสฺส, ปหิตตฺตสฺส ตาทิโนฯ

๑๐๗๑. “อุมาปุปฺเผน สมานา, คคนาวพฺภฉาทิตา;
นานาทิชคณากิณฺณา , เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๗๒. “อนากิณฺณา คหเฏฺฐหิ, มิคสงฺฆนิเสวิตา;
นานาทิชคณากิณฺณา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๗๓. “อจฺโฉทิกา ปุถุสิลา, โคนงฺคุลมิคายุตา;
อมฺพุเสวาลสญฺฉนฺนา, เต เสลา รมยนฺติ มํฯ

๑๐๗๔. “น ปญฺจงฺคิเกน ตุริเยน, รติ เม โหติ ตาทิสี;
ยถา เอกคฺคจิตฺตสฺส, สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโตฯ

๑๐๗๕. “กมฺมํ พหุกํ น การเย, ปริวเชฺชยฺย ชนํ น อุยฺยเม;
อุสฺสุกฺโก โส รสานุคิโทฺธ, อตฺถํ ริญฺจติ โย สุขาวโหฯ

๑๐๗๖. “กมฺมํ พหุกํ น การเย, ปริวเชฺชยฺย อนตฺตเนยฺยเมตํ;
กิจฺฉติ กาโย กิลมติ, ทุกฺขิโต โส สมถํ น วินฺทติฯ

๑๐๗๗. “โอฏฺฐปฺปหตมเตฺตน, อตฺตานมฺปิ น ปสฺสติ;
ปตฺถทฺธคีโว จรติ, อหํ เสโยฺยติ มญฺญติฯ

๑๐๗๘. “อเสโยฺย เสยฺยสมานํ, พาโล มญฺญติ อตฺตานํ;
น ตํ วิญฺญู ปสํสนฺติ, ปตฺถทฺธมานสํ นรํฯ

๑๐๗๙. “โย จ เสโยฺยหมสฺมีติ, นาหํ เสโยฺยติ วา ปน;
หีโน ตํสทิโส [ตีโนหํ สทิโส (สฺยา.)] วาติ, วิธาสุ น วิกมฺปติฯ

๑๐๘๐. “ปญฺญวนฺตํ ตถา ตาทิํ, สีเลสุ สุสมาหิตํ;
เจโตสมถมนุตฺตํ, ตเญฺจ วิญฺญู ปสํสเรฯ

๑๐๘๑. “ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ, คารโว นูปลพฺภติ;
อารกา โหติ สทฺธมฺมา, นภโต ปุถวี ยถาฯ

๑๐๘๒. “ยสฺสญฺจ หิริ โอตฺตปฺปํ, สทา สมฺมา อุปฏฺฐิตํ;
วิรูฬฺหพฺรหฺมจริยา เต, เตสํ ขีณา ปุนพฺภวาฯ

๑๐๘๓. ‘‘อุทฺธโต จปโล ภิกฺขุ, ปํสุกูเลน ปารุโต;
กปีว สีหจมฺเมน, น โส เตนุปโสภติฯ

๑๐๘๔. ‘‘อนุทฺธโต อจปโล, นิปโก สํวุตินฺทฺริโย;
โสภติ ปํสุกูเลน, สีโหว คิริคพฺภเรฯ

๑๐๘๕. ‘‘เอเต สมฺพหุลา เทวา, อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน;
ทสเทวสหสฺสานิ, สเพฺพ เต พฺรหฺมกายิกาฯ

๑๐๘๖. ‘‘ธมฺมเสนาปตึ วีรํ, มหาฌายึ สมาหิตํ;
สาริปุตฺตํ นมสฺสนฺตา, ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตาฯ

๑๐๘๗. ‘‘‘นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต นาภิชานาม, ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ [ฌายสิ (ก. อฏฺฐ.)]ฯ

๑๐๘๘. ‘‘อจฺเฉรํ วต พุทฺธานํ, คมฺภีโร โคจโร สโก;
เย มยํ นาภิชานาม, วาลเวธิสมาคตา’ฯ

๑๐๘๙. ‘‘ตํ ตถา เทวกาเยหิ, ปูชิตํ ปูชนารหํ;
สาริปุตฺตํ ตทา ทิสฺวา, กปฺปินสฺส สิตํ อหุฯ

๑๐๙๐. ‘‘ยาวตา พุทฺธเขตฺตมฺหิ, ฐปยิตฺวา มหามุนึ;
ธุตคุเณ วิสิโฏฺฐหํ, สทิโส เม น วิชฺชติฯ

๑๐๙๑. ‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโวฯ

๑๐๙๒. ‘‘น จีวเร น สยเน, โภชเน นุปลิมฺปติ;
โคตโม อนปฺปเมโยฺย, มุฬาลปุปฺผํ วิมลํว;
อมฺพุนา เนกฺขมฺมนิโนฺน, ติภวาภินิสฺสโฏฯ

๑๐๙๓. ‘‘สติปฏฺฐานคีโว โส, สทฺธาหโตฺถ มหามุนิ;
ปญฺญาสีโส มหาญาณี, สทา จรติ นิพฺพุโต’’ติฯ

… มหากสฺสโป เถโร…ฯ

จตฺตาลีสนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

จตฺตาลีสนิปาตมฺหิ, มหากสฺสปสวฺหโย;
เอโกว เถโร คาถาโย, จตฺตาสีล ทุเวปิ จาติฯ

๑๙. ปญฺญาสนิปาโต

๑. ตาลปุฏตฺเถรคาถา

๑๐๙๔ “กทา นุหํ ปพฺพตกนฺทราสุ, เอกากิโย อทฺทุติโย วิหสฺสํ;
อนิจฺจโต สพฺพภวํ วิปสฺสํ, ตํ เม อิทํ ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๐๙๕ “กทา นุหํ ภินฺนปฏนฺธโร มุนิ, กาสาววโตฺถ อมโม นิราโส;
ราคญฺจ โทสญฺจ ตเถว โมหํ, หนฺตฺวา สุขี ปวนคโต วิหสฺสํฯ

๑๐๙๖ “กทา อนิจฺจํ วธโรคนีฬํ, กายํ อิมํ มจฺจุชรายุปทฺทุตํ;
วิปสฺสมาโน วีตภโย วิหสฺสํ, เอโก วเน ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๐๙๗ “กทา นุหํ ภยชนนิํ ทุขาวหํ, ตณฺหาลตํ พหุวิธานุวตฺตนิํ;
ปญฺญามยํ ติขิณมสิํ คเหตฺวา, เฉตฺวา วเส ตมฺปิ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๐๙๘ “กทา นุ ปญฺญามยมุคฺคเตชํ, สตฺถํ อิสีนํ สหสาทิยิตฺวา;
มารํ สเสนํ สหสา ภญฺชิสฺสํ, สีหาสเน ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๐๙๙ “กทา นุหํ สพฺภิ สมาคเมสุ, ทิโฏฺฐ ภเว ธมฺมครูหิ ตาทิภิ;
ยาถาวทสฺสีหิ ชิตินฺทฺริเยหิ, ปธานิโย ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๐ “กทา นุ มํ ตนฺทิ ขุทา ปิปาสา, วาตาตปา กีฏสรีสปา วา;
น พาธยิสฺสนฺติ น ตํ คิริพฺพเช, อตฺถตฺถิยํ ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๑ “กทา นุ โข ยํ วิทิตํ มเหสินา, จตฺตาริ สจฺจานิ สุทุทฺทสานิ;
สมาหิตโตฺต สติมา อคจฺฉํ, ปญฺญาย ตํ ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๒ “กทา นุ รูเป อมิเต จ สเทฺท, คเนฺธ รเส ผุสิตเพฺพ จ ธเมฺม;
อาทิตฺตโตหํ สมเถหิ ยุโตฺต, ปญฺญาย ทจฺฉํ ตทิทํ กทา เมฯ

๑๑๐๓ “กทา นุหํ ทุพฺพจเนน วุโตฺต, ตโตนิมิตฺตํ วิมโน น เหสฺสํ;
อโถ ปสโตฺถปิ ตโตนิมิตฺตํ, ตุโฏฺฐ น เหสฺสํ ตทิทํ กทา เมฯ

๑๑๐๔ “กทา นุ กเฏฺฐ จ ติเณ ลตา จ, ขเนฺธ อิเมหํ อมิเต จ ธเมฺม;
อชฺฌตฺติกาเนว จ พาหิรานิ จ, สมํ ตุเลยฺยํ ตทิทํ กทา เมฯ

๑๑๐๕ “กทา นุ มํ ปาวุสกาลเมโฆ, นเวน โตเยน สจีวรํ วเน;
อิสิปฺปยาตมฺหิ ปเถ วชนฺตํ, โอวสฺสเต ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๖ “กทา มยูรสฺส สิขณฺฑิโน วเน, ทิชสฺส สุตฺวา คิริคพฺภเร รุตํ;
ปจฺจุฏฺฐหิตฺวา อมตสฺส ปตฺติยา, สํจินฺตเย ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๗ “กทา นุ คงฺคํ ยมุนํ สรสฺสติํ, ปาตาลขิตฺตํ วฬวามุขญฺจ [พลวามุขญฺจ (ก.)];
อสชฺชมาโน ปตเรยฺยมิทฺธิยา, วิภิํสนํ ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๘. “กทา นุ นาโคว อสงฺคจารี, ปทาลเย กามคุเณสุ ฉนฺทํ;
นิพฺพชฺชยํ สพฺพสุภํ นิมิตฺตํ, ฌาเน ยุโต ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๐๙. “กทา อิณฏฺโฏว ทลิทฺทโก [ทฬิทฺทโก (สี.)] นิธึ, อาราธยิตฺวา ธนิเกหิ ปีฬิโต;
ตุฏฺโฐ ภวิสฺสํ อธิคมฺม สาสนํ, มเหสิโน ตํ นุ กทา ภวิสฺสติฯ

๑๑๑๐. “พหูนิ วสฺสานิ ตยามฺหิ ยาจิโต, ‘อคารวาเสน อลํ นุ เต อิทํ’;
ตํ ทานิ มํ ปพฺพชิตํ สมานํ, กึการณา จิตฺต ตุวํ น ยุญฺชสิฯ

๑๑๑๑. “นนุ อหํ จิตฺต ตยามฺหิ ยาจิโต, ‘คิริพฺพเช จิตฺรฉทา วิหงฺคมา’;
มหินฺทโฆสตฺถนิตาภิคชฺชิโน, เต ตํ รเมสฺสนฺติ วนมฺหิ ฌายินํฯ

๑๑๑๒. “กุลมฺหิ มิตฺเต จ ปิเย จ ญาตเก, ขิฑฺฑารตึ กามคุณญฺจ โลเก;
สพฺพํ ปหาย อิมมชฺฌุปาคโต, อโถปิ ตฺวํ จิตฺต น มยฺห ตุสฺสสิฯ

๑๑๑๓. “มเมว เอตํ น หิ ตฺวํ ปเรสํ, สนฺนาหกาเล ปริเทวิเตน กึ;
สพฺพํ อิทํ จลมิติ เปกฺขมาโน, อภินิกฺขมึ อมตปทํ ชิคีสํฯ

๑๑๑๔. “สุยุตฺตวาที ทฺวิปทานมุตฺตโม, มหาภิสกฺโก นรทมฺมสารถิ [สารถี (สี.)];
‘จิตฺตํ จลํ มกฺกฏสนฺนิภํ อิติ, อวีตราเคน สุทุนฺนิวารยํ’ฯ

๑๑๑๕. “กามา หิ จิตฺรา มธุรา มโนรมา, อวิทฺทสู ยตฺถ สิตา ปุถุชฺชนา;
เต ทุกฺขมิจฺฉนฺติ ปุนพฺภเวสิโน, จิเตฺตน นีตา นิรเย นิรากตาฯ

๑๑๑๖. “‘มยูรโกญฺจาภิรุตมฺหิ กานเน, ทีปีหิ พฺยเคฺฆหิ ปุรกฺขโต วสํ;
กาเย อเปกฺขํ ชห มา วิราธย’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๑๗. “‘ภาเวหิ ฌานานิ จ อินฺทฺริยานิ จ, พลานิ โพชฺฌงฺคสมาธิภาวนา;
ติโสฺส จ วิชฺชา ผุส พุทฺธสาสเน’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๑๘. “‘ภาเวหิ มคฺคํ อมตสฺส ปตฺติยา, นิยฺยานิกํ สพฺพทุขกฺขโยคธํ;
อฏฺฐงฺคิกํ สพฺพกิเลสโสธนํ’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๑๙. “‘ทุกฺขนฺติ ขเนฺธ ปฏิปสฺส โยนิโส, ยโต จ ทุกฺขํ สมุเทติ ตํ ชห;
อิเธว ทุกฺขสฺส กโรหิ อนฺตํ’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๐. “‘อนิจฺจํ ทุกฺขนฺติ วิปสฺส โยนิโส, สุญฺญํ อนตฺตาติ อฆํ วธนฺติ จ;
มโนวิจาเร อุปรุนฺธ เจตโส’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๑. “‘มุโณฺฑ วิรูโป อภิสาปมาคโต, กปาลหโตฺถว กุเลสุ ภิกฺขสุ;
ยุญฺชสฺสุ สตฺถุวจเน มเหสิโน’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๒. “‘สุสํวุตโตฺต วิสิขนฺตเร จรํ, กุเลสุ กาเมสุ อสงฺคมานโส;
จโนฺท ยถา โทสินปุณฺณมาสิยา’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๓. “‘อารญฺญิโก โหหิ จ ปิณฺฑปาติโก, โสสานิโก โหหิ จ ปํสุกูลิโก;
เนสชฺชิโก โหหิ สทา ธุเต รโต’, อิติสฺสุ มํ จิตฺต ปุเร นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๔. ‘‘โรเปตฺว รุกฺขานิ ยถา ผเลสี, มูเล ตรุํ เฉตฺตุ ตเมว อิจฺฉสิ;
ตถูปมํ จิตฺตมิทํ กโรสิ, ยํ มํ อนิจฺจมฺหิ จเล นิยุญฺชสิฯ

๑๑๒๕. ‘‘อรูป ทูรงฺคม เอกจาริ, น เต กริสฺสํ วจนํ อิทานิหํ;
ทุกฺขา หิ กามา กฏุกา มหพฺภยา, นิพฺพานเมวาภิมโน จริสฺสํฯ

๑๑๒๖. ‘‘นาหํ อลกฺขฺยา อหิริกฺกตาย วา, น จิตฺตเหตู น จ ทูรกนฺตนา;
อาชีวเหตู จ อหํ น นิกฺขมึ, กโต จ เต จิตฺต ปฏิสฺสโว มยาฯ

๑๑๒๗. ‘‘‘อปฺปิจฺฉตา สปฺปุริเสหิ วณฺณิตา, มกฺขปฺปหานํ วูปสโม ทุขสฺส’;
อิติสฺสุ มํ จิตฺต ตทา นิยุญฺชสิ, อิทานิ ตฺวํ คจฺฉสิ ปุพฺพจิณฺณํฯ

๑๑๒๘. ‘‘ตณฺหา อวิชฺชา จ ปิยาปิยญฺจ, สุภานิ รูปานิ สุขา จ เวทนา;
มนาปิยา กามคุณา จ วนฺตา, วนฺเต อหํ อาวมิตุํ น อุสฺสเหฯ

๑๑๒๙. ‘‘สพฺพตฺถ เต จิตฺต วโจ กตํ มยา, พหูสุ ชาตีสุ น เมสิ โกปิโต;
อชฺฌตฺตสมฺภโว กตญฺญุตาย เต, ทุกฺข จิรํ สํสริตํ ตยา กเตฯ

๑๑๓๐. ‘‘ตฺวญฺเญว โน จิตฺต กโรสิ พฺราหฺมโณ [พฺราหฺมเณ (สี.), พฺราหฺมณํ (?) ภาวโลป-
ตปฺปธานตา คเหตพฺพา], ตฺวํ ขตฺติโย ราชทสี [ราชทิสี (สฺยา. ก.)] กโรสิ;
เวสฺสา จ สุทฺทา จ ภวาม เอกทา, เทวตฺตนํ วาปิ ตเวว วาหสาฯ

๑๑๓๑. ‘‘ตฺเวว เหตู อสุรา ภวามเส, ตฺวํมูลกํ เนรยิกา ภวามเส;
อโถ ติรจฺฉานคตาปิ เอกทา, เปตตฺตนํ วาปิ ตเวว วาหสาฯ

๑๑๓๒. ‘‘นนุ ทุพฺภิสฺสสิ มํ ปุนปฺปุนํ, มุหุํ มุหุํ จารณิกํว ทสฺสยํ;
อุมฺมตฺตเกเนว มยา ปโลภสิ, กิญฺจาปิ เต จิตฺต วิราธิตํ มยาฯ

๑๑๓๓. ‘‘อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ, เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสุขํ;
ตทชฺชหํ นิคฺคเหสฺสามิ โยนิโส, หตฺถิปฺปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคโหฯ

๑๑๓๔. ‘‘สตฺถา จ เม โลกมิมํ อธิฏฺฐหิ,อนิจฺจโต อทฺธุวโต อสารโต;
ปกฺขนฺท มํ จิตฺต ชินสฺส สาสเน, ตาเรหิ โอฆา มหตา สุทุตฺตราฯ

๑๑๓๕. ‘‘น เต อิทํ จิตฺต ยถา ปุราณกํ, นาหํ อลํ ตุยฺห วเส นิวตฺติตุํ [วเสน วตฺติตุํ (?)];
มเหสิโน ปพฺพชิโตมฺหิ สาสเน, น มาทิสา โหนฺติ วินาสธาริโนฯ

๑๑๓๖. ‘‘นคา สมุทฺทา สริตา วสุนฺธรา, ทิสา จตโสฺส วิทิสา อโธ ทิวา;
สเพฺพ อนิจฺจา ติภวา อุปทฺทุตา, กุหึ คโต จิตฺต สุขํ รมิสฺสสิฯ

๑๑๓๗. ‘‘ธิติปฺปรํ กึ มม จิตฺต กาหิสิ, น เต อลํ จิตฺต วสานุวตฺตโก;
น ชาตุ ภสฺตํ อุภโตมุขํ ฉุเป, ธิรตฺถุ ปูรํ นว โสตสนฺทนึฯ

๑๑๓๘. ‘‘วราหเอเณยฺยวิคาฬฺหเสวิเต, ปพฺภารกุเฏ ปกเตว สุนฺทเร;
นวมฺพุนา ปาวุสสิตฺตกานเน, ตหึ คุหาเคหคโต รมิสฺสสิฯ

๑๑๓๙. ‘‘สุนีลคีวา สุสิขา สุเปขุนา, สุจิตฺตปตฺตจฺฉทนา วิหงฺคมา;

สุมญฺชุโฆสตฺถนิตาภิคชฺชิโน, เต ตํ รเมสฺสนฺติ วนมฺหิ ฌายินํฯ

๑๑๔๐. “วุฏฺฐมฺหิ เทเว จตุรงฺคุเล ติเณ, สํปุปฺผิเต เมฆนิภมฺหิ กานเน;
นคนฺตเร วิฏปิสโม สยิสฺสํ, ตํ เม มุทู เหหิติ ตูลสนฺนิภํฯ

๑๑๔๑. “ตถา ตุ กสฺสามิ ยถาปิ อิสฺสโร, ยํ ลพฺภติ เตนปิ โหตุ เม อลํ;
น ตาหํ กสฺสามิ ยถา อตนฺทิโต, พิฬารภสฺตํว ยถา สุมทฺทิตํฯ

๑๑๔๒. “ตถา ตุ กสฺสามิ ยถาปิ อิสฺสโร, ยํ ลพฺภติ เตนปิ โหตุ เม อลํ;
วีริเยน ตํ มยฺห วสานยิสฺสํ, คชํว มตฺตํ กุสลงฺกุสคฺคโหฯ

๑๑๔๓. “ตยา สุทนฺเตน อวฏฺฐิเตน หิ, หเยน โยคฺคาจริโยว อุชฺชุนา;
ปโหมิ มคฺคํ ปฏิปชฺชิตุํ สิวํ, จิตฺตานุรกฺขีหิ สทา นิเสวิตํฯ

๑๑๔๔. “อารมฺมเณ ตํ พลสา นิพนฺธิสํ, นาคํว ถมฺภมฺหิ ทฬฺหาย รชฺชุยา;
ตํ เม สุคุตฺตํ สติยา สุภาวิตํ, อนิสฺสิตํ สพฺพภเวสุ เหหิสิฯ

๑๑๔๕. “ปญฺญาย เฉตฺวา วิปถานุสารินํ, โยเคน นิคฺคยฺห ปเถ นิเวสิย;
ทิสฺวา สมุทยํ วิภวญฺจ สมฺภวํ, ทายาทโก เหหิสิ อคฺควาทิโนฯ

๑๑๔๖. “จตุพฺพิปลฺลาสวสํ อธิฏฺฐิตํ, คามณฺฑลํว ปริเนสิ จิตฺต มํ;
นนุ [นูน (สี.)] สํโยชนพนฺธนจฺฉิทํ, สํเสวเส การุณิกํ มหามุนิํฯ

๑๑๔๗. “มิโค ยถา เสริ สุจิตฺตกานเน, รมฺมํ คิริํ ปาวุสอพฺภมาลินิํ [มาลิํ (?)];
อนากุเล ตตฺถ นเค รมิสฺสํ [รมิสฺสสิ (สฺยา. ก.)], อสํสยํ จิตฺต ปรา ภวิสฺสสิฯ

๑๑๔๘. “เย ตุยฺห ฉนฺทน วเสน วตฺติโน, นรา จ นารี จ อนุโภนฺติ ยํ สุขํ;
อวิทฺทสู มารวสานุวตฺติโน, ภวาภินนฺที ตว จิตฺต สาวกา’’ติฯ

… ตาลปุโฏ เถโร…ฯ

ปญฺญาสนิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

ปญฺญาสมฺหิ นิปาตมฺหิ, เอโก ตาลปุโฏ สุจิ;
คาถาโย ตตฺถ ปญฺญาส, ปุน ปญฺจ จ อุตฺตรีติฯ

๒๐. สฏฺฐินิปาโต

๑. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรคาถา

๑๑๔๙. “อารญฺญิกา ปิณฺฑปาติกา, อุญฺฉาปตฺตาคเต รตา;
ทาเลมุ มจฺจุโน เสนํ, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิตาฯ

๑๑๕๐. “อารญฺญิกา ปิณฺฑปาติกา, อุญฺฉาปตฺตาคเต รตา;
ธุนาม มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

๑๑๕๑. “รุกฺขมูลิกา สาตติกา, อุญฺฉาปตฺตาคเต รตา;
ทาเลมุ มจฺจุโน เสนํ, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิตาฯ

๑๑๕๒. “รุกฺขมูลิกา สาตติกา, อุญฺฉาปตฺตาคเต รตา;
ธุนาม มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

๑๑๕๓. “อฏฺฐิกงฺกลกุฏิเก, มํสนฺหารุปสิพฺพิเต;
ธิรตฺถุ ปุเร ทุคฺคนฺเธ, ปรคตฺเต มมายเสฯ

๑๑๕๔. “คูถภสฺเต ตโจนทฺเธ, อุรคณฺฑิปิสาจินิ;
นว โสตานิ เต กาเย, ยานิ สนฺทนฺติ สพฺพทาฯ

๑๑๕๕. “ตว สรีรํ นวโสตํ, ทุคฺคนฺธกรํ ปริพนฺธํ;
ภิกฺขุ ปริวชฺชยเต ตํ, มีฬฺหํ จ ยถา สุจิกาโมฯ

๑๑๕๖. “เอวเญฺจ ตํ ชโน ชญฺญา, ยถา ชานามิ ตํ อหํ;
อารกา ปริวชฺเชยฺย, คูถฏฺฐานํว ปาวุเส”ฯ

๑๑๕๗. “เอวเมตํ มหาวีร, ยถา สมณ ภาสสิ;
เอตฺถ เจเก วิสีทนฺติ, ปงฺกมฺหิว ชรคฺคโวฯ

๑๑๕๘. “อากาสมฺหิ หลิทฺทิยา, โย มเญฺญถ รเชตเว;
อเญฺญน วาปิ รเงฺคน, วิฆาตุทยเมว ตํฯ

๑๑๕๙. “ตทากาสสมํ จิตฺตํ, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิตํ;
มา ปาปจิตฺต อาสาทิ, อคฺคิขนฺธํว ปกฺขิมาฯ

๑๑๖๐. “ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ, อรุกายํ สมุสฺสิตํ;
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ, ยสฺส นตฺถิ ธุวํ ฐิติฯ

๑๑๖๑. “ปสฺส จิตฺตกตํ รูปํ, มณินา กุณฺฑเลน จ;
อฏฺฐึ ตเจน โอนทฺธํ, สห วตฺเถหิ โสภติฯ

๑๑๖๒. “อลตฺตกกตา ปาทา, มุขํ จุณฺณกมกฺขิตํ;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๑๑๖๓. ‘‘อฏฺฐิปทกตา เกสา, เนตฺตา อญฺชนมกฺขิตา;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๑๑๖๔. ‘‘อญฺชนีว นวา จิตฺตา, ปูติกาโย อลงฺกโต;
อลํ พาลสฺส โมหาย, โน จ ปารคเวสิโนฯ

๑๑๖๕. ‘‘โอทหิ มิคโว ปาสํ, นาสทา วาคุรํ มิโค;
ภุตฺวา นิวาปํ คจฺฉาม, กทฺทเนฺต มิคพนฺธเกฯ

๑๑๖๖. ‘‘ฉิโนฺน ปาโส มิควสฺส, นาสทา วาคุรํ มิโค;
ภุตฺวา นิวาปํ คจฺฉาม, โสจเนฺต มิคลุทฺทเกฯ

๑๑๖๗. ‘‘ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
อเนกาการสมฺปเนฺน, สาริปุตฺตมฺหิ นิพฺพุเตฯ

๑๑๖๘. [ที. นิ. ๒.๒๒๑, ๒๗๒; สํ. นิ. ๑.๑๘๖; ๒.๑๔๓; อป. เถร ๑.๒.๑๑๕; ชา. ๑.๑.๙๕]
‘‘อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวย ธมฺมิโนฯ
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ, เตสํ วูปสโม สุโขฯ

๑๑๖๙. ‘‘สุขุมํ เต ปฏิวิชฺฌนฺติ, วาลคฺคํ อุสุนา ยถา;
เย ปญฺจกฺขเนฺธ ปสฺสนฺติ, ปรโต โน จ อตฺตโตฯ

๑๑๗๐. ‘‘เย จ ปสฺสนฺติ สงฺขาเร, ปรโต โน จ อตฺตโต;
ปจฺจพฺยาธึสุ นิปุณํ, วาลคฺคํ อุสุนา ยถาฯ

๑๑๗๑. [สํ. นิ. ๑.๒๑, ๙๗] ‘‘สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ, ฑยฺหมาโนว มตฺถเก;
กามราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชฯ

๑๑๗๒. [สํ. นิ. ๑.๒๑, ๙๗]‘‘สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ, ฑยฺหมาโนว มตฺถเก;
ภวราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช’’ฯ

๑๑๗๓. ‘‘โจทิโต ภาวิตเตฺตน, สรีรนฺติมธารินา;
มิคารมาตุปาสาทํ, ปาทงฺคุเฏฺฐน กมฺปยิฯ

๑๑๗๔. ‘‘นยิทํ สิถิลมารพฺภ, นยิทํ อปฺเปน ถามสา;
นิพฺพานมธิคนฺตพฺพํ, สพฺพคนฺถ-ปโมจนํฯ

๑๑๗๕. ‘‘อยญฺจ ทหโร ภิกฺขุ, อยมุตฺตมโปริโส;
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ, เชตฺวา มารํ สวาหินึ [สวาหนํ (ก.)]ฯ

๑๑๗๖. ‘‘วิวรมนุปภนฺติ วิชฺชุตา, เวภารสฺส จ ปณฺฑวสฺส จ;
นควิวรคโต ฌายติ, ปุโตฺต อปฺปฏิมสฺส ตาทิโนฯ

๑๑๗๗. ‘‘อุปสโนฺต อุปรโต, ปนฺตเสนาสโน มุนิ;
ทายาโท พุทฺธเสฏฺฐสฺส, พฺรหฺมุนา อภิวนฺทิโตฯ

๑๑๗๘. ‘‘อุปสนฺตํ อุปรตํ, ปนฺตเสนาสนํ มุนึ;

ทายาทํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส, วนฺท พฺราหฺมณ กสฺสปํฯ

๑๑๗๙. ‘‘โย จ ชาติสตํ คเจฺฉ, สพฺพา พฺราหฺมณชาติโย;
โสตฺติโย เวทสมฺปนฺโน, มนุเสฺสสุ ปุนปฺปุนํฯ

๑๑๘๐. ‘‘อชฺฌายโกปิ เจ อสฺส, ติณฺณํ เวทาน ปารคู;
เอตสฺส วนฺทนาเยตํ, กลํ นาคฺฆติ โสฬสิํฯ

๑๑๘๑. ‘‘โย โส อฏฺฐ วิโมกฺขานิ, ปุเรภตฺตํ อผสฺสยิ [อปสฺสยิ (สี. ก.), อผุสฺสยิ (สฺยา.)];
อนุโลมํ ปฏิโลมํ, ตโต ปิณฺฑาย คจฺฉติฯ

๑๑๘๒. ‘‘ตาทิสํ ภิกฺขุํ มาสาทิ [มา หนิ (สี.)], มาตฺตานํ ขณิ พฺราหฺมณ;
อภิปฺปสาเทหิ มนํ, อรหนฺตมฺหิ ตาทิเน;
ขิปฺปํ ปญฺชลิโก วนฺท, มา เต วิชฏิ มตฺถกํฯ

๑๑๘๓. ‘‘เนโส ปสฺสติ สทฺธมฺมํ, สํสาเรน ปุรกฺขโต;
อโธคมํ ชิมฺหปถํ, กุมฺมคฺคมนุธาวติฯ

๑๑๘๔. ‘‘กิมีว มีฬฺหสลฺลิตฺโต, สงฺขาเร อธิมุจฺฉิโต;
ปคาโฬฺห ลาภสกฺกาเร, ตุจฺโฉ คจฺฉติ โปฏฺฐิโลฯ

๑๑๘๕. ‘‘อิมญฺจ ปสฺส อายนฺตํ, สาริปุตฺตํ สุทสฺสนํ;
วิมุตฺตํ อุภโตภาเค, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิตํฯ

๑๑๘๖. ‘‘วิสลฺลํ ขีณสํโยคํ, เตวิชฺชํ มจฺจุหายินํ;
ทกฺขิเณยฺยํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญกฺเขตฺตํ อนุตฺตรํฯ

๑๑๘๗. ‘‘เอเต สมฺพหุลา เทวา, อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน;
ทส เทวสหสฺสานิ, สเพฺพ พฺรหฺมปุโรหิตา;
โมคฺคลฺลานํ นมสฺสนฺตา, ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตาฯ

๑๑๘๘. ‘‘นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต อาสวา ขีณา, ทกฺขิเณโยฺยสิ มาริส’ฯ

๑๑๘๙. ‘‘ปูชิโต นรเทเวน, อุปฺปนฺโน มรณาภิภู;
ปุณฺฑรีกํว โตเยน, สงฺขาเรนุปลิปฺปติฯ

๑๑๙๐. ‘‘ยสฺส มุหุตฺเตน สหสฺสธา โลโก, สํวิทิโต สพฺรหฺมกโปฺป วสิ;
อิทฺธิคุเณ จุตูปปาเต กาเล, ปสฺสติ เทวตา ส ภิกฺขุฯ

๑๑๙๑. ‘‘สาริปุโตฺตว ปญฺญาย, สีเลน อุปสเมน จ;
โยปิ ปารงฺคโต ภิกฺขุ, เอตาวปรโม สิยาฯ

๑๑๙๒. ‘‘โกฏิสตสหสฺสสฺส, อตฺตภาวํ ขเณน นิมฺมิเน;
อหํ วิกุพฺพนาสุ กุสโล, วสีภูโตมฺหิ อิทฺธิยาฯ

๑๑๙๓. ‘‘สมาธิวิชฺชาวสิปารมีคโต, โมคฺคลฺลานโคโตฺต อสิตสฺส สาสเน;

ธีโร สมฺจฺฉินฺทิ สมาหิตินฺทฺริโย, นาโค ยถา ปูติลตํว พนฺธนํฯ

๑๑๙๕. ‘‘ปริจิโณฺณ มยา สตฺถา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํ;
โอหิโต ครุโก ภาโร, ภวเนตฺติ สมูหตาฯ

๑๑๙๖. ‘‘ยสฺส จตฺถาย ปพฺพชิโต, อคารสฺมานคาริยํ;
โส เม อโตฺถ อนุปฺปโตฺต, สพฺพสํโยชนกฺขโยฯ

๑๑๙๗. [ม. นิ. ๑.๕๑๓] ‘‘กีทิโส นิรโย อาสิ, ยตฺถ ทุสฺสี อปจฺจถ;
วิธุรํ สาวกมาสชฺช, กกุสนฺธญฺจ พฺราหฺมณํฯ

๑๑๙๘. ‘‘สตํ อาสิ อโยสงฺกู, สเพฺพ ปจฺจตฺตเวทนา;
อีทิโส นิรโย อาสิ, ยตฺถ ทุสฺสี อปจฺจถ;
วิธุรํ สาวกมาสชฺช, กกุสนฺธญฺจ พฺราหฺมณํฯ

๑๑๙๙. ‘‘โย เอตมภิชานาติ, ภิกฺขุ พุทฺธสฺส สาวโก;
ตาทิสํ ภิกฺขุมาสชฺช, กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ

๑๑๙๙. ‘‘มเชฺฌสรสฺมิํ [สรสฺส (สี.), สาครสฺมิํ (ก.)] ติฎฺฐนฺติ, วิมานา กปฺปฐายิโน;
เวฬุริยวณฺณา รุจิรา, อจฺจิมโนฺต ปภสฺสรา;
อจฺฉรา ตตฺถ นจฺจนฺติ, ปุถุ นานตฺตวณฺณิโยฯ

๑๒๐๐. ‘‘โย เอตมภิชานาติ…เป.… กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๐๑. ‘‘โย เว พุเทฺธน โจทิโต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส เปกฺขโต;
มิคารมาตุปาสาทํ, ปาทงฺคุเฎฺฐน กมฺปยิฯ

๑๒๐๒. ‘‘โย เอตมภิชานาติ…เป.… กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๐๓. ‘‘โย เวชยนฺตปาสาทํ, ปาทงฺคุเฎฺฐน กมฺปยิ;
อิทฺธิพเลนุปตฺถโทฺธ, สํเวเชสิ จ เทวตาฯ

๑๒๐๔. ‘‘โย เอตมภิชานาติ…เป.… กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๐๕. ‘‘โย เอตมภิชานาติ…เป.… กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๐๕. ‘‘โย เวชยนฺตปาสาเท, สกฺกํ โส ปริปุจฺฉติ;
อปิ อาวุโส ชานาสิ, ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโย;
ตสฺส สโกฺก วิยากาสิ, ปญฺหํ ปุโฎฺฐ ยถาตถํฯ

๑๒๐๖. ‘‘โย เอตมภิชานาติ…เป.… กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๐๗. ‘‘โย พฺรหฺมานํ ปริปุจฺฉติ, สุธมฺมายํ ฐิโต [สุธมฺมายา’ภิโต (สฺยา.)] สภํ;
อชฺชาปิ ตฺยาวุโส สา ทิฎฺฐิ, ยา เต ทิฎฺฐิ ปุเร อหุ;
ปสฺสสิ วีติวตฺตนฺตํ, พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรํฯ

๑๒๐๘. ‘‘ตสฺส พฺรหฺมา วิยากาสิ, ปญฺหํ ปุโฎฺฐ ยถาตถํ;
น เม มาริส สา ทิฎฺฐิ, ยา เม ทิฎฺฐิ ปุเร อหุฯ

๑๒๐๙. ‘‘ปสฺสามิ วีติวตฺตนฺตํ, พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรํ;
โสหํ อชฺช กถํ วชฺชํ, อหํ นิโจฺจมฺหิ สสฺสโตฯ

๑๒๑๐. “โย เอตมภิชานาติ…เป…. กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๑๑. “โย มหาเนรุโน กูฏํ, วิโมเกฺขน อผสฺสยิ [อปสฺสยิ (สี. ก.)];
วนํ ปุพฺพวิเทหานํ, เย จ ภูมิสยา นราฯ
๑๒๑๒. “โย เอตมภิชานาติ, ภิกฺขุ พุทฺธสฺส สาวโก;
ตาทิสํ ภิกฺขุมาสชฺช, กณฺห ทุกฺขํ นิคจฺฉสิฯ
๑๒๑๓. “น เว อคฺคิ เจตยติ, อหํ พาลํ ฑหามีติ;
พาโลว ชลิตํ อคฺคึ, อาสชฺช นํ ปฑยฺหติฯ

๑๒๑๔. “เอวเมว ตุวํ มาร, อาสชฺช นํ ตถาคตํ;
สยํ ฑหิสฺสสิ อตฺตานํ, พาโล อคฺคิํว สมฺผุสํฯ

๑๒๑๕. “อปุญฺญํ ปสวี มาโร, อาสชฺช นํ ตถาคตํ;
กิํ นุ มญฺญสิ ปาปิม, น เม ปาปํ วิปจฺจติฯ

๑๒๑๖. “กรโต เต จียเต [มิยฺยเต (สพฺพตฺถ) ม. นิ. ๑.๕๑๓ ปสฺสิตพฺพํ] ปาปํ, จิรรตฺตาย อนฺตก;
มาร นิพฺพินฺท พุทฺธมฺหา, อาสํ มากาสิ ภิกฺขุสุฯ

๑๒๑๗. “อิติ มารํ อตเชฺชสิ, ภิกฺขุ เภสกฬาวเน;
ตโต โส ทุมฺมโน ยโกฺข, ตเตฺถวนฺตรธายถา’’ติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน [มหาโมคฺคลาโน (ก.)] เถโร คาถาโย อภาสิตฺถาติฯ

สฏฺฐินิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สฏฺฐิกมฺหิ นิปาตมฺหิ, โมคฺคลฺลาโน มหิทฺธิโก;
เอโกว เถรคาถาโย, อฏฺฐสฏฺฐิ ภวนฺติ ตาติฯ

๒๑. มหานิปาโต

๑. วงฺคีสเตฺถรคาถา

๑๒๑๘. “นิกฺขนฺตํ วต มํ สนฺตํ, อคารสฺมานคาริยํ;
วิตกฺกา อุปธาวนฺติ, ปคพฺภา กณฺหโต อิเมฯ

๑๒๑๙. “อุคฺคปุตฺตา มหิสฺสาสา, สิกฺขิตา ทฬฺหธมฺมิโน [ทฬฺหธนฺวิโน (สี. อฏฺฐ.)];
สมนฺตา ปริกิเรยฺยุํ, สหสฺสํ อปลายินํฯ

๑๒๒๐. “สเจปิ เอตฺตกา [เอตโต (สํ. นิ. ๑.๒๐๙)] ภิโยฺย, อาคมิสฺสนฺติ อิตฺถิโย;
เนว มํ พฺยาธยิสฺสนฺติ [พฺยาถยิสฺสนฺติ (?)], ธเมฺม สมฺหิ [ธเมฺมสฺวมฺหิ (สฺยา. ก.)] ปติฏฺฐิโตฯ

๑๒๒๑. “สกฺขี หิ เม สุตํ เอตํ, พุทฺธสฺสาทิจฺจพนฺธุโน;
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ, ตตฺถ เม นิรโต มโนฯ

๑๒๒๒. “เอวํ เจ มํ วิหรนฺตํ, ปาปิม อุปคจฺฉสิ;
ตถา มจฺจุ กริสฺสามิ, น เม มคฺคมฺปิ ทกฺขสิฯ

๑๒๒๓. “อรติญฺจ [อรติํ (พหูสุ)] รติญฺจ ปหาย, สพฺพโส เคหสิตญฺจ วิตกฺกํ;
วนถํ น กเรยฺย กุหิญฺจิ, นิพฺพนโถ อวนโถ ส [นิพฺพนโถ อรโต ส หิ (สํ. นิ. ๑.๒๑๐)] ภิกฺขุฯ

๑๒๒๔. “ยมิธ ปถวิญฺจ เวหาสํ, รูปคตํ ชคโตคธํ กิญฺจิ;
ปริชียติ สพฺพมนิจฺจํ, เอวํ สเมจฺจ จรนฺติ มุตตฺตาฯ

๑๒๒๕. “อุปธีสุ ชนา คธิตาเส, ทิฏฺฐสุเต [ทิเฏฺฐ สุเต (สี.)] ปฏิเฆ จ มุเต จ;
เอตฺถ วิโนทย ฉนฺทมเนโช, โย เหตฺถ น ลิมฺปติ มุนิ ตมาหุ [ตํ มุนิมาหุ (สํ. นิ. ๑.๒๑๐)]ฯ

๑๒๒๖. “อถ สฏฺฐิสิตา สวิตกฺกา, ปุถุชฺชนตาย [ปุถู ชนตาย (สํ. นิ. ๑.๒๑๐)] อธมฺมา นิวิฏฺฐา;
น จ วคฺคคตสฺส กุหิญฺจิ, โน ปน ทุฏฺฐุลฺลคาหี [ทุฏฺฐุลฺลภาณี (สํ. นิ. ๑.๒๑๐)] ส ภิกฺขุฯ

๑๒๒๗. “ทพฺโพ จิรรตฺตสมาหิโต, อกุหโก นิปโก อปิหาลุ;
สนฺตํ ปทํ อชฺฌคมา มุนิ, ปฏิจฺจ ปรินิพฺพุโต กงฺขติ กาลํฯ

๑๒๒๘. “มานํ ปชหสฺสุ โคตม, มานปถญฺจ ชหสฺสุ อเสสํ;
มานปถมฺหิ ส มุจฺฉิโต, วิปฺปฏิสารีหุวา จิรรตฺตํฯ

๑๒๒๙. “มเกฺขน มกฺขิตา ปชา, มานหตา นิรยํ ปปตนฺติ;
โสจนฺติ ชนา จิรรตฺตํ, มานหตา นิรยํ อุปฺปนฺนาฯ

๑๒๓๐. “น หิ โสจติ ภิกฺขุ กทาจิ, มคฺคชิโน สมฺมา ปฏิปโนฺน;

กิตฺติญฺจ สุขญฺจานุโภติ, ธมฺมทโสติ ตมาหุ ตถตฺตํฯ

๑๒๓๑. “ตสฺมา อขิโล อิธ [อขิโล (สี.), อขิโลธ (สํ. นิ. ๑.๒๑๑)] ปธานวา, นีวรณานิ ปหาย วิสุโทฺธ;
มานญฺจ ปหาย อเสสํ, วิชฺชายนฺตกโร สมิตาวีฯ

๑๒๓๒. “กามราเคน ฑยฺหามิ, จิตฺตํ เม ปริฑยฺหติ;
สาธุ นิพฺพาปนํ พฺรูหิ, อนุกมฺปาย โคตมฯ

๑๒๓๓. “สญฺญาย วิปริเยสา, จิตฺตํ เต ปริฑยฺหติ;
นิมิตฺตํ ปริวเชฺชหิ, สุภํ ราคูปสํหิตํ ( ) [(สงฺขาเร ปรโต ปสฺส, ทุกฺขโต มา จ อตฺตโต; นิพฺพาเปหิ มหาราคํ, มา ฑยฺหิโตฺถ ปุนปฺปุนํ;) (สี. สํ. นิ. ๑.๒๑๒) อุทฺทานคาถายํ เอกสตฺตตีติสงฺขฺยา จ, เถรคาถาฎฺฐกถา จ ปสฺสิตพฺพา]ฯ

๑๒๓๔. “อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ, เอกคฺคํ สุสมาหิตํ;
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ, นิพฺพิทาพหุโล ภวฯ

๑๒๓๕. “อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ, มานานุสยมุชฺชห;
ตโต มานาภิสมยา, อุปสโนฺต จริสฺสสิฯ

๑๒๓๖. “ตเมว วาจํ ภาเสยฺย, ยายตฺตานํ น ตาปเย;
ปเร จ น วิหึเสยฺย, สา เว วาจา สุภาสิตาฯ

๑๒๓๗. “ปิยวาจเมว ภาเสยฺย, ยา วาจา ปฎินนฺทิตา;
ยํ อนาทาย ปาปานิ, ปเรสํ ภาสเต ปิยํฯ

๑๒๓๘. “สจฺจํ เว อมตา วาจา, เอส ธโมฺม สนนฺตโน;
สเจฺจ อเตฺถ จ ธเมฺม จ, อาหุ สโนฺต ปติฎฺฐิตาฯ

๑๒๓๙. “ยํ พุโทฺธ ภาสติ วาจํ, เขมํ นิพฺพานปตฺติยา;
ทุกฺขสฺสนฺตกิริยาย, สา เว วาจานมุตฺตมาฯ

๑๒๔๐. “คมฺภีรปโญฺญ เมธาวี, มคฺคามคฺคสฺส โกวิโท;
สาริปุโตฺต มหาปโญฺญ, ธมฺมํ เทเสติ ภิกฺขุนํฯ

๑๒๔๑. “สงฺขิเตฺตนปิ เทเสติ, วิตฺถาเรนปิ ภาสติ;
สาลิกายิว นิโคฺฆโส, ปฎิภานํ อุทิยฺยติ [อุทีรยิ (สี.), อุทียฺยติ (สฺยา.), อุทยฺยติ (?) อุฎฺฐหตีติ ตํสํวณฺณนา]ฯ

๑๒๔๒. “ตสฺส ตํ เทสยนฺตสฺส, สุณนฺติ มธุรํ คิรํ;
สเรน รชนีเยน, สวนีเยน วคฺคุนา;
อุทคฺคจิตฺตา มุทิตา, โสตํ โอเธนฺติ ภิกฺขโวฯ

๑๒๔๓. “อชฺช ปนฺนรเส วิสุทฺธิยา, ภิกฺขู ปญฺจสตา สมาคตา;
สํโยชนพนฺธนจฺฉิทา, อนีฆา ขีณปุนพฺภวา อิสีฯ

๑๒๔๔. “จกฺกวตฺตี ยถา ราชา, อมจฺจปริวาริโต;

สมนฺตา อนุปริเยติ, สาครนฺตํ มหึ อิมํฯ

๑๒๔๕. ‘‘เอวํ วิชิตสงฺคามํ, สตฺถวาหํ อนุตฺตรํ;
สาวกา ปยิรุปาสนฺติ, เตวิชฺชา มจฺจุหายิโนฯ

๑๒๔๖. ‘‘สพฺเพ ภควโต ปุตฺตา, ปลาเปตฺถ น วิชฺชติ;
ตณฺหาสลฺลสฺส หนฺตารํ, วนฺเท อาทิจฺจพนฺธุนํฯ

๑๒๔๗. ‘‘ปโรสหสฺสํ ภิกฺขูนํ, สุคตํ ปยิรุปาสติ;
เทเสนฺตํ วิรชํ ธมฺมํ, นิพฺพานํ อกุโตภยํฯ

๑๒๔๘. ‘‘สุณนฺติ ธมฺมํ วิมลํ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ;
โสภติ วต สมฺพุทฺโธ, ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขโตฯ

๑๒๔๙. ‘‘นาคนาโม’สิ ภควา, อิสีนํ อิสิสตฺตโม;
มหาเมโฆว หุตฺวาน, สาวเก อภิวสฺสสิฯ

๑๒๕๐. ‘‘ทิวา วิหารา นิกฺขมฺม, สตฺถุทสฺสนกมฺยตา;
สาวโก เต มหาวีร, ปาเท วนฺทติ วงฺคิโสฯ

๑๒๕๑. ‘‘อุมฺมคฺคปถํ มารสฺส, อภิภุยฺย จรติ ปภิชฺช ขีลานิ;
ตํ ปสฺสถ พนฺธปมุญฺจกรํ, อสิตํว ภาคโส ปวิภชฺชฯ

๑๒๕๒. ‘‘โอฆสฺส หิ นิตรณตฺถํ, อเนกวิหิตํ มคฺคํ อกฺขาสิ;
ตสฺมิญฺจ อมเต อกฺขาเต, ธมฺมทสา ฐิตา อสํหีราฯ

๑๒๕๓. ‘‘ปชฺโชตกโร อติวิชฺฌ [อติวิชฺฌ ธมฺมํ (สี.)], สพฺพฐิตีนํ อติกฺกมมทฺทส [อติกฺกม
มทฺท (สี. ก.)];
ญตฺวา จ สจฺฉิกตฺวา จ, อคฺคํ โส เทสยิ ทสทฺธานํฯ

๑๒๕๔. ‘‘เอวํ สุเทสิเต ธมฺเม, โก ปมาโท วิชานตํ ธมฺมํ;
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน, อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขฯ

๑๒๕๕. ‘‘พุทฺธานุพุทฺโธ โย เถโร, โกณฺฑญฺโญ ติพฺพนิกฺกโม;
ลาภี สุขวิหารานํ, วิเวกานํ อภิณฺหโสฯ

๑๒๕๖. ‘‘ยํ สาวเกน ปตฺตพฺพํ, สตฺถุ สาสนการินา;
สพฺพสฺส ตํ อนุปฺปตฺตํ, อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโตฯ

๑๒๕๗. ‘‘มหานุภาโว เตวิชฺโช, เจโตปริยโกวิโท;
โกณฺฑญฺโญ พุทฺธทายาโท, ปาเท วนฺทติ สตฺถุโนฯ

๑๒๕๘. ‘‘นคสฺส ปสฺเส อาสีนํ, มุนึ ทุกฺขสฺส ปารคุํ;
สาวกา ปยิรุปาสนฺติ, เตวิชฺชา มจฺจุหายิโนฯ

๑๒๕๙. ‘‘เจตสา [เต เจตสา (สํ. นิ. ๑.๒๑๘)] อนุปริเยติ, โมคฺคลฺลาโน มหิทฺธิโก;
จิตฺตํ เนสํ สมนฺเวสํ [สมนฺเนสํ (สํ. นิ. ๑.๒๑๘)], วิปฺปมุตฺตํ นิรูปธึฯ

๑๒๖๐. “เอวํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ, มุนึ ทุกฺขสฺส ปารคุํ;
อเนกาการสมฺปนฺนํ, ปยิรุปาสนฺติ โคตมํฯ

๑๒๖๑. “จนฺโท ยถา วิคตวลาหเก นเภ, วิโรจติ วีตมโลว ภาณุมา;
เอวมฺปิ องฺคีรส ตฺวํ มหามุนิ, อติโรจสิ ยสสา สพฺพโลกํฯ

๑๒๖๒. “โกาเวยฺยมตฺตา วิจริมฺห ปุเพฺพ, คามา คามํ ปุรา ปุรํ;
อถทฺทสาม สมฺพุทฺธํ, สพฺพธมฺมาน ปารคุํฯ

๑๒๖๓. “โส เม ธมฺมมเทเสสิ, มุนิ ทุกฺขสฺส ปารคู;
ธมฺมํ สุตฺวา ปสีทิมฺห, สทฺธา [อทฺธา (สี. อฏฺฐ.)] โน อุทปชฺชถฯ

๑๒๖๔. “ตสฺสาหํ วจนํ สุตฺวา, ขนฺเธ อายตนานิ จ;
ธาตุโย จ วิทิตฺวาน, ปพฺพชึ อนคาริยํฯ

๑๒๖๕. “พหูนํ วต อตฺถาย, อุปฺปชฺชนฺติ ตถาคตา;
อิตฺถีนํ ปุริสานญฺจ, เย เต สาสนการกาฯ

๑๒๖๖. “เตสํ โข วต อตฺถาย, โพธิมชฺฌคมา มุนิ;
ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนญฺจ, เย นิรามคตทฺทสาฯ

๑๒๖๗. “สุเทสิตา จกฺขุมตา, พุเทฺธนาทิจฺจพนฺธุนา;
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ, อนุกมฺปาย ปาณินํฯ

๑๒๖๘. “ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ, ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ;
อริยํ จฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ, ทุกฺขูปสมคามินํฯ

๑๒๖๙. “เอวเมเต ตถา วุตฺตา, ทิฏฺฐา เม เต ยถา ตถา;
สทโตฺถ เม อนุปฺปโตฺต, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

๑๒๗๐. “สฺวาคตํ วต เม อาสิ, มม พุทฺธสฺส สนฺติเก;
สุวิภเตฺตสุ [สวิภเตฺตสุ (สี. ก.)] ธเมฺมสุ, ยํ เสฏฺฐํ ตทุปาคมึฯ

๑๒๗๑. “อภิญฺญาปารมิปฺปโตฺต, โสตธาตุ วิโสธิตา;
เตวิโชฺช อิทฺธิปโตฺตมฺหิ, เจโตปริยโกวิโทฯ

๑๒๗๒. “ปุจฺฉามิ สตฺถารมโนมปญฺญํ, ทิเฏฺฐว ธเมฺม โย วิจิกิจฺฉานํ เฉตฺตา;
อคฺคาฬเว กาลมกาสิ ภิกฺขุ, ญาโต ยสสฺสี อภินิพฺพุตโตฺตฯ

๑๒๗๓. “นิโคฺรธกโปฺป อิติ ตสฺส นามํ, ตยา กตํ ภควา พฺราหฺมณสฺส;
โส ตํ นมสฺสํ อจริ มุตฺยเปโข, อารทฺธวีริโย ทฬฺหธมฺมทสฺสีฯ

๑๒๗๔. “ตํ สาวกํ สกฺก มยมฺปิ สเพฺพ, อญฺญาตุมิจฺฉาม สมนฺตจกฺขุ;
สมวฏฺฐิตา โน สวนาย โสตา [เหตุํ (สี. สฺยา.) สุตฺตนิปาตฏฺฐกถา ปสฺสิตพฺพา], ตุวํ โน สตฺถา ตฺวมนุตฺตโรสิ”ฯ

๑๒๗๕. “ฉินฺท โน วิจิกิจฺฉํ พฺรูหิ เมตํ, ปรินิพฺพุตํ เวทย ภูริปญฺญ;

มเชฺฌว โน ภาส สมนฺตจกฺขุ, สโกฺกว เทวาน สหสฺสเนโตฺตฯ

๑๒๗๖. “เย เกจิ คนฺถา อิธ โมหมคฺคา, อญฺญาณปกฺขา วิจิกิจฺฉฐานา;
ตถาคตํ ปตฺวา น เต ภวนฺติ, จกฺขุญฺหิ เอตํ ปรมํ นรานํฯ

๑๒๗๗. “โน เจ หิ ชาตุ ปุริโส กิเลเส, วาโต ยถา อพฺภฆนํ วิหาเน;
ตโมวสฺส นิวุโต สพฺพโลโก, โชติมโนฺตปิ น ปภาเสยฺยุํ [น โชติมโนฺตปิ นรา ตเปยฺยุํ (สุ. นิ. ๓๕๐)]ฯ

๑๒๗๘. “ธีรา จ ปโชฺชตกรา ภวนฺติ, ตํ ตํ อหํ วีร ตเถว มเญฺญ;
วิปสฺสินํ ชานมุปาคมิมฺห, ปริสาสุ โน อาวิกโรหิ กปฺปํฯ

๑๒๗๙. “ขิปฺปํ คิรํ เอรย วคฺคุ วคฺคุํ, หํโสว ปคฺคยฺห สณิกํ นิกูช;
พินฺทุสฺสเรน สุวิกปฺปิเตน, สเพฺพว เต อุชฺชุคตา สุโณมฯ

๑๒๘๐. “ปหีนชาติมรณํ อเสสํ, นิคฺคยฺห โธนํ วเทสฺสามิ [ปฏิเวทิยามิ (สี. ก.)] ธมฺมํ;
น กามกาโร หิ [โหติ (สี. ก.)] ปุถุชฺชนานํ, สเงฺขยฺยกาโร จ [ว (พหูสุ)] ตถาคตานํฯ

๑๒๘๑. “สมฺปนฺนเวยฺยากรณํ ตเวทํ, สมุชฺชุปญฺญสฺส สมุคฺคหีตํ;
อยมญฺชลิ ปจฺฉิโม สุปฺปณามิโต, มา โมหยี ชานมโนมปญฺญฯ

๑๒๘๒. “ปโรปรํ อริยธมฺมํ วิทิตฺวา, มา โมหยี ชานมโนมวีริย;
วาริํ ยถา ฆมฺมนิ ฆมฺมตโตฺต, วาจาภิกงฺขามิ สุตํ ปวสฺสฯ

๑๒๘๓. “ยทตฺถิกํ พฺรหฺมจริยํ อจรี, กปฺปายโน กจฺจิสฺสตํ อโมฆํ;
นิพฺพายิ โส อาทุ สอุปาทิเสโส [อนุปาทิเสสา (สี.), อนุปาทิเสโส (ก.)], ยถา วิมุโตฺต อหุ ตํ สุโณมฯ

๑๒๘๔. “อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ อิธ นามรูเป,
(อิติ ภควา) กณฺหสฺส โสตํ ทีฆรตฺตานุสยิตํ;
อตาริ ชาติํ มรณํ อเสสํ’, อิจฺจพฺรวิ ภควา ปญฺจเสโฏฺฐฯ

๑๒๘๕. “เอส สุตฺวา ปสีทามิ, วโจ เต อิสิสตฺตม;
อโมฆํ กิร เม ปุฏฺฐํ, น มํ วเญฺจสิ พฺราหฺมโณฯ

๑๒๘๖. “ยถา วาที ตถา การี, อหุ พุทฺธสฺส สาวโก;
อเจฺฉจฺฉิ มจฺจุโน ชาลํ, ตตํ มายาวิโน ทฬฺหํฯ

๑๒๘๗. “อทฺทส ภควา อาทิํ, อุปาทานสฺส กปฺปิโย;
อจฺจคา วต กปฺปาโน, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

๑๒๘๘. “ตํ เทวเทวํ วนฺทามิ, ปุตฺตํ เต ทฺวิปทุตฺตม;
อนุชาตํ มหาวีรํ, นาคํ นาคสฺส โอรส”นฺติฯ

อิตฺถํ สุทํ อายสฺมา วงฺคีโส เถโร คาถาโยฯ

อภาสิตฺถาติฯ

มหานิปาโต นิฏฺฐิโตฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สตฺตติมฺหิ นิปาตมฺหิ, วงฺคีโส ปฏิภาณวา;
เอโกว เถโร นตฺถญฺโญ, คาถาโย เอกสตฺตตีติฯ

นิฏฺฐิตา เถรคาถาโยฯ

ตตฺรุทฺทานํ –

สหสฺสํ โหนฺติ ตา คาถา, ตีณิ สฏฺฐิสตานิ จ;
เถรา จ เทฺว สตา สฏฺฐิ, จตฺตาโร จ ปกาสิตาฯ

สีหนาทํ นทิตฺวาน, พุทฺธปุตฺตา อนาสวา;
เขมนฺตํ ปาปุณิตฺวาน, อคฺคิขนฺธาว นิพฺพุตาติฯ

เถรคาถาปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ